

Nr 93

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa följdfrågor i anledning av skolstyrelserereformen m. m.; given Stockholms slott den 28 februari 1958.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

Under pågående författningsarbete i samband med omläggningen av skolväsendets lokala och regionala ledning, varom riksdagen fattade principbeslut 1956, har vissa frågor uppkommit, vilka torde böra underställas riksdagen. Det gäller i detta sammanhang skolplikt, skolhälsovård samt statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare.

Beträffande skolplikten föreslås en anpassning av bestämmelserna till den pågående utvecklingen mot en 9-årig obligatorisk skola, innebärande bland annat att den allmänna skolplikten generellt skall upphöra med utgången av den årskurs, som slutar det år eleven fyller 16 år. Efter särskilt medgivande av skolstyrelsen skall skolplikten kunna upphöra ett år tidigare. Förslag till bestämmelser, avsedda att ingå som ett särskilt kapitel i en blivande skolstadga har utarbetats.

I samband med omläggningen av statsbidragssystemet från den 1 juli 1958 bortfaller det nu utgående särskilda bidraget till kostnaderna för skolhälsovård vid såväl folkskoleväsendet som de högre kommunala skolorna. Förslag framlägges nu om bestämmelser enligt vilka hälsovården vid ifrågasvarande skolformer generellt blir en obligatorisk uppgift för kommunerna.

I fråga om statsbidrag till skolledare föreslås, att bidrag till kostnaderna för lön och avlöningsförstärkning till skoldirektörer och biträdande skol-

direktörer skall utgå med 79 procent, dock att särskilda bestämmelser skall gälla för rikets tre största städer. Till avlöningskostnaderna för rektorer vid folkskoleväsendet skall statsbidrag beräknas enligt samma system som 1957 beslutats för statsbidragsberäkningen i fråga om lärare och distriktsöverlärare vid folkskolan. Bidrag till kostnaderna för årsarvoden till förste rektor och rektor tillika skolchef skall beräknas genom att 79 procent och beträffande arvoden till tillsynslärare 50 procent av arvodeskostnaden skall utgöra minskande post vid bestämmandet av kommunandelen enligt nyssnämnda system. Då denna minskning motväges tämligen exakt av kommunernas ökade avlöningskostnader för rektorerna, kommer dock de av 1957 års riksdag fastställda beloppen för kommunandelarna att förbli oförändrade.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1958.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, anmäler efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet *vissa följdfrågor i anledning av skolstyrelserenformen m. m.* samt anför därvid följande.

I. Inledning

När 1956 års riksdag fattade beslut om en genomgripande omläggning av skolväsendets lokala och regionala ledning förutsattes, att vissa spörsmål, som aktualiserades men ej slutligt löstes i samband med riksdagsbeslutet eller som senare kunde uppkomma som en följd av detta beslut, skulle vara av sådan art att de i senare sammanhang borde bli föremål för riksdagens ställningstagande, innan skolstyrelserenformen den 1 juli 1958 trädde i kraft.

För att inom ecklesiastikdepartementet biträda bland annat med det synnerligen omfattande författningsarbete, som fordras för att ge skolstyrelserenformen dess närmare innehåll, har den 29 juni 1956 tillkallats särskilda sakkunniga — skolförfattnings-sakkunniga.¹

Till grund för de sakkunnigas arbete ligger framför allt riksdagens beslut om *dels* skolväsendets lokala och regionala ledning (Prop. 1956: 182, KSU 1, Rskr 420), *dels* tillsättning av lärartjänster (Prop. 1957: 61, SU 97, Rskr 253), *dels* grunder för en förenklad statsbidragsgivning, avseende driftbidragen till primärkommunerna (Prop. 1957: 112, SU 91, Rskr 239), *dels ock* vissa statsbidrag på skolväsendets område (Prop. 1957: 122, SU 104, Rskr 274).

Av betydelse för de sakkunnigas arbete är dessutom särskilt riksdagens beslut om *dels* skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande m. m. (Prop. 1956: 123, SU 154,

¹ De sakkunniga är lagbyråchefen i ecklesiastikdepartementet I. Ulveson, ordförande, rektorn vid högre allmänna läroverket i Skellefteå N. E. Anrup, t. f. undervisningsrådet K. Bodell, kanslirådet G. Bäck, t. f. överläraren F. Frankman, yrkesskoldirektören i Göteborg B. Gårdstedt, byråcheferna C. Söderqvist och J. Ulne samt utnämnde länskolinspektören S. Zetterlund.

Rskr 315), *dels* försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. (Prop. 1957: 106, SU 127, Rskr 317), *dels* lag om kommunalförbund (Prop. 1957: 150, KU 17, Rskr 309).

Vissa med omläggningen av gällande stadgor och statsbidragsbestämmelser m. m. sammanhängande frågor, som bör underställas riksdagen, har av de sakkunniga behandlats i till ecklesiastikdepartementet efter hand ingivna skrivelser.

Sålunda har de sakkunniga i skrivelse den 9 oktober 1957 behandlat frågor rörande *skolplikten* och därvid föreslagit, att nuvarande föreskrifter på detta område jämkas även i sakligt hänseende samt framhållit, att nya bestämmelser i ämnet med hänsyn till att de berör för den enskilde väsentliga förhållanden bör underställas riksdagen. Över de sakkunnigas förslag har utlåtanden avgivits av ett flertal myndigheter, organisationer och sammanslutningar. I ärendet har därjämte inkommit en skrift från rektor Harald Alm och friherre B. O. Hermelin.

En revision av *bestämmelserna om skolhälsovård* vid det obligatoriska skolväsendet och högre kommunala skolor är nödvändig på grund av den vid 1957 års riksdag beslutade omläggningen av statsbidragssystemet på skolväsendets område. De sakkunniga, som vid sitt arbete med denna fråga funnit det lämpligt att skapa större enhetlighet och samordning de olika skolformerna emellan, har den 27 januari 1958 ingivit en promemoria med förslag till ändrade bestämmelser på detta område. Promemorian har remitterats till av frågan berörda myndigheter och sammanslutningar.

Den 29 januari 1958 har de sakkunniga avlämnat en promemoria angående *de allmänna läroverkens ekonomiska förvaltning*, vilken för närvarande är föremål för remissbehandling, Sammansatta konstitutions- och statsutskottet förordade i utlåtandet nr 1 år 1956 att om det efter närmare utredning skulle visa sig lämpligt att till skolstyrelsen överföra läroverkens ekonomiska förvaltning, förslag därom skulle underställas riksdagen. Jag torde efter ytterligare beredning av ärendet få återkomma till detta spörsmål.

Med biträde av de sakkunniga har inom ecklesiastikdepartementet slutligen utarbetats en promemoria med förslag till bestämmelser om *statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare*, vilken jämväl varit föremål för remissbehandling. I denna promemoria framlagda förslag torde lämpligen böra behandlas i förevarande sammanhang.

Jag anhåller således, att nu närmare få redogöra för frågorna om skolplikt, skolhälsovård och statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare.

De förslag angående skolplikt och skolhälsovård som nu framlägges innehåller ett flertal detaljbestämmelser, vilka inte är av den art, att de i och för sig bör underställas riksdagen men som här likväl medtagits för sammanhangets skull. Jag vill betona, att om ändringar i dylika bestämmelser framdeles befinnes påkallade, det inte bör vara nödvändigt att underställa fråga därom riksdagens prövning.

II. Skolplikt

A. Nuvarande förhållanden

1. Inledning

Författningsbestämmelserna om skolplikt och om därmed sammanhängande frågor är på flera punkter knapphändiga, och vägledande prejudikat är få. Beträffande folkskolan tillämpas emellertid en tämligen enhetlig praxis, som i stort sett fungerat tillfredsställande. För försöksskola gäller i dessa hänseenden samma regler som för folkskolan, om ej annat särskilt stadgas.

För närvarande betraktas skolplikten i folkskolan och skolplikten i fortsättningskolan som två skilda begrepp. De särhålles därför i den följande redogörelsen.

F o l k s k o l a n 2. Vilka är skolpliktiga?

Kretsen av de i folkskolan skolpliktiga har inte närmare preciserats. Enligt folkskolestadgan (Fs) § 37 mom. 1 skall »alla barn», sedan de inträtt i skolåldern, inställa sig till intagning i folkskolan. Bestämmelserna i Fs § 36 om förteckning över »barn inom skoldistriktet» och »till distriktet hörande barn» har av skolöverstyrelsen ansetts avse i skoldistriktet kyrkobokförda barn, vilka samtliga skulle vara skolpliktiga. Beträffande utländskt barn har denna uppfattning accepterats av regeringsrätten (RÅ 1951, ref. 50). Enligt detta prejudikat synes skolplikt i princip gälla för alla kyrkobokförda barn, vare sig de är svenska medborgare eller inte.

Emellertid förekommer det, att barn ej är kyrkobokförda, oaktat de är svenska medborgare. I yttrande över ett betänkande om zigenarfrågan, SOU 1956:43, har skolöverstyrelsen uttalat, att för zigenare, som är svenska medborgare, förelåg skolplikt enligt Fs kap. 6. När det gällde att utkräva denna plikt uppstod emellertid svårigheter, emedan vissa barn var förda i de s. k. obefintlighetsböckerna och därför ej förtecknade enligt Fs § 36.

Från skolplikt i folkskolan undantages genom särskild föreskrift de särskolepliktiga (Fs § 1 mom. 6).

Skoldistriktets skyldighet att mottaga barn i sina obligatoriska skolor regleras ej direkt i Fs. Allmänt torde dock anses att sådan skyldighet föreligger beträffande alla i distriktet kyrkobokförda barn. Härför kan åberopas Fs § 1 mom. 2, § 36 och § 39 mom. 1. Enligt sistnämnda stadgande skall för varje barn, som uppförts i kyrkobokförarens förteckning över kyrkobokförda barn, anmärkas, huru det blivit sört för dess undervisning, antingen genom intagning i någon av distriktets skolor eller på annat sätt. Möjligen kan även åberopas Fs § 40 mom. 3 och § 6 mom. 4, vari viss

anmälningsskyldighet föreskrives till det skoldistrikt, som har ansvaret för barnet.

Vid interkommunal samverkan enligt Fs § 6 mom. 3 är skoldistrikt skyldigt mottaga barn från annat distrikt mot viss ersättning.

I nyssnämnda betänkande om zigenarfrågan (s. 58 och 59), framhålles, att huvudparten av de ambulerande zigenarna mestadels uppehåller sig på orter, där de inte är kyrkobokförda. Det föreligger enligt utredningen varken enligt Fs eller allmänna kommunalrättsliga grundsatser någon skyldighet för de skoldistrikt, där de vistas, att i sina skolor mottaga skolpliktiga zigenarbarn, som tillhör dessa grupper. Än mindre har den lokala myndigheten någon skyldighet att övervaka att dessa barn fullgör sin skolplikt. I sitt yttrande över betänkandet har emellertid skolöverstyrelsen framhållit, att det i varje fall under senare år ej förekommit, att skoldistrikt vägrat att mottaga zigenarbarn till undervisning.

Kungl. Maj:t har i cirkulär 1945: 104 till skolråd och skolstyrelser framhållit, att vid sidan av stadgad förteckning över skolpliktiga svenska barn lämpligen bör föras särskild förteckning över utländska och statslösa barn i skolpliktig ålder, vilka är bosatta inom vederbörande skoldistrikt och icke tillhör något av statens utlänningskommission upprättat flyktingläger, samt att det såväl ur svensk som ur allmänt humanitär synpunkt är önskvärt, att åt sådana barn beredes lämplig undervisning och fostran i skoldistriktens skolor och att därvid tillbörlig uppmärksamhet ägnas barnens språksvårigheter.

I anledning av en motion (1941: II: 287) har riksdagen (Rskr 1941: 283) uttalat, att Kungl. Maj:t, därest så befinnes önskligt, äger efter prövning i varje särskilt fall meddela föreskrift rörande skyldigheten för skoldistrikt att i lämplig utsträckning till undervisning mottaga skyddslingar från *barnhem* eller liknande anstalt på orten, under förutsättning dock att några mer avsevärda olägenheter icke uppstår för distriktet och att detsamma icke därigenom åsamkas särskilda kostnader.

F o r t s ä t t n i n g s s k o l a n

I fortsättningsskolan föreligger enligt fortsättningsskolstadgan (Fss) skolplikt för envar, som med fullständigt avgångsbetyg enligt Fs § 47 lämnat den egentliga folkskolan eller förvärvat motsvarande kunskaper (Fss § 25). Undantagna är dock de, som med sådant avgångsbetyg genomgått obligatorisk åttonde klass i folkskola av A- eller B-form eller som i folkskolans högre avdelning genomgått en årskurs (Fss § 27 mom. 1). För dem, som genomgått mindre folkskola eller avgått från folkskola utan fullständigt avgångsbetyg anordnas ersättningsskola (mindre fortsättningsskola eller repetitionsskola) i stället för fortsättningsskola (Fss §§ 54—57).

Det torde åligga det skoldistrikt, där de skolpliktiga är bosatta, vare sig de är där kyrkobokförda eller inte, att anordna för dem erforderliga fortsättningsskolkurser (Fss § 29 mom. 3).

Skoldistrikt med åtta obligatoriska årsklasser i folkskolan är skyldigt ombesörja fortsatt undervisning åt sådana barn, som på grund av inflyttning från annat skoldistrikt, avgång från folkskolan enligt Fs § 48 eller av annan anledning icke blivit i tillfälle att genomgå åttonde klassen eller på annat sätt fullgöra sin fortsättningsskolplikt (Fss § 1 mom. 4).

3. Skolpliktens omfattning och fullgörande

F o l k s k o l a n

Enligt bestämmelser i folkskolestadgan inträder barns skolplikt från och med det kalenderår, under vilket barnet fyller sju år (Fs § 35 mom. 1) och upphör senast med utgången av det läsår, som utlöper under kalenderåret, då barnet fyller 15 år. Beträffande elev i försöksskola gäller enligt Allmänna försöksskolebestämmelserna (Afb), att skolåldern räknas till och med det kalenderår då eleven fyller 16 år (Afb 4 § 2 mom. a).

Barns skolgång kan emellertid börja det kalenderår, under vilket barnet före den 1 juli fyller sex år, om dess föräldrar eller målsman så önskar samt barnet enligt läkarundersökning och prövning i övrigt befinnes vara väl skolmoget. Efter framställning av skolstyrelsen kan dock statens folkskolinspektör för visst fall medge, att skolgången under nyss angivna förutsättningar må börja det kalenderår, under vilket barnet efter den 1 juli fyller sex år (Fs § 35 mom. 2 st. 1).

Skolgångens början kan också efter skolstyrelsens medgivande uppskjutas till det kalenderår, under vilket barnet fyller åtta år, om barnet ej är skolmoget tidigare. Om föräldrar eller målsman så påfordrar, äger barnet emellertid begagna sig av undervisningen från och med det år skolåldern inträder, dock vad beträffar skola av B 3- och D-formerna ej under det år, då intagning av nybörjare icke äger rum (Fs § 35 mom. 2 st. 2).

Då skolplikten helt naturligt måste stå i beroende av antalet klasser vid den obligatoriska skolan i kommunen torde här böra erinras om att folkskolan omfattar sju obligatoriska klasser, eller det högre antal som Kungl. Maj:t bestämmer. I försöksskolan, som vid full utbyggnad omfattar nio klasser, utsträcker antalet obligatoriska klasser till högst nio, i den ordning skolöverstyrelsen bestämmer.

Skolplikten i folkskolan kan *fullgöras* »vid någon offentlig läroanstalt eller i enskild skola, i vilken meddelas sådan undervisning, som i noggrannhet och omfattning kan likställas med den, som på motsvarande stadium meddelas i folkskolan».

För försöksskolan finnes en specialbestämmelse (Afb 4 § 2 mom. d) enligt vilken elev, som nöjaktigt inhämtat åttonde klassens lärokurs samt elev, som väl inhämtat sjunde klassens lärokurs och erhållit särskilt medgivande av skolstyrelsen, må fullgöra sin återstående skolplikt helt eller

delvis i yrkesskola. Undervisningsplanen skall i dylikt fall vara fastställd av överstyrelsen för yrkesutbildning eller, om yrkesskolan ej står under nämnda överstyrelses tillsyn, ha godkänts av skolöverstyrelsen för skolpliktens fullgörande. Tillfälle skall beredas eleven att deltaga i allmänbildande undervisning, som i huvudsak motsvarar kurserna i försöksskolan och anordnas i försöksskolan eller yrkesskolan.

Enligt Fs § 35 mom. 1 räknas barns skolålder i folkskolan till och med det kalenderår, under vilket barnet fyller 14 år. Har elev vid skolålderns slut ej inhämtat de kunskaper, vilka erfordras för avgångsbetyg från skolan, skall han fortfarande anses skolpliktig intill utgången av det läsår, som utlöper det kalenderår, då han fyller 15 år. Elev, som före skolålderns slut inhämtat för avgångsbetyg erforderliga kunskaper, äger rätt att befrias från skolgång, dock icke före det kalenderår, under vilket han fyller 13 år. Där särskilda skäl föreligger, må likväl skolöverstyrelsen beträffande sådan elev kunna medge, att avgång får äga rum vid en tidigare tidpunkt än sist sagts; dock må under inga omständigheter sådant medgivande lämnas ifråga om elev, som vid slutet av det läsår, varunder han genomgått folkskolans högsta klass, icke uppnått 12 års ålder (Fs § 35 mom. 3).

Enligt av skolöverstyrelsen utfärdad kungörelse (svensk författningssamling 1947: 147) upphör skolplikten för i realskola eller motsvarande skola inskriven elev, när han genomgått den klass, som motsvarar högsta obligatoriska folkskoleklass i det skoldistrikt, där eleven är skolpliktig, och erhållit godkända vitsord i samtliga de läroämnena, i vilka godkända vitsord erfordras för avgångsbetyg från folkskola jämlikt Fs § 47.

Vid folkskolan må skolstyrelsen i skoldistrikt med minst sju obligatoriska årsklasser, där särskilda omständigheter sådant föranleder, kunna under en övergångstid av högst fem år från inrättandet av den högsta årsklassen medge elev rätt att erhålla avgångsbetyg redan efter genomgången av den näst högsta årsklassen, om han visar sig ha nöjaktigt inhämtat de genomgångna klassernas lärokurs (Fs § 47 mom. 4).

Elev, som saknar erforderlig fattningsgåva eller av sjukdom eller lyte hindras att begagna undervisningen, kan av skolstyrelsen erhålla tillstånd att avgå från folkskolan, dock icke före utgången av det läsår, som utlöper under det kalenderår, varunder han fyller 14 år (Fs § 48 mom. 2).

Vid *försöksskola* räknas skolåldern till och med det kalenderår, då eleven fyller 16 år. Skolöverstyrelsen må emellertid, om särskilda skäl föreligger, medge elev rätt att avgå från försöksskolan efter utgången av det läsår, som utlöper det kalenderår, då eleven fyller 15 år, om han då genomgått lägst klass 8. Vidare gäller, att skolstyrelsen under en övergångstid av högst fem år från inrättandet av klass 9 må, om särskilda skäl föreligger, medge elev rätt att erhålla avgångsbetyg efter genomgång av klass 8, om han nöjaktigt inhämtat de genomgångna klassernas lärokurser. (Afb 4 § 2 mom. a) och c).

Fortsättningsskolan

För den som ej genomgått folkskolan men på annat sätt förvärvat motsvarande kunskaper inträder plikten att gå i fortsättningsskola vid början av det läsår, som börjar närmast efter det den skolpliktige uppnått 13 års ålder eller, efter skolstyrelsens beprövande, redan under det kalenderår, då han fyller 13 år (Fss § 25 mom. 1 st. 2).

I princip är vidare den, som med fullständiga avgångsbetyg lämnat folkskolan, pliktig att inträda i fortsättningsskola vid början av den årskurs, som börjar närmast efter det han lämnat folkskolan, förutsatt att han inte fyllt 18 år, då skolplikten i varje fall upphör.

I fortsättningsskola föreligger, som förut nämnts, inte skolplikt för dem, som genomgått årsklass 8 av folkskolan och erhållit avgångsbetyg. Men om i skoldistrikt med åttaårig skolplikt elev avgår före det åttonde skolårets slut, är han skolpliktig i fortsättningsskolan.

För den, som genomgått klass 7 i folkskolan, omfattar fortsättningsskolplikten en årskurs om 180—540 lärotimmar eller två årskurser om vardera minst 120 lärotimmar och sammanlagt högst 540 lärotimmar (Fss § 6 mom. 1, § 7 mom. 1). För den, som avgått från folkskola efter årsklass 6, omfattar fortsättningsskolplikten två årskurser om tillsammans minst 360 lärotimmar (Fss § 30 mom. 3).

För ersättningsskola gäller ifråga om skolpliktstiden samma bestämmelser som för egentlig fortsättningsskola (Fss § 55 mom. 2).

Den som är skolpliktig i fortsättningsskolan anses fullgöra denna skolplikt, om han åtnjuter undervisning i allmänt läroverk, kommunal flickskola, kommunal realskola, praktisk kommunal realskola, högre folkskola eller under offentlig kontroll stående högre goss- eller samskola, enskild mellanskola eller högre flickskola (Fss § 27 mom. 1).

Skolpliktig, som fyllt 15 år, kan fullgöra sin fortsättningsskolplikt i lärlingsskola, om han befinner äga nödiga förutsättningar att tillgodogöra sig lärlingsskolans (numera yrkesskolans) undervisning (Fss § 27 mom. 2).

På prövning i varje särskilt fall av vederbörande skolstyrelse skall bero, huruvida fortsättningsskolpliktig, som åtnjuter annan än nu nämnd undervisning, skall erhålla befrielse från deltagande i undervisning i fortsättningsskola, ävensom huruvida skolpliktig, som tillhört annan läroanstalt än egentlig folkskola men icke längre åtnjuter skolundervisning, skall anses ha inhämtat kunskaper, som kan berättiga honom till dylik befrielse (Fss § 27 mom. 3).

Fortsättningsskolplikt kan efter skolstyrelsens bestämmande också fullgöras på försöksskolans högstadium (Afb 4 § 3 mom.).

Vid fortsättningsskola upphör skolplikten, sedan den skolpliktige deltagit i undervisningen under föreskriven tid och i varje fall, då den skolpliktige fyllt 18 år (Fss § 25 mom. 3).

Skolpliktig, som i vederbörlig ordning blivit intagen i fortsättningsskola

och under hela den tid, skolans kurs skolat fortgå, såsom lärjunge tillhört densamma, må kunna anses ha fullgjort sin skolplikt, även om han under någon mindre del av kursen varit av sjukdom eller andra tvingande skäl förhindrad att deltaga i undervisningen. Skolpliktig, som i större utsträckning eller av annan anledning än som nyss sagts uteblivit, från undervisningen, är skyldig att allt efter förhandenvarande förhållanden genomgå ny års- eller terminskurs (Fss § 37).

Skolpliktig, som på grund av kroppslig svaghet eller ohälsa, lång och svår skolväg, särskilda förhållanden i hemmet eller andra skäl befinnes endast med synnerlig svårighet förmå fullgöra sin skolplikt, kan av skolstyrelsen för ett år i sänder erhålla uppskov med deltagande i skolans undervisning, dock att dylikt uppskov icke må medgivas för längre tid än till det kalenderår, under vilket den skolpliktige fyller 15 år (Fss § 26).

Skolpliktig, som antingen genomgått sjuårig folkskola eller, därest fortsättningsskolkursen för honom skall omfatta två årskurser, under en årskurs regelbundet deltagit i fortsättningsskolans undervisning, må, om särskilda skäl föreligger, kunna av skolstyrelsen erhålla befrielse från honom åliggande fortsättningsskolplikt. Sådan befrielse må dock icke lämnas före utgången av den fortsättningsskolkurs, som avslutas det kalenderår, under vilket den skolpliktige fyller 15 år, eller, om han jämlikt § 26 Fss åtnjutit uppskov med fullgörandet av fortsättningsskolplikten, 16 år (Fss § 27 mom. 5 st. 1).

Skolpliktig som avgått från folkskolan jämlikt Fs § 48 mom. 2 och som uppenbarligen saknar förmåga att tillgodogöra sig den fortsatta undervisning, som inom skoldistriktet lämpligen kan beredas honom, må av skolstyrelsen kunna helt eller delvis befrias från fortsättningsskolplikt (Fss § 27 mom. 5 st. 2).

4. Vilken skolpliktstid gäller?

Det sades tidigare, att skolplikten i viss mån blir beroende av antalet klasser i folkskolan. Då detta antal kan variera från skoldistrikt till skoldistrikt och det i folkskolestadgan förutsättes, att barn kan gå i obligatorisk skola i annat distrikt än där det är kyrkobokfört, kan fråga uppstå om vilket distrikts skolplikt som skall gälla. Spörsmålet är inte författningsmässigt reglerat. Folkskolestadgans utformning ävensom principiella skäl talar emellertid för att ett barns skolplikt skall vara den som gäller i det distrikt, där barnet är kyrkobokfört. Detta distrikt har också ansvaret för att barns skolgång fullgöres (Fs § 6 mom. 3 och 4 samt § 39).

Fortsättningsskolplikten förutsättes skola fullgöras i det skoldistrikt, där den skolpliktige är bosatt, vare sig han är där kyrkobokförd eller icke, eller genom detta skoldistrikts försorg (Fss § 29 mom. 3). Vanligen torde man anse, att skolplikten är av den omfattning, som gäller för det skoldistrikt, där den skolpliktige är bosatt.

5. Skolplikten vid lyte eller sjukdom

Vissa kategorier barn hindras av lyte eller sjukdom att delta i vanlig skolundervisning, t. ex. psykiskt efterblivna, vissa vanföra, tuberkulösa barn, nervösa och psykopatiska barn och barn, som lider av andra kroniska eller mera tillfälliga sjukdomar. I folkskolestadgan saknas bestämmelser om skolplikten för dessa kategorier.

Sedan 1920 finns i riksstaten ett anslag till avlöning åt lärare vid vissa sjukvårdsanstalter och barnhem. Riksdagen har bemyndigat Kungl. Maj:t (Rskr 1919: 8 A s. 150, 1927: 8 A s. 79, 1930: 8 A s. 78) att från anslaget lämna statsbidrag till statsunderstödda anstalter för ortopedisk vård, statsunderstödda tuberkulossjukhus, dispensärbarnhem, barnhem för nervösa och psykopatiska barn samt vissa specialanstalter såsom Eugeniahemmet. Bidrag utgår endast till lärarlöner (kung. 1938: 756 och 1948: 208 6 §), fria läroböcker och undervisningsmateriel samt avser endast folk- och småskolestadiet. Till kustsanatoriet Apelviken utgår dock bidrag för en fortsättningskola.

Ansvarig för denna undervisning är sjukvårdsanstalten respektive barnhemmet, icke skoldistriktet (jfr avlöningsreglementet för folkskolan 46 § 1 st.).

Vissa skoldistrikt anordnar emellertid särskild undervisning för barn, som är intagna på sjukhus, och för barn, som på grund av sjukdom vistas i sina hem. Enligt riksdagens statsutskott (SU 1955: 172) får distriktet statsbidrag enligt för distriktet eljest gällande bidragsgrunder, då de själva anordnar undervisning vid sjukvårdsanstalter. Uttalandet torde syfta på fall då flera elever undervisas samtidigt i något som kan jämföras med en klassavdelning. Ofta måste dock undervisningen anordnas som privatlektioner, och då synes statsbidrag författningsenligt icke kunna utgå. Icke heller för undervisning i hemmet torde statsbidrag kunna utgå.

Innebörden av gällande bestämmelser på området torde vara, att skolplikt i princip föreligger även för barn, som på grund av lyte eller sjukdom ej kan delta i vanlig skolundervisning, ehuru stat och kommun endast i begränsad utsträckning tillgodose behovet av undervisning för dessa kategorier.

6. Enskilda skolor och undervisning i hemmet

Enligt Fs § 62 mom. 1 gäller följande för den, som önskar inrätta *enskild skola* för undervisande av barn, som icke avgått från folkskolan enligt Fs § 47 eller icke inför skolstyrelsen styrkt sig ha förvärvat kunskaper, motsvarande de för sådan avgång erforderliga. Vederbörande skall ansöka om skolans inrättande hos skolstyrelsen, som ej må vägra tillstånd, om sökanden är känd för hedrande vandel, befinnes äga den skicklighet, som för undervisningens meddelande erfordras, samt är medlem av svenska kyrkan eller annat trossamfund, som erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att i skolornas ställe ombesörja religionsundervisning.

Dylik enskild skola skall stå under skolstyrelsens inseende. Finner styrelsen, att skolan ej motsvarar det därmed avsedda ändamålet eller att undervisningen är anordnad i strid mot de i stadgan givna föreskrifterna, äger den förbjuda, att skolan fortsätter sin verksamhet.

Enligt Fs § 62 mom. 2 gäller, att skolor, som på enskildas bekostnad är eller framdeles blir inrättade, även skall vara under skolstyrelsens inseende; dock må i regel ej någon rubbning äga rum i de villkor, som vid deras stiftelse är föreskrivna.

Enligt Fs § 38 kan skolpliktiga barn, för vilka föräldrar och målsmän vill bereda tillfälle till *undervisning i hemmen*, av skolstyrelsen befrias från skolgång, förutsatt att föräldrar eller målsmän anses vara i stånd att taga sorgfälligt vård om barnens undervisning. Sådant från skolgång befriat barn är skyldigt att på kallelse av skolstyrelsen inställa sig till prövning. Skolgång skall åläggas det, när det befinner sig ha erhållit sådan undervisning, som i noggrannhet och omfattning någorlunda motsvarar undervisningen i folkskolan. Prövningen skall äga rum inför skolstyrelsens ordförande eller någon för ändamålet av styrelsen därtill utsedd person inom eller utom styrelsen.

Enligt ordalagen i detta stadgande skulle skolstyrelsen äga pröva dessa frågor utan att besvär på sakliga grunder skulle kunna anföras. Regeringsrätten har dock i ett fall (RÅ 1955 E 47) ansett sig kunna i motiveringen åberopa sakliga resonemang.

I Fss § 27 mom. 3 stadgas, att på prövning i varje särskilt fall av vederbörande skolstyrelse skall bero, huruvida skolpliktig, som åtnjuter annan undervisning än skolundervisning må kunna befrias från undervisning i fortsättningsskola.

7. Tillsynsbestämmelser

Skyldigheter för skolstyrelsen

Skolstyrelsens ordförande och övriga ledamöter bör enligt föreskrifter i Fs § 44 genom förnyade besök i skolorna öva noggrann tillsyn över att barnen ordentligt begagnar undervisningen.

För underlättande av skolstyrelsens tillsyn över skolgången bör styrelsen indela skoldistriktet i mindre områden och för varje sådant utse, antingen bland sina egna medlemmar eller bland andra för nit om folkundervisningen kända personer, en tillsynsman. Deras åligganden regleras ingående i stadgan. I stället för tillsynsman må utses en skolnämnd.

Skyldigheter för målsman; hämtning och vite

Enligt Fs § 51 kan skolstyrelsen vidtaga vissa åtgärder, om föräldrar eller målsmän eller den som eljest har skolpliktigt barn i sin vård, tredskas att efterkomma gällande föreskrifter angående barns skolgångsskyldighet.

Bestämmelserna härom finns i Fs § 51, vars nuvarande lydelse är följande.

1. Tredskas föräldrar eller målsmän eller den, som eljest har skolpliktigt barn i sin vård, att efterkomma gällande föreskrifter angående barns skolgångsskyldighet och kan rättelse icke annorledes på lämpligt sätt vinnas, äger skolrådet föranstalta om barnets hämtande till skolan och för sådant ändamål anlita polismyndighet, där det finnes erforderligt.

2. Utebliver barn från skolan av anledning, som i mom. 1 sägs, sedan det upprepade gånger avhämtats, må länsstyrelse, efter anmälan av skolrådet eller, där länsstyrelsen eljest finner anledning därtill, kunna vid vite förelägga den tredskande att regelbundet hålla barnet i skolan ävensom, i händelse föreläggandet ej efterkommes, sådant vite utdöma. Där särskilda förhållanden därtill föranleda, må länsstyrelsen kunna förelägga vite, även utan att barnet dessförinnan till skolan avhämtats. Utdömt vite tillfaller kronan. Vite må ej vid bristande tillgång förvandlas till fängelse.

3. Skulle ovan angivna åtgärder befinnas fruktlösa, må skolrådet göra anmälan till barnavårdsnämnden om sålunda ådagalagd försummelse vid vårdnadens utövande.

4. Skolråds och länsstyrelsens beslut enligt mom. 1 och 2 av denna paragraf gå utan hinder av klagan i verkställighet; dock gäller detta icke för länsstyrelsens beslut, varigenom vite utdömts.

Motsvarande bestämmelse finnes även i Fss § 36.

Det må nämnas, att 1926 års riksdag avslög en motion (FK 14) om biträde av länsstyrelserna beträffande åtgärder mot tredskande elever och målsmän.

Vid 1955 års riksdag (höstsessionen) behandlades två motioner (I: 72 och II: 107), vari begärdes översyn av Fs § 51. Statsutskottet framhöll därvid (SU 177), att hämtning och vite vore tvångsmedel för skolpliktens fullgörande, vilka torde böra tillgripas allenast i sådana fall, då andra åtgärder visat sig verkningslösa, samt anförde vidare bland annat följande.

Av motiveringen till motionerna synes framgå, att motionärerna icke heller ifrågasatt nödvändigheten i och för sig av förefintligheten av de i samma paragraf givna föreskrifterna, utan åsyftat en sådan ändring av desamma, att vitesföreläggande i regel skulle föregå hämtning. Utskottet får emellertid erinra om att redan med nuvarande lydelse av paragrafen förefinnes möjlighet för länsstyrelse att, där särskilda förhållanden därtill föranleda, förelägga vite utan föregående hämtningsförfarande. Utskottet förutsätter, att en icke alltför restriktiv tillämpning av denna bestämmelse äger rum och att den ifrågavarande, länsstyrelserna givna befogenheten anlitas i alla de fall där den — framför ett föregående hämtningsförfarande — kan förutsättas leda till ett gynnsammare resultat.

Utskottet hemställde, att motionerna icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen beslöt i enlighet härmed.

Skyldigheter för arbetsgivare

I Fs § 50 föreskrives, att arbetsgivare, som i sin hantering begagnar biträde av barn, är skyldig att jämlikt de särskilda föreskrifter, som därom är eller varda givna (se arbetarskyddslagen, 32 §), så ordna deras arbete, att de erhåller stadgad undervisning. Ett liknande stadgande finns i Fss § 35, där arbetsgivaren även ålägges tillse, att barn går i skolan.

8. Uppgifter från folkbokföringen m. m.

Enligt Fs § 36 skall kyrkoherden före utgången av mars månad varje år till skolstyrelsen överlämna förteckning över de barn inom skoldistriktet, som under året fyller sju år samt så fort ske kan i förteckningen införa de barn i skolåldern, som, efter att ha inflyttat till skoldistriktet, skall kyrkobokföras i församlingen. Kyrkostämman kan bereda det biträde vid upprättandet av nämnda förteckningar och uppgifter, som kan anses skäligt.

I vissa fall förekommer det, att kyrkobokföraren efter överenskommelse även fortlöpande aviserar skolstyrelsen om släktnamnsändring, medborgarskapsändring, eftervaccination, utflyttning från församling samt dödsfall.

Enligt Fss § 29 skall vederbörande pastor i god tid före början av fortsättningssskolkurs upprätta och till skolstyrelsen överlämna förteckning dels över de barn, som under tiden efter senast skedda intagning i fortsättnings-skola avgått från egentlig folkskola enligt §§ 47 och 48 Fs, dels ock över de barn, som under samma tid uppnått 13 års ålder och åtnjutit eller åtnjuter undervisning i andra läroanstalter än i distriktets folkskolor eller i hemmen på sätt i § 38 Fs sägs. Förteckningen skall fullständigas med uppgift såväl å de hithörande barn, som efter att ha inflyttat till skoldistriktet skall kyrkobokföras i församlingen, som ock å barn, som avflyttat från distriktet eller avlidit.

Aviseringen från folkbokföringen till skolmyndigheterna verkställs i Stockholm av mantalsverket och i Göteborg av den lokala skattemyndigheten.

I detta sammanhang är lagen om *skyddskoppympning* (1916:180) av betydelse.

Enligt 2 § i lagen skall barn skyddskoppympas senast det kalenderår, då det fyller sex år. Från ympning kan undantagas vissa i 5 § närmare angivna fall. Enligt 15 § skall ymparen föra särskild ympningsjournal. Före den 10 januari varje år skall uppgift om ympning, som ägt rum nästföregående år, genom utdrag av journalen av ymparen insändas till vederbörande pastorsämbete, som ofördröjligen skall i församlingsboken anteckna sålunda fullgjord ympningsplikt.

Lagens 16 § 2 mom. är av följande lydelse. När årlig förteckning upprättas över de barn inom skoldistriktet, vilka under året inträder i skolåldern, åligger det pastorsämbete att i förteckningen för varje barn anteckna huruvida barnet undergått skyddskoppympning.

I 16 § 3 mom. i lagen föreskrives, att skolstyrelsen sist inom en månad, sedan barnet intagits i skolan, skall anmana föräldrar eller andra, som har vården om barn, vilka ej undergått skyddskoppympning, att ombesörja, att sådan ympning verkställs inom en månad. Skolstyrelsen skall därefter till hälsovårdsmyndigheten i kommunen insända förteckning dels å de i skolan

intagna barn, som oaktat anmaningen icke inom föreskriven tid undergått skyddskoppypning, dels å de skolpliktiga men icke i skolan intagna barn, som icke undergått sådan ympning, ävensom uppgift om sistnämnda barns uppehållsort.

Riksdagen fattade 1945 principbeslut, att efterhand som det blev möjligt att överföra rapporteringen av skolpliktiga på länsbyråerna för folkbokföringen, skulle detta ske. Hänsyn skulle därvid tagas till att överföringen inte bara medförde lättnad för pastorsexpeditionerna utan även totalt innebar en förenkling av arbetet (Prop. 1945: 282 särsk. utsk. nr 1 s. 143).

Statens organisationsnämnd har i promemoria den 27 oktober 1953 föreslagit, att länsbyråerna för folkbokföringen skall övertaga aviseringen av skolpliktiga barn m. m. till de kommunala skolmyndigheterna. I yttrande den 11 januari 1954 har *skolöverstyrelsen* i princip tillstyrkt organisationsnämndens förslag.

Förslag om reviderad vaccinationslagstiftning har den 16 mars 1957 framlagts av *medicinalstyrelsen*. Enligt förslaget skall skolorna och pastorsämbetena befrias från vaccinationskontrollen. I yttrande över detta förslag den 16 augusti 1957 har *statistiska centralbyrån* tillstyrkt att vaccinationsregistreringen överföres från pastorsämbetena till länsbyråerna. Det må anmärkas, att Kungl. Maj:t den 31 januari 1958 beslutat inhämta lagrådets utlåtande över ett inom inrikesdepartementet utarbetat förslag till lag om ympning mot smittkoppor och att föredragande departementschefen därvid förklarat sig biträda medicinalstyrelsens förslag till omläggning av vaccinationskontrollen.

På grundval av kyrkobokförarens förteckning över skolpliktiga barn och enligt av skolöverstyrelsen meddelade anvisningar skall i varje skoldistrikt föras erforderliga liggare och förteckningar över skolans samtliga lärjungar (Fs § 36 mom. 4). Vidare skall i kyrkobokförarens förteckning för varje barn anmärkas, hur det blivit sörjt för dess undervisning (Fs § 39 mom. 1). För att kunna vaka över, att alla skolpliktiga barn i ett skoldistrikt erhåller undervisning äger skolstyrelsen rätt att från offentliga och enskilda skolor infordra uppgifter, som för detta ändamål är behövliga (Fs § 39 mom. 2).

För fortsättningsskolan finns liknande bestämmelser i Fss § 29 mom. 2 och 4.

Om i någon av distriktets skolor inskrives barn, tillhörande annat skoldistrikt, skall skriftligt meddelande därom lämnas skolstyrelsen i det distrikt, barnet tillhör (Fs § 6 mom. 4). Dylikt meddelande jämte uppgift om den klass, vari barnet undervisas, skall sedermera, så länge barnet kvarstannar i skolan, årligen före den 1 juni sändas till nämnda skolstyrelse.

B. Skolförfattningssakkunnigas förslag

I. Inledning

De sakkunniga har utarbetat ett förslag till fullständig författningstext med bestämmelser om skolplikt, avsedda att ingå som ett särskilt kapitel i en blivande allmän skolstadga. De sakkunnigas framställning i ämnet har formen av en utförlig kommentar till författningstexten. I den följande redovisningen av sakkunnigförslaget har åtskilliga detaljer utelämnats. Då frågan om skolplikt inte tidigare varit föremål för någon mera utförlig och sammanfattande behandling har å andra sidan de sakkunnigas synpunkter i mera väsentliga hänseenden ansetts böra återges tämligen fullständigt.

Beträffande av de sakkunniga använd terminologi torde böra framhållas, att med *obligatoriskt skolväsen* avses folkskolan, fortsättningsskolan och försöksskolan. I enlighet med skolstyrelselagens innehåll förekommer inte begreppet skoldistrikt utan detta har ersatts med *kommun*. I gällande skolförfattningar användes regelmässigt ordet målsman i betydelsen av den, som har den rättsliga vårdnaden av barnet. I vissa fall åsyftas även den, som har enbart den faktiska vårdnaden om hand. I annan lagstiftning förekommer ej ordet målsman utan i stället ordet vårdnadshavaren. Detta ord avser endast den eller de, som har den rättsliga vårdnaden. De sakkunniga har ansett sig böra förorda, att i de nya skolförfattningarna användes samma ord som i annan lagstiftning eller ordet *vårdnadshavare*.

Uttrycket klass eller årsklass för de elever som under ett läsår genomgår samma lärokurs har utbyttts mot det mera adekvata *årskurs*.

2. Skolplikt — rättigheter och skyldigheter

För undvikande av tvekan föreslår de sakkunniga, att det i en blivande skolstadga direkt utsäges, vilka barn som är skolpliktiga. Som allmän förutsättning för att skolplikt skall föreligga för visst barn, vare sig barnet är svensk medborgare eller icke, bör enligt de sakkunnigas mening gälla att barnet är *bosatt* här i riket. Endast under denna förutsättning kan man från folkbokföringens organ få upplysningar om barnet. Vid tolkning av begreppet bosättning bör samma praxis följas som vid tillämpning av folkbokföringsförordningen. Ofta torde skolplikt — av rent praktiska skäl — kunna utkrävas endast av barn, som är kyrkobokförda här i riket. Givetvis bör man emellertid försöka laga så att skolplikt fullgöres även av barn, som rätteligen skolat kyrkobokföras här, men som av någon anledning icke blivit kyrkobokförda, exempelvis vissa zigenarbarn. Viktigt är också, att skolplikt i dess betydelse av rätt till utbildning föreligger, så snart ett barn är bosatt här i landet.

I vissa fall skall svenska medborgare vara kyrkobokförda i Sverige, fastän de är bosatta utomlands. Att för sådana barn föreskriva svensk skolplikt synes ej lämpligt. Först när ett dylikt barn bosätter sig i Sverige bör

det ha plikt och rätt att gå i svenska skolor. Anmärkas bör emellertid, att statsbidrag i flera fall utgår för svensk undervisning åt svenska barn i utlandet. Bidragen tillfaller skolor, som av svenska utlandsförsamlingar, enskilda sammanslutningar m. fl. anordnats på orter, där antalet svenska barn ej är alltför obetydligt.

Liksom hittills bör på skolpliktens område *likställighet råda mellan barn, som är svenska medborgare, och barn, som är utlänningar eller statslösa*. Utlänningar tillhörande främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning så ock deras utländska familjemedlemmar och utländska tjänare skall icke kyrkobokföras här i riket. Att skolplikt icke kan utkrävas av barn, hänförliga till denna kategori, har icke ansetts behöva särskilt anges.

Vissa barn kan på grund av lyte eller sjukdom ej deltaga i vanlig skolundervisning. I vissa men ej i alla fall har de förutsättningar att deltaga i på annat sätt anordnad undervisning. I princip bör skolplikten gälla även för dem, även om de ej kan gå i de vanliga skolorna. Denna fråga behandlas närmare i det följande.

För närvarande betraktas skolplikten i folkskolan och fortsättningsskolplikten som två skilda begrepp. De sakkunniga finner det vara principiellt riktigast att använda begreppet *allmän skolplikt*, som alltså innefattar skolplikt i både folkskola, fortsättningsskola och försöksskola. Från den allmänna skolplikten bör emellertid uttryckligen undantagas de kategorier barn, för vilka *särskilda skolpliktsbestämmelser* gäller, nämligen vissa psykiskt efterblivna, blinda, döva och nomadlappars barn. Ordet nomadlappar är ej adekvat. I stället föreslår de sakkunniga ordet fjällsamer, vilket anses mera motsvara det som åsyftas.

De sakkunniga har ansett sig böra fastslå de skolpliktigas *rätt* att anlita de obligatoriska skolorna och deras *skyldighet* att anlita dem, om deras skolplikt ej fullgöres på annat i författning godtaget sätt.

Nu gällande huvudregel, att kommunen är skyldig mottaga de barn, som är kyrkobokförda i kommunen, bör bibehållas. Denna regel fanns i 2 § av skolstyrelseutredningens förslag till skolstyrelselag (SOU 1955: 31 s. 499). Ifrågavarande kommun föreslås få benämningen *hemkommun*. För att ange kommunens skyldighet har uttrycket »sörja för barnets undervisning» valts med tanke på de fall, då kommunen efter avtal med annan kommun låter barnet gå i denna kommuns obligatoriska skolor.

I regel sammanfaller kyrkobokföringsort, bosättningsort och vistelseort. Undantagen är dock så talrika, att en särskild reglering enligt de sakkunnigas mening erfordras. För närvarande mottager kommunerna i stor utsträckning i sina obligatoriska skolor barn, som ej är kyrkobokförda i kommunen, utan att skyldighet härtill torde föreligga och utan att ersättning härför begäres av barnens hemkommuner. Genom skolväsendets omdaning kommer dock saken i ett annat läge.

Enligt 1 § skolstyrelselagen skall varje kommun sörja för det obligatoriska skolväsendet i kommunen. Genom skolpliktens utsträckning till nio år, skolväsendets utbyggnad och differentiering samt utökade skolsociala åtgärder torde kommunernas kostnader för skolväsendet komma att succesivt stiga. Från och med den 1 juli 1958 skall statsbidrag på det allmänna skolväsendets område utgå efter ändrade grunder. Bidraget skall beräknas mera schablonmässigt och beträffande vissa skolsociala utgifter ej längre utgå per elev. Bestämmelserna om kommunal samverkan i 2 § skolstyrelselagen torde aktualisera frågan om ersättning för elever från andra kommuner i större utsträckning än som nu är fallet.

Dessa förhållanden medför att kommunerna möjligen inte blir lika villiga i fortsättningen som nu att i sina obligatoriska skolor intaga elever, som de ej är författningsenligt skyldiga att mottaga. Föräldrarnas nuvarande möjlighet att välja vistelseort för barnen skulle i så fall minska. De sakkunniga anser en sådan utveckling ej vara önskvärd och har därför föreslagit vidgad skyldighet för kommunerna att mottaga elever. I sak torde förslaget emellertid nära ansluta sig till gällande praxis.

Det har visat sig vanskligt att exakt angiva de fall, då kommun skall vara skyldig att i sina obligatoriska skolor mottaga i kommunen ej kyrkobokförda barn. Här träder hänsynen till barnets bästa i förgrunden. De sakkunniga har i fyra punkter (motsvarande a)—d) i 3 § bilaga 1) angivit de fall, då sådan skyldighet skall föreligga.

Under punkt a) har upptagits de fall då det dröjer någon tid innan en familj, som flyttat till kommunen, får sin kyrkobokföring ordnad. Självfallet skall barn i en sådan familj omedelbart mottagas i kommunens obligatoriska skolväsen.

Under punkt b) har kommun i anslutning till zigenarutredningens förslag ålagts en ovillkorlig skyldighet att mottaga skolpliktiga barn i ambulera zigenarfamiljer, som ej är kyrkobokförda i kommunen. Enligt skolöverstyrelsen öppnar kommunerna redan nu beredvilligt sina skolor för dylika barn. Vidare har fastslagits kommunens skyldighet att mottaga ej kyrkobokförda barn i sina skolor.

Under punkt c) har till en början upptagits det fallet, att ett barn är intaget i barnhem eller liknande anstalt i kommunen. Dylika barn kyrkobokföres som regel ej i den kommun, där anstalten är belägen, utan bibehåller sin kyrkobokföring hos föräldrarna. Starka sociala skäl talar för, att de likväl utan vidare skall mottagas i barnhemskommunens skolor. På liknande sätt förhåller det sig med barn som, efter omhändertagande enligt barnavårdslagen, inackorderats i enskilda hem. Dessa barn torde emellertid ofta kyrkoskrivas som »fosterbarn» i det nya hemmet. Annorlunda förhåller det sig då med vissa andra fall av inackordering. Understundom är omständigheterna sådana att ett barn måste inackorderas på främmande ort för att överhuvudtaget erhålla tillfredsställande undervisning, exempel-

vis i fråga om lots- och fyrpersonalens barn i vissa fall, barn i vissa ödebygder etc. Vidare kan inackordering ibland med hänsyn till barnets bästa vara att föredra framför en lång och tröttande skolskjuts. Den som på detta sätt vistas på en ort för att få undervisning vid läroanstalt skall ej kyrkobokföras där, så länge han kan anses ha sitt egentliga hem annorstädes. Om ett barn på grund av förhållandena i föräldrahemmet, t. ex. moderns sjukdom, söndring i föräldrarnas äktenskap, för längre tid inackorderas på annan ort eller överlämnas till släktingar där, beror det ofta på tillfälligheter, om barnet får ändrad kyrkobokföring. I alla de fall, som här antytts, bör vistelsekommunen enligt de sakkunnigas mening, oavsett kyrkobokföringen, vara skyldig att mottaga barnet i sina skolor. De sakkunniga vill emellertid gå ett steg längre och föreslår, att dylik skyldighet skall föreligga så snart barnet för längre tid mottagits i enskilt hem i kommunen. Skälet är även här hänsynen till barnets bästa. Man torde kunna utgå ifrån att föräldrar, som på detta sätt låter sina barn mera stadigvarande vistas på annan ort, i det alldeles övervägande antalet fall har starka motiv för sin åtgärd — motiv som måste godtagas. Och om man i författning uppställde särskilda krav i fråga om motivens art eller styrka, skulle risk uppkomma för tolkningssvårigheter och för tvister, som lätt skulle kunna få menliga följder för barnet.

Något annorlunda ställer sig frågan, då barnets vistelse i den andra kommunen är av mera kortvarig natur. Även då bör emellertid barnet intagas i kommunens obligatoriska skolor om särskilda skäl föreligger därtill med hänsyn till barnets bästa. En föreskrift härom har föreslagits (punkt d). Bestämmelsen bör bland annat kunna tillämpas på säsongarbetares barn, om de under viss arbetssäsong av föräldrarna medtages till annan ort än den, där de alltså är kyrkobokförda. Rena turist- eller nöjesuppehåll på en ort bör emellertid ej föranleda, att barnet intas i ortens obligatoriska skolor.

För skolpliktiga, som mottages av de skäl som nu angivits, bör kommun ej ha rätt till ersättning från hemkommunen för av skolgången föranledda kostnader. Denna belastning kan drabba kommunerna ojämnt, men i stort sett torde några mera betydande orättvisor icke uppkomma. I varje fall utgår statsbidrag till så stor del av kommunernas skolkostnader, att kommunerna bör kunna åläggas de med dessa föreskrifter förenade kostnaderna.

Över skolstyrelsens beslut rörande barns skolgång i de hänseenden som här avses bör bland andra vårdnadshavaren kunna anföra besvär hos länskolnämnden och få sakfrågan prövad.

3. Skolpliktens omfattning och fullgörande

Skolpliktens början

Nuvarande bestämmelser beträffande skolpliktens början har de sakkunniga ansett i allt väsentligt böra bibehållas. Föreskrifterna om inträde i

obligatorisk skola för sexåringar har emellertid förenklats i formellt och i viss mån även i sakligt hänseende. De sakkunniga har således ej ansett olika bestämmelser för sexåringar födda före och efter den 1 juli erforderliga. Vid bedömandet av skolmognaden bör självfallet sexåringens ålder vara en faktor av stor betydelse, utan att detta uttryckligen utsägs i författningen. Beslutanderätten bör ankomma på skolstyrelsen med möjlighet för styrelsen att enligt 12 § 1 mom. skolstyrelselagen delegera beslutanderätten till skolchefen eller annan.

Vårdnadshavaren äger för närvarande rätt att utan den kommunala skolstyrelsens medgivande låta sexåring vinna inträde i enskild skola. De sakkunniga har icke föreslagit någon ändring i detta hänseende.

Bestämmelser om rätt till uppskov ett år med skolgångens början gäller för alla skolpliktiga barn och häri föreslås ingen ändring. Vårdnadshavare bör emellertid ha rätt motsätta sig uppskov, även om barnet ej är skolmoget det år det fyller sju år. Det kan nämligen vara svårt för föräldrarna att ha tillsyn över barnet i hemmet. — Den nuvarande särbestämmelsen för B 3- och D-former, i vilka elever intages vartannat år, torde vara onödig, eftersom skolstyrelsen kan uppskjuta skolgången för ett skolomoget barn endast ett läsår och det här skulle bli fråga om två läsår. Vårdnadshavaren äger icke heller rätt påfordra intagning det kalenderår, då barnet fyller sju år, om intagning sker vartannat år och först skall ske det år, då barnet fyller åtta år.

Då folkskolan genomgående nu är minst sjuårig, erfordras enligt de sakkunnigas mening ej någon föreskrift om minimiålder för inträde i fortsättningsskola.

Vilken kommuns skolpliktstid skall gälla?

De sakkunniga framhåller, att av närliggande distrikt har ofta några 7 och andra 8 obligatoriska årsklasser. Även 9 obligatoriska årsklasser förekommer. I regel har varje distrikt enhetlig skolpliktstid för hela sitt område, men undantag förekommer, t. ex. Stockholm.

Skolpliktiga är i regel bosatta och kyrkobokförda på samma ort. Undantagen är dock så många att frågan huruvida bosättning eller kyrkobokföring skall avgöra skolpliktens omfattning enligt de sakkunnigas mening måste lösas. De har ingående diskuterat de båda alternativen och framhåller, att vilketdera som än väljes kan föräldrarna vidtaga sådana åtgärder, att den kommuns skolpliktstid blir gällande, som föräldrarna önskar, även om skolmyndigheterna skulle anse, att försök till kringgående av gällande bestämmelser föreligger. I detta hänseende anses alternativen vara i stort sett likvärdiga.

Kyrkobokföringen i en kommun tillmätes i olika avseenden, t. ex. inom vissa grenar av socialvården, avgörande betydelse för vederbörande. Enligt de sakkunnigas mening talar övervägande skäl för att detta bör gälla även

i fråga om skolpliktstiden. De sakkunniga förordar därför att som huvudregel skall gälla, att skolpliktstiden bestämmas med hänsyn till förhållandena i hemkommunen. Den faktiska kyrkobokföringen bör vara avgörande för skolpliktstidens omfattning, även om besvär anförts över beslutet om kyrkobokföring. Först sedan kyrkobokföringen genom lagakraftvunnet beslut ändrats, bör därav betingad ändring av skolpliktstiden ske.

Den föreslagna huvudregeln innebär, att t. ex. elev, som är kyrkobokförd i kommun med sjuårig folkskola men går i skola med åtta obligatoriska årskurser, skall äga avgå efter årskurs 7 i denna skola och att elev med åttaårig folkskola i hemkommunen, som går i skola med sju obligatoriska årskurser, skall vara skyldig genomgå årskurs 8 i hemkommunen eller annorstädes.

I vissa fall kan det dock visa sig lämpligt att skolpliktstiden får bestämmas med hänsyn till skolortens förhållanden. De sakkunniga har därför föreslagit, att länskolnämnden skall äga besluta härom.

I samband med enhetsskolans successiva genomförande torde det i stor utsträckning erfordras samverkan mellan olika närliggande kommuner, särskilt beträffande högstadiet. Det kan tänkas, att skolväsendet i en del av en kommun samordnas med skolväsendet i en annan kommun och skolväsendet i en annan del av förstnämnda kommun med skolväsendet i en tredje kommun. Tills nioårig skola generellt införts, kan det då inträffa, att dessa tre kommuner har olika antal årskurser i den obligatoriska skolan. Emellertid bör området för varje samorganiserat stadium ha gemensam skolpliktstid oavsett kommungränserna. De sakkunniga utgår från att kommun i sådana fall skall äga besluta om olika skolplikt i olika delar av kommunen.

För dem som inte är kyrkobokförda, bör skolpliktstiden bestämmas med hänsyn till förhållandena på vistelseorten.

Även beträffande skyldigheten att gå i fortsättningsskola bör enligt de sakkunnigas mening som regel kyrkobokföringsortens förhållanden gälla. Det är nämligen av vikt att reglerna om den allmänna skolplikten blir så vitt möjligt enhetliga.

Olika möjligheter att fullgöra skolplikten

De sakkunniga har funnit det lämpligt att de skolor, i vilka skolplikten må fullgöras, anges i en paragraf. Bestämmelserna bör få en mera allmän avfattning än som nu är fallet. Detta gäller särskilt för fortsättningsskolan.

Undervisningen i realskola, flickskola, högre folkskola och allmänt gymnasium avviker i flera hänseenden från de obligatoriska skolornas undervisning. En uttrycklig föreskrift bör därför enligt de sakkunnigas mening finnas om att genomgång av dessa skolor godtages såsom fullgörande av skolplikt. Vidare har de sakkunniga föreslagit, att skolplikten skall kunna fullgöras i annan offentlig eller enskild skola, om undervisningen *väsent-*

ligen motsvarar den som meddelas i obligatorisk eller annan nyss nämnd skola.

För att belysa innebörden av uttrycket »väsentligen motsvarar» anför de sakkunniga bland annat följande.

Europarådets konvention den 4 november 1950 angående *skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* ratificerades av Sverige den 11 januari 1952 (Prop. 1951:165). I tilläggsprotokoll den 20 mars 1952 till konventionen stadgas i artikel 2 följande: »Ingen må förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.»

Sverige ratificerade tilläggsprotokollet den 17 april 1953 (Sveriges överenskommelser med främmande makter 1953:26) med reservation beträffande artikel 2, »att Sverige dels icke kan medgiva föräldrar rätt att under hänvisning till sin filosofiska övertygelse för sina barn erhålla befrielse från skyldigheten att delta i delar av de allmänna skolornas undervisning, dels att befrielse från skyldigheten att delta i de allmänna skolornas kristendomsundervisning endast kan medgivas för barn med annan trosbekännelse än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad».

I propositionen 1953:32 framhöll departementschefen, att *undervisningen i de svenska statsskolorna i princip är att betrakta såsom ett helt*. Gällande författningar medger sålunda icke ett barns målsman att för barnet utbyta delar av det fastställda kursinnehållet mot privat undervisning utanför skolan. Föräldrar, som t. ex. skulle anse, att skolans historieundervisning icke överensstämmer med deras historieuppfattning eller att biologiundervisningen i fråga om utvecklingsläran strider mot deras övertygelse, kan sålunda icke under återopande härav påkalla, att deras barn skall fritagas från dessa delar av undervisningen. Någon möjlighet att på sådant sätt taga hänsyn till vad som skulle kunna rubriceras såsom föräldrarnas »filosofiska övertygelse» föreligger sålunda icke enligt gällande svenska bestämmelser.

Annorlunda var däremot enligt departementschefen förhållandet beträffande den religionsundervisning och den morgonandakt som förekommer i de svenska statsskolorna. Här hänvisades till propositionen 1950:70 om enhetsskolan s. 367 ff, dissenterlagskommittén (SOU 1949:20) och propositionen 1951:100 om religionsfrihet s. 128.

Undertecknandet av konventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna får enligt de sakkunnigas mening till följd, att skolgång i skolor med ett delvis annat kursinnehåll än det som förekommer i de reguljära kommunala eller statliga skolorna måste accepteras, om avvikelserna föranledes av annan »religiös eller filosofisk övertygelse». Med hänsyn till vad sålunda anförts anser de sakkunniga, att uttrycket »väsentligen motsvarar» icke bör tillämpas för rigoröst.

Beträffande de enskilda skolorna anser de sakkunniga, att i

skolstadgans avsnitt om skolplikt m. m. de enskilda skolornas verksamhet endast bör regleras i fråga om skolpliktens fullgörande. Om enskild skola dessutom mottager andra elever, bör stadgandet ej avse dem. Vidare bör reglerande bestämmelser endast ges för skolor utan statsunderstöd. För skolor med statsunderstöd bör föreskrifter om tillsyn meddelas i annan ordning.

För undvikande av tvekan har föreslagits, att godkännande av skolan skall meddelas av skolstyrelsen i den kommun, där skolan är belägen.

De sakkunniga anser, att föräldrarna bör ha rätt att välja även en skild undervisning i hemmet eller annorstädes såsom alternativ till den statliga eller statsunderstödda undervisningen. En sådan rätt står även i god samklang med Sveriges godkännande av konventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. På grund härav föreslås, att skolpliktigt barn skall befrias från skolgång, om tillfredsställande enskild undervisning beredes barnet. Besvär i sak bör kunna anföras mot skolstyrelsens avslagsbeslut. Bestämmelse härom kommer att intagas i stadgan.

Om undervisningen handhaves av en välrenommerad lärare med god utbildning, anser de sakkunniga, att kontrollen från skolstyrelsens sida bör begränsas och prövning av den skolpliktiges kunskaper kunna underlåtas. Skolstyrelsen bör dock ha rätt att, då så erfordras, anställa prövning. Det nuvarande kravet att undervisningen eller kunskaperna »någorlunda» motsvarar den obligatoriska skolans har bibehållits, då det väl stämmer med andan i nämnda konvention. I förslaget har tillagts, att vid vägran att undergå förhör skall skolstyrelsen kunna ålägga barnet skolgång.

Skolplikt vid lyte eller sjukdom

Kungl. Maj:t har den 13 januari 1956 anbefallt skolöverstyrelsen att i samråd med medicinalstyrelsen verkställa översyn av gällande bestämmelser rörande särskild undervisning åt sjuka eller tillfälligt invalidiserade elever. Den begärda utredningen avser emellertid endast dem, som är mera tillfälligt sjuka eller invalidiserade och som beräknas kunna återgå till vanlig skolgång. Även för kroniskt sjuka och invalider, som aldrig har möjlighet att gå i vanlig skola men har förutsättningar att tillgodogöra sig undervisning, t. ex. elever i skolor vid vanföranstalter, anser de sakkunniga det vara lämpligt att föreskriva skyldighet att delta i undervisning som anordnas för dem.

Undervisningen vid sjukvårdsanstalter och barnhem torde i vissa men ej alla fall kunna inordnas i skolväsendet i den kommun, där anstalten eller hemmet är beläget. I en del fall, särskilt om eleverna huvudsakligen kommer från andra kommuner, torde det dock vara lämpligare att nuvarande anordning bibehållas med anstalten eller hemmet som huvudman.

När är skolplikten fullgjord?

De sakkunniga uttalar, att skolplikten normalt bör upphöra, sedan den skolpliktige genomgått de för honom obligatoriska årskurserna och därvid erhållit acceptabla vitsord. För närvarande gäller en minimiålder för avgång från *folkskolan* på 13 år och i undantagsfall 12 år. Sedan sjuårig skolplikt nu är helt genomförd, anser de sakkunniga att dessa minimiregler saknar praktisk betydelse och detta blir än mer fallet, då skolplikten ökas till 8 eller 9 år. Föreskrifter om minimiålder föreslås därför utgå.

I anslutning till ett av skolöverstyrelsen framlagt förslag ämnar de sakkunniga förorda, att varje elev vid avgång från folkskola, sedan skolplikten upphört, skall få slutbetyg, oavsett vilka vitsord eleven förvärvat. Villkoren för avgång före skolpliktstidens definitiva slut kan därför ej knytas till förvärv av slutbetyg. De sakkunniga har framlagt förslag om vilka vitsord, som enligt de sakkunnigas mening bör krävas för att skolplikten skall anses fullgjord. Bestämmelserna härom föreslås gälla för varje skola, där skolplikten må fullgöras. Läroplanerna för dessa skolor företer ej större olikheter än att enhetliga bestämmelser bör kunna tillämpas.

Skolplikten bör givetvis upphöra, om vederbörande vid prövning styrker, att han inhämtat folkskolans lärokurs med ovan angivna vitsord. Bestämmelserna om sådan prövning är avsedda att inflyta i annat kapitel i skolstadgan än det som innehåller bestämmelser om skolplikt.

För elever, som fullgör sin skolplikt i folkskola genom att gå i yrkesskola, föreslås skolplikten upphöra, sedan dessa årskurser nöjaktigt genomgått. Det torde få ankomma på skolöverstyrelsen att, om så erfordras, i anvisningar angeva innebörden av ordet nöjaktigt.

Nuvarande bestämmelser om befrielse från skolplikt är enligt de sakkunnigas mening för detaljerade. Skälen för befrielse behöver ej specificeras i författning. Det bör vara tillfyllest med en generell möjlighet till befrielse från sista skolåret i åtta- och nioårig folkskola och försöksskola, om eleven samma kalenderår fyller 15 år, allt såvida särskilda skäl föreligger. Beslutanderätten bör kunna anförtros skolstyrelsen.

De nu gällande bestämmelserna om fullgörande av skolplikt i *fortsättningsskola* är enligt de sakkunnigas mening alldeles för vidlyftiga. De har därför föreslagit, att dessa bestämmelser skall få en mera koncentrerad utformning utan att några ändringar i sak vidtages.

Den allmänna skolplikten skall enligt de sakkunnigas förslag under alla omständigheter upphöra senast med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår eleven fyller 16 år. För elever i sjuårig folkskola skall skolplikten i folkskola upphöra med utgången av den årskurs som slutar det kalenderår eleven fyller 15 år. Beträffande elever i åttaårig folkskola innebär förslaget en ökning av skolpliktstiden med ett år och beträffande fortsättningsskolpliktiga elever en minskning med två år.

4. Rätt att deltaga i obligatorisk undervisning efter skolpliktens slut

De sakkunniga framhåller, att det i icke så få fall händer att elev vid skolålderns slut ej hunnit genomgå alla obligatoriska årskurser. Orsaken kan vara t. ex., att eleven börjat skolan ett år senare än normalt på grund av skolomognad eller att han varit sjuk ett läsår. Oaktat bestämmelser i ämnet saknats, har skoldistriktet som regel låtit sådana elever slutföra sin skolgång, om de så önskat och haft erforderliga förutsättningar.

Med nioårig skola och en maximiålder av 16 år måste praktiskt taget varje uppskov eller försening ett läsår medföra, att lärokursen ej medhinnes inom skolpliktstiden, såvida ej eleven börjat vid sex års ålder.

De sakkunniga har ansett det vara av värde, att det i skolstadgan fastslås, att elever har rätt till denna skolgång, om erforderliga förutsättningar för fortsatta studier föreligger.

5. Tillsynsbestämmelser

De sakkunniga förordar beträffande skolstyrelsens skyldigheter, att i skolstadgan endast fastslås, för vilka kategorier styrelsen skall ha tillsyn och ansvar i fråga om skolpliktens fullgörande. Hur denna tillsyn skall verkställas, får bero på lokala bedömanden.

Skolstyrelsen bör ha tillsyn över att skolgången fullgöres av alla skolpliktiga elever i kommunens obligatoriska skolor, oavsett elevernas kyrkobokföringsort. Vidare bör skolstyrelsen kontrollera, att i kommunen kyrkobokförda skolpliktiga, som ej går i kommunens obligatoriska skolor, på annat sätt får föreskriven undervisning.

Beträffande zigenarbarn anser de sakkunniga, att kommunen i enlighet med zigenarutredningens förslag bör vara skyldig taga initiativ till att barnen snarast börjar i kommunens obligatoriska skolor. De sakkunniga föreslår, att en särskild bestämmelse härom intages i författningstexten.

I vårdnadshavarens skyldigheter anser de sakkunniga att det som ett väsentligt moment ingår att tillse, att barn fullgör författningsskyldig skolplikt. Särskilt stadgande härom skulle därför i och för sig ej erfordras men har föreslagits för att undvika all tvekan.

Nuvarande bestämmelser rörande hämtning och vite har enligt de sakkunnigas uppfattning i stort sett fyllt sitt ändamål, varför endast vissa sakliga och formella jämkningar föreslås. Enligt gällande bestämmelsers ordalag kan hämtning icke ske, om endast barnet men ej vårdnadshavaren visar tredska. Då skolplikten nu föreslås generellt utsträckt till 16 års-åldern, föreslås stadgandet omformulerat i detta hänseende.

Beslut om hämtning bör alltid fattas av skolstyrelsen i den kommun, där barnet går i obligatorisk skola, även om barnet är kyrkobokfört i annan kommun. Så torde nu ej vara fallet.

Föreläggande och utdömmande av vite bör överflyttas från länsstyrelsen till länsskolnämnden. De sakkunniga har i enlighet med riksdagens utta-

lande i denna fråga lämnat öppet om hämtning eller vite skall tillgripas som första åtgärd.

Någon motsvarighet till nuvarande föreskrifter om barnavårdsnämnd har de sakkunniga ej medtagit i detta sammanhang, då dessa anses närmast höra hemma under bestämmelserna om elevernas uppförande.

De sakkunniga anser slutligen, att vite och hämtning endast bör kunna komma ifråga beträffande obligatoriska skolor.

Särskilda föreskrifter för arbetsgivare beträffande skolpliktiga barn anser de sakkunniga ej erforderliga, då skolpliktig är skyldig gå i skola och enskilda arbetsavtal ej kan begränsa denna skyldighet.

6. Uppgifter från folkbokföringen

De sakkunniga erinrar om att riksdagen 1945 fattade principbeslut om att efterhand som det blev möjligt att överföra rapporteringen av skolpliktiga på länsbyråerna för folkbokföringen, detta skulle ske. Hänsyn skulle därvid tagas till att överföringen inte bara medförde lättnad för pastors-expeditionerna utan även totalt innebar en förenkling av arbetet (Prop. 1945: 282 särsk. utsk. nr 1 s. 143). Vinsten av ett överförande skulle framför allt bli, att man sparade manuellt arbete.

Uppgifterna angående inskrivning och redovisning av värnpliktiga samt rapporteringen av folkpensionärer har numera överförts från pastorsexpeditionerna till länsbyråerna. Länsbyråerna lämnar även uppgifter bland annat till sjukkassorna beträffande dem, som under året uppnår 15 års ålder, och till civilförsvarscheferna beträffande kvinnor, som under året uppnår 17 års ålder. De sakkunniga anser, att även rapporteringen av skolpliktiga bör kunna ske genom länsbyråerna men framhåller, att en förutsättning härför är, att den årliga rapporten om sjuåringar tillställs kommunerna före den 1 april. Inskrivningen kräver nämligen ett betydande förarbete och skolmognadsprov och andra prov tar även sin tid. I vissa fall torde länsbyråerna ej hinna sända korten till den 1 april. De torde då böra kunna medgivas uppskov någon vecka.

C. Remissyttranden

Hörda myndigheter och organisationer har i det hela ställt sig positiva till de sakkunnigas förslag eller lämnat det utan erinran. Invändningar mot grundläggande delar har inte rests från något håll. I det följande redovisas endast mera väsentliga synpunkter i sak. Erinringar rörande förslagets formella sida har icke medtagits.

Skolöverstyrelsen framhåller, att förslaget präglas av en vidsynt inställning till förhållandet mellan skolan och den enskilde medborgaren samt att denna inställning synes vara ägnad att skapa goda förutsättningar för

en förtroendefull samverkan av största värde för de ungas fostran och undervisning.

Beträffande vissa enskildheter av förslaget har överstyrelsen emellertid framfört synpunkter eller erinringar. Med anledning av uttalanden från vissa av överstyrelsen hörda myndigheter tar överstyrelsen sålunda upp frågan om ersättning i sådana fall, då en kommun på grund av att exempelvis ett barnhem placerats i kommunen har att sörja för skolgången för ett stort antal barn från annan kommun. Överstyrelsen ansluter sig till de sakkunnigas uppfattning att ersättning i princip inte skall utgå, men uttalar, att länskolnämnd undantagsvis bör kunna ålägga kommuner samverkan på skolväsendets område även i sådana fall, varefter, om så erfordras, beslut kan fattas i ersättningsfrågan.

I likhet med bland annat folkskoledirektionen i Stockholm ställer överstyrelsen sig tveksam till en fortsatt tillämpning av bestämmelsen om möjlighet för elev, som väl inhämtat årskurs 7 i åtta- eller nioårig skola, att få fullgöra återstående skolgång i yrkesskola.

Med hänsyn till av överstyrelsen gjorda erfarenheter föreslås, att uppgiften att godkänna och återkalla godkännande av enskilda skolor lägges på länskolnämnden i stället för på skolstyrelsen. — Barn, som på grund av sjukdom eller lyte ej kan bevista reguljär skola, bör enligt överstyrelsens mening tillkännas i princip samma rätt till undervisning, som tillkommer andra skolpliktiga barn.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har inte haft något att erinra mot de sakkunnigas förslag.

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget i de delar styrelsen ansett sig böra taga ställning. Bland de av styrelsen anförda synpunkterna må nämnas, att den finner det angeläget, att de handikappade barnen beredes tillfälle till undervisning i den mån de kan tillgodogöra sig sådan. En bestämmelse om skolplikt för dessa barn skulle enligt socialstyrelsens uppfattning kunna medverka till att stat och kommun i större utsträckning än som nu är fallet tillgodoser behovet av undervisning för denna missgynnade kategori.

Statistiska centralbyrån, som granskat förslaget utifrån de synpunkter ämbetsverket företräder i egenskap av riksbyrå för folkbokföringen, tillstyrker förslaget men har gjort vissa påpekanden rörande det tekniska förfarandet. Bland annat har svårigheten att avlämna erforderliga uppgifter före den 1 april framhållits. Centralbyrån har beräknat kostnaderna för den ifrågavarande aviseringen för riket utom Stockholm till omkring 17 000 kronor. Kostnaderna för mantalsverket i Stockholm antages bli lägre än de för närvarande är.

Statens organisationsnämnd, som yttrat sig över samma delar av förslaget som statistiska centralbyrån, har inte framfört någon erinran.

Länsstyrelsen i Stockholms län har inte haft något att erinra mot att länsstyrelsernas nuvarande åliggande att meddela vitesföreläggande och

att utdöma vite överflyttas till länskolnämnderna men ifrågasätter å andra sidan, om inte beslut om hämtning genom polismyndighets försorg bör överflyttas från skolstyrelsen till länskolnämnden. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* har däremot icke kunnat tillstyrka, att från länsstyrelse till länskolnämnd överflyttas ärenden angående föreläggande och utdömande av vite. Som skäl för detta ställningstagande anföres, att dylika ärenden får anses vara av judiciell natur och beröra för den enskilde betydelsefulla rättsförhållanden, varför de av rättssäkerhetsskäl även i fortsättningen bör handläggas i nu gällande ordning. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har inte framfört någon erinran mot sakkunnigförslaget.

Stadsförbundet och landskommunernas förbund har avgivit likalydande yttranden. Beträffande kommuns skyldigheter gentemot skolpliktiga barn uttalas tillfredsställelse över förslaget att kommun skall vara skyldig mottaga barn, som tillhör ambulerande zigenarfamilj, men det framhålles i anslutning till zigenarutredningens förslag om viss gottgörelse till kommun, vilken mottager dylika barn, att ekonomisk ersättning av statsmedel många gånger torde vara en förutsättning för att de sakkunnigas förslag på denna punkt skall mötas med den rätta förståelsen ute i kommunerna. Vidare framhålles, att skyldigheten att sörja för skolgång i obligatorisk skola för barn, som intagits på barnhem eller anstalt, kan bli ganska betungande för mindre kommuner, varför det inte anses rimligt att vistelsekommun i sådana fall ålägges att svara för de med dessa barns skolgång förenade kostnaderna.

Statstjänstemännens riksförbund och *tjänstemännens centralorganisation* har endast framfört vissa detaljerinringar mot förslaget. Det senare förbundet har bland annat påpekat, att bestämmelserna om intagning av barn i privata skolor bör överensstämma med dem som gäller för obligatoriska skolor samt framhållit som mycket angeläget att barn, som på grund av sjukdom eller lyte hindras från att delta i vanlig undervisning, får en i skolstadgan intagen rätt till undervisning på samhällets bekostnad. Även *målsmännens riksförbund* påtalar, att dessa barns rätt till undervisning skjutits åt sidan.

D. Departementschefen

Skolförfattningssakkunnigas förslag i fråga om skolplikt innebär främst en systematisering, koncentration och förenkling av de nuvarande, i olika avseenden oklara och alltför vidlyftiga bestämmelser, som rör skolpliktsförhållandena. Den inom departementet utarbetade författningstexten, vilken som *bilaga 1* torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende, bygger i allt väsentligt på de sakkunnigas utkast och innehåller ett fullständigt detaljförslag. Jag begränsar mig i det följande till vissa huvudpunkter i detta.

På grund av det varierande antalet obligatoriska årskurser inom folkskoleväsendet och nödvändigheten att tills vidare ha kvar fortsättnings-skolan blir regleringen av detta område även enligt föreliggande förslag tämligen omfattande — jag hänvisar till författningsförslaget — och mer komplicerad än om vi redan haft ett för hela riket enhetligt 9-årigt skolväsen. De sakkunniga har visserligen föreslagit, att man skall införa samlingsbegreppet allmän skolplikt, och jag tillstyrker att så sker, men det innebär inte, att man slipper ifrån att tala om å ena sidan skolplikt i folkskola och å andra sidan skolplikt i fortsättningsskola. Genom begreppet allmän skolplikt särskiljer man terminologiskt den för barn i allmänhet gällande skolplikten från sådan skolplikt som åligger vissa kategorier barn, såsom blinda och döva m. fl.

De sakkunniga har avstått från att direkt definiera skolpliktsbegreppet. Det torde emellertid vara lämpligt att inledningsvis klarlägga begreppets innebörd enligt förslaget.

Jag vill då först framhålla, att benämningen skolplikt inte är helt adekvat, eftersom den närmast leder tanken till en skyldighet att gå ett visst antal år i skola. Emellertid är det i första hand fråga om en skyldighet att delta i undervisning för att inhämta ett visst mått av kunskaper i vidaste mening, och för det ändamålet godtages andra sätt än skolgång i vanlig betydelse. Endast sekundärt innebär skolplikt således en skyldighet att tillbringa så eller så många år i skola eller genomgå ett bestämt antal årskurser.

Det må också påpekas, att uttrycket skolplikt skymmer bort den numera dominerande synpunkten att det för den enskilde föreligger en rätt till grundläggande utbildning, vilket är en förmån som han har anledning att bevaka.

Eftersom begreppet skolplikt har gammal hävd och svårligen kan ersättas med något bättre, bör det bibehållas.

Av vad jag här anfört om begreppet skolplikt följer, att någon fastställd minimiålder för skolpliktstidens slut ej vidare erfordras. De sakkunniga har också föreslagit, att om det styrkes att ett barn inhämtat föreskrivet kunskapsmått så skall det, oavsett ålder, anses ha fullgjort sin skolplikt. En annan sak är, dels att detta kunskapsmått allmänt talat skall motsvara resultatet av undervisning under ett visst antal årskurser i den obligatoriska skolan, nämligen sju årskurser jämte fortsättningsskolkurs i kommuner med sjuårig folkskola, åtta årskurser i kommuner med åttaårig obligatorisk folkskola och nio årskurser i kommun med fullt utbyggt försöksskola, dels att kunskapsmättet i regel inhämtas under genomgången av de olika antalen årskurser i den obligatoriska skolan, eftersom barn är skyldigt bevista denna, om ej annan undervisning erhålles. Normalt är således skolplikten fullgjord, då den för eleven högsta obligatoriska årskursen är genomgången och eleven, när det gäller folkskola eller försöksskola,

därvid erhållit vitsord av visst slag. Skolplikten får således ett i viss mån varierande innehåll alltefter det obligatoriska skolväsendets utbyggnad i olika kommuner.

Avgörande för den allmänna skolpliktens omfattning för det enskilda barnet föreslås bli antalet obligatoriska årskurser i den kommun där barnet är kyrkobokfört (hemkommunen) eller, om det ej är kyrkobokfört, i vistelsekommunen. De sakkunniga har enligt min mening anfört övertygande skäl för att detta bör gälla som huvudregel. Jag ansluter mig till de sakkunniga på denna punkt och förordar även att det skall finnas möjlighet till undantag genom att länskolnämnden på särskilda skäl skall äga medgiva, att för barn, som går i skola annorstädes än i hemkommunen, antalet obligatoriska årskurser på skolorten skall gälla.

För sådana fall, då antalet obligatoriska årskurser av olika skäl inte hinna genomgå eller föreskrivna vitsord inte kan erhållas före viss ålder, har hittills gällt, att skolplikten likväl skall upphöra och en sådan regel måste självfallet finnas även i fortsättningen. På denna punkt har de sakkunniga emellertid föreslagit sakliga ändringar, vilka innebär en anpassning till den pågående utvecklingen mot 9-årig obligatorisk skola och är av betydelse för den enskilde. Den viktigaste förändringen är, att skolplikten under alla omständigheter skall upphöra med utgången av den årskurs som slutar det kalenderår den skolpliktige fyller 16 år. För den som skall fullgöra skolplikten i fortsättningsskola upphör för närvarande skyldigheten att genomgå fortsättningsskolkurs eller inhämta däremot svarande kunskaper principiellt inte förrän vederbörande fyller 18 år. För denna kategori föreslås således en minskning av skolpliktstiden med två år. Det må dock framhållas, att det är ovanligt med elever i fortsättningsskolan, vilka uppnått 17 års ålder.

Skolplikten i folkskolan upphör för närvarande, även för elever i kommuner med åtta obligatoriska årskurser, senast vid utgången av det läsår, som utlöper under det kalenderår, då eleven fyller 15 år. För denna kategori höjes skolpliktstiden således med ett år.

I försöksskolorna är gränsen för skolpliktstidens slut för närvarande utgången av det läsår, som slutar det kalenderår eleven fyller 16 år.

Mot den föreslagna maximiåldern för skolgångsskyldighet har från remissmyndigheternas sida inte rests några invändningar. Man skulle möjligen ha kunnat vänta, att en högre ålder skulle ha diskuterats med hänsyn till att varje försening av skolgången, där den omfattar nio obligatoriska årskurser, normalt kommer att medföra att samtliga årskurser inte medhinnes inom skolpliktstiden. Spörsmålet har emellertid inte tagits upp och jag ansluter mig också för egen del till meningen, att det inte i något fall bör föreligga skyldighet att gå i skola mer än nio år. Jag förordar alltså de sakkunnigas förslag att maximiåldern för skolgångsskyldighet generellt

sättes till 16 år. Å andra sidan finner jag liksom de sakkunniga det vara klart att elev, som inte före skolpliktens upphörande genomgått alla för honom obligatoriska årskurser, skall äga rätt att genomgå återstående sådana kurser, om han har förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Författningsförslaget innehåller i 14 § bestämmelser härom.

Nuvarande bestämmelser om befrielse från skolplikt är mycket detaljerade och anger de olika skäl på vilka befrielse kan ske. Möjlighet att befria elev från skyldighet att inhämta eller försöka inhämta föreskrivet kunskapsmätt, innan han uppnår maximiåldern 16 år, bör givetvis finnas även framdeles. De sakkunniga har också i detta avseende föreslagit en enhetlig tidpunkt, nämligen utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller 15 år, dock att beträffande elev i åtta- eller nioårig folkskola och försöksskola befrielse vid denna ålder skulle kunna ske endast från sista skolåret. Befrielsen skall enligt förslaget kunna medgivas av skolstyrelsen, om särskilda skäl är därtill. Med den modifikation att befrielsen skall kunna avse ej endast sista skolåret i åtta- eller nioårig folk- eller försöksskola tillstyrker jag, att den allmänna skolplikten skall kunna upphöra med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår eleven fyller 15 år, förutsatt att skolstyrelsen finner att särskilda skäl för befrielse är förhanden. Det ligger i sakens natur att denna rätt för skolstyrelserna måste användas med stor återhållsamhet.

I fråga om nu gällande tidpunkt för skolpliktens inträde, det kalenderår barnet fyller sju år, har de sakkunniga inte föreslagit någon ändring. Alltjämt föreslås också skola gälla, att rätt att börja i den obligatoriska skolan skall kunna inträda året före eller året efter det då barnet fyller sju år, beroende på dess skolmognad. Beslutanderätten bör i detta avseende, såsom de sakkunniga förordat, ligga hos skolstyrelsen.

Jag vill i detta sammanhang framhålla det stora ansvar som åvilar den som har att ta ställning till huruvida ett barn skall äga börja skolan före skolpliktens inträde eller ej. Misstag i fråga om skolmognaden kan nämligen få svåra följder för barnet, varför det gäller att på allt sätt försöka gardera sig mot att barn beredes en för tidig skolgång. Prövningen skall därför enligt förslaget till bestämmelser härom alltid avse såväl den fysiska som psykiska mognaden hos barnet och endast om den ger till resultat, att barnet väl fyller förutsättningarna att börja skolgången före sjuårsåldern, skall sådant medgivande lämnas. Hänsyn skall därvid endast tagas till vad som är det för barnet lämpligaste och bästa. Någon rätt för vårdnadshavare att få barn intaget i obligatorisk skola före skolpliktens inträde föreslår de sakkunniga inte. En ovillkorlig sådan rätt föreslås däremot inträda i och med höstterminens ingång det år barnet fyller sju år, förutsatt att intagning i skolan äger rum det året. Ett barn skall således inte kunna hindras från att börja sin skolgång, även om det vid prövning konstateras,

att denna borde uppskjutas på grund av bristande skolmognad. I detta senare fall torde ansvaret för om barnet skall börja skolan eller ej liksom hittills helt få vila på vårdnadshavaren. Jag vill här dock understryka skolmognadsklassernas betydelse.

I anslutning till vad jag nu sagt om barns intagning i skola, vill jag framhålla, att jag i motsats till de sakkunniga anser, att samma krav på uppnådd skolmognad som samhället ställer för att underårigt barn skall få börja i obligatorisk skola också skall gälla beträffande rätt för barnet att börja i enskild skola, i den mån det är fråga om årskurs, som motsvarar första eller högre årskurs i den obligatoriska skolan. Författningsförslagets åttonde paragraf innehåller bestämmelser härom, vilka innebär, att den kommunala skolstyrelsen skall ansvara för att skolmognad konstaterats föreligga, på samma sätt som om det gällt inträde i obligatorisk skola. Företes inte bevis härom, skall enskild skola inte äga mottaga barn, som ej är skolpliktigt.

I övrigt har jag ingen erinran mot vad de sakkunniga föreslagit rörande enskild skola. Skolöverstyrelsens uppfattning att länskolnämnd och inte skolstyrelse bör godkänna sådan skola, kan jag inte dela, då det här är fråga om beslut av sådan skolorganisatorisk innebörd att de naturligt ansluter sig till den lokala skolstyrelsens allmänna uppgifter.

De sakkunniga har ansett, att skolplikten skall kunna fullgöras, förutom i obligatorisk skola, allmänt läroverk, högre kommunal skola eller allmänt gymnasium, jämväl i annan offentlig skola eller särskilt godkänd eller statsunderstödd enskild skola, även om kursinnehållet i sådan skola endast »väsentligen» motsvarar det i de reguljära offentliga skolorna och avvikelserna föranledes av att undervisningen bygger på en annan religiös eller filosofisk övertygelse än som ligger till grund för det svenska skolväsendet i allmänhet. De sakkunniga hänvisar beträffande detta sitt ställningstagande till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna, vilken ratificerats av Sverige. Jag ansluter mig i detta avseende helt till de sakkunnigas mening även såtillvida att uttrycket »väsentligen motsvarar» inte bör tolkas rigoröst.

Av vad jag förut sagt om skolpliktsbegreppets innebörd följer, att enskild undervisning, i hemmet eller annorstädes, liksom för närvarande skall kunna väljas som alternativ till skolundervisningen. I anslutning till de sakkunnigas förslag förordar jag, att skolpliktigt barn, som beredes enskild undervisning, av skolstyrelsen skall kunna befrias från skyldighet att gå i skola.

Såsom förutsättning för befrielse har de sakkunniga föreslagit, att den enskilda undervisningen skall kunna karakteriseras som tillfredsställande. Jag anser detta krav vara för obestämt och förordar, att befrielse från skolgång endast skall medges om barnet enskilt kan anses erhålla undervisning, vilken väsentligen motsvarar den som lämnas i obligatorisk skola eller annan skola, i vilken skolplikten författningesenligt kan fullgöras.

Anspraak på att barnet skall bibringas mot skolundervisningen svarande färdigheter i övningsämnen såsom gymnastik och slöjd kan inte gärna ställas. Även i fråga om den enskilda undervisningen bör således gälla vad jag nyss framhöll och på då anförda skäl, nämligen att »väsentligen motsvarar» inte skall tolkas rigoröst.

En viss kontroll över enskilt undervisade barn har hittills kunnat utövas genom att skolstyrelsen ägt låta pröva barnets kunskaper vid särskilt anordnade förhör inför av styrelsen utsedd lämplig person. Någon ändring i sak på denna punkt har de sakkunniga inte föreslagit. Jag finner det också för egen del nödvändigt att denna kontrollmöjlighet består och att barn, som befinner sig inte erhålla tillfredsställande undervisning, skall åläggas skolgång. Hur eller med vilka tidsintervaller kontrollen skall utövas anser jag inte behöva närmare regleras utan böra överlämnas åt skolstyrelsens bedömande från fall till fall.

Över skolstyrelsebeslut, som innebär vägran att befria barn från skolgång eller åläggande för barn som erhållit sådan befrielse, att påbörja skolgång därför att den enskilda undervisningen vid prövning befunnits otillfredsställande, skall besvär på sakliga grunder kunna anföras hos länskolnämnden. Dylik besvärsmått föreligger för närvarande inte i motsvarande fall, vilket är en olägenhet, som således kommer att undanröjas genom den nya skolstadgans tillkomst.

Innan jag lämnar spörsmålen om skolpliktens omfattning och dess fullgörande, vill jag dröja något vid de intellektuellt normalbegåvade men genom sjukdom eller lyte handikappade barnens skolgång. De sakkunniga har framhållit, att det betraktelsesättet alltmör vunnit insteg, att det föreligger en rätt till utbildning och ej endast en skyldighet att underkasta sig sådan. Jag anser det riktigt, att denna rätt slås fast på det sätt som framgår av författningsförslaget 2 §. Det sägs där, att varje skolpliktigt barn äger rätt att erhålla undervisning i obligatorisk skola och är skyldigt att delta i sådan, om inte annat följer av vad som senare föreskrives. Bland dem som därvid undantages måste de sjuka eller lytestyngda barnen finnas. För dem föreslås i 10 § skola gälla, att de är skyldiga delta i annan för dem lämpad undervisning, som beredes genom det allmännas försorg. Så långt är allt gott och väl, men tyvärr saknas ännu bestämmelser om att undervisning för sjuka barn eller barn med lyte verkligen skall ordnas genom det allmännas försorg eller bekostas med allmänna medel. Socialstyrelsen, tjänstemännens centralorganisation och målsmännens riksförbund har pekat på denna brist i lagstiftningen, vilken enligt min mening snarast bör avhjälpas. Jag är inte beredd att nu föreslå generella åtgärder härför med hänsyn till att skolöverstyrelsen den 13 januari 1956 fått i uppdrag att i samråd med medicinalstyrelsen verkställa översyn över de på ifrågakommande område gällande bestämmelserna och inkomma med de förslag, vartill översynen kan ge anledning. I avvaktan på prövningen av överstyrelsens

förslag torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter framställning meddela bestämmelser för varje särskilt fall, där speciella föreskrifter kan befinnas påkallade.

Beträffande kommuns skyldigheter gentemot skolpliktiga barn har de sakkunniga föreslagit, att nu gällande huvudregel att kommun är skyldig att anordna obligatorisk undervisning för i kommunen kyrkobokförda barn skall bibehållas.

Då det relativt ofta händer, att kyrkobokföringsort och vistelseort för skolpliktigt barn ej sammanfaller, har de sakkunniga ansett det nödvändigt med särskilda bestämmelser om vad som skall gälla i sådana fall. Vad de sakkunniga därvid föreslår synes nära ansluta sig till redan tillämpad praxis. Innebörden är i korthet att det skall åligga kommun, i vilken barnet vistas utan att vara där kyrkobokfört, att sörja för barnets undervisning, om hänsynen till barnets bästa kräver det. De sakkunniga har som exempel angivit fall då sådan skyldighet föreligger och de har upptagits i 3 § a)—d) i författningsförslaget. Jag delar de sakkunnigas uppfattning att inskränkning i princip inte bör göras i föräldrarnas rätt att välja uppehållsort för barnet. Att uppställa särskilda krav i fråga om arten eller styrkan av de motiv, som ligger bakom val av vistelseort för barnet och först efter prövning därav medge skolgång i vistelsekommunen finner jag helt uteslutet. Däremot kan det naturligtvis diskuteras, om kommun skall vara skyldig att i större utsträckning i sina skolor mottaga i kommunen icke kyrkobokförda barn utan ersättning. Vid remissbehandlingen har från några håll hävdats, att det med en sådan bestämmelse i vissa fall skulle kunna bli betungande för en mottagande mindre kommun, exempelvis om en större stad dit förlägger ett barnhem och kommunen blir skyldig att anordna undervisning för de skolpliktiga barnen på hemmet.

Sådana fall kan naturligtvis tänkas uppkomma, men detta förhållande är enligt min mening inte skäl nog att frånga de sakkunnigas uppfattning att rätt till ersättning inte skall föreligga. Det skulle nämligen stöta på praktiska olägenheter av betydande omfattning att hålla reda på, uträkna och utkräva olika belopp, ofta av absolut taget ringa storlek och i regel helt utan betydelse för kommunernas ekonomi. Skulle undantagsvis det motsatta förhållandet vara för handen, torde överenskommelser kommunerna emellan, liksom nu sker, kunna träffas utan särskild föreskrift därom. Vidare torde, som skolöverstyrelsen påpekat, ersättningsfrågan, där så erfordras, kunna lösas genom länskolnämndens medverkan.

I enlighet med zigenarutredningens förslag har skolförfattningssakkunniga förordat, att kommun ålägges att mottaga skolpliktiga barn från ambulera zigenarfamiljer i sin obligatoriska skola, även om de ej är kyrkobokförda i kommunen. Häremot har från remissinstansernas sida inte rests några invändningar, men kommunförbunden har framhållit, att ekonomisk gottgörelse till kommun, som mottager dylikt barn, många gånger torde

vara en förutsättning för att förslaget skall mötas med förståelse ute i kommunerna.

Med anledning av detta uttalande vill jag först erinra om att det enligt zigenarutredningens beräkning finns omkring ett hundra ambulerande skolpliktiga zigenarbarn i riket. Utredningen föreslog en ersättning till kommun, som mottog zigenarbarn, av en krona för läsdag och elev, även om barnet vore kyrkobokfört i kommunen. Om samtliga hundra barn ginge i skola beräknades hela den årliga kostnaden till drygt 21 000 kronor. Med hänsyn till att inte alla barn kunde antagas komma att bevista skolan och i åtskilliga fall bevistandet endast skulle komma att omfatta en del av läsåret, uppskattade utredningen kostnaden till 10 000 kronor. Det rör sig således om ett mycket ringa antal barn och om ersättningar av mycket blygsam omfattning. Med hänsyn dels härtill och dels till de åtgärder som nyligen vidtagits för att förenkla statsbidragsgivningen till kommunerna, framför allt på skolväsendets område, där en så väsentlig del av kostnaderna redan täckes av statsmedel, anser jag inte att några särskilda statsbidrag av nu diskuterat slag bör komma ifråga.

När det gäller bestämmelserna rörande tillsyn över att barn fullgör sin skolplikt och dylikt vill jag framhålla, att jag anser reglerna om vitesföreläggande och hämtning av barn till skolan genom polismyndighets försorg böra få en annan utformning än de sakkunniga föreslagit. Tyvärr torde det inte vara lämpligt att helt borttaga möjligheten att påkalla polisiära ingripanden mot skolpliktiga barn för att genomdriva skolpliktens fullgörande. Det bör emellertid av bestämmelserna härom klart framgå, att sådant ingripande är en yttersta nödfallsutväg, och att den i princip bör tillgripas endast då utebliven skolgång beror på inställningen hos den som har barnet i sin vård. Jag utgår nämligen ifrån att i sådana fall, där ett barn inte kan förmås att gå i skola trots att medicinsk och psykologisk sakkunskap gjort vad den kan, där är skolgång med polisens hjälp som regel meningslös och andra åtgärder, som faller utanför skolans område, erforderliga.

Enligt min mening bör det vidare nu stadgas att föreläggande att vid vite hålla eleven i skolan och utdömmande av vite som regel skall föregå beslut om hämtning med biträde av polis. Först om sådant föreläggande och utdömmande visat sig verkningslöst, eller om eljest synnerliga skäl föreligger, bör polishämtning kunna ske. De sakkunniga har föreslagit, att vitesföreläggande och utdömmande av vite i fortsättningen skall ankomma på länskolnämnden i stället för på länsstyrelsen, medan biträde av polismyndighet för hämtning av elev skulle kunna påkallas av skolstyrelsen. Vad de sakkunniga föreslagit beträffande länskolnämnd finner jag lämpligt. Jag förordar emellertid, att även fråga om polishämtning skall prövas av länskolnämnden, eftersom detta är en åtgärd, som naturligen synes böra ankomma på denna instans. Förlägges beslutanderätten där, markeras också klarare att det är fråga om en undantagsåtgärd.

I anslutning till riksdagens beslut år 1945 att rapporteringen av skolpliktiga, efterhand som det blev möjligt, skulle överflyttas på länsbyråerna för folkbokföringen, har de sakkunniga föreslagit, att så nu sker. Häremot har jag ingen erinran, då enligt vad statistiska centralbyrån i sitt remissyttrande uttalat, några hinder av teknisk art inte möter för en reform av detta slag och kostnadsökningarna för statsverket beräknats bli helt obetydliga.

III. Skolhälsovård

A. Nuvarande förhållanden

1. Obligatoriska skolor

Enligt gällande författningar är kommunerna icke skyldiga att anordna skolhälsovård för folkskolans, fortsättningsskolans eller försöksskolans elever.

I folkskolestadgan (Fs) är bestämmelserna om skolhälsovård få. Finns skolläkare anställd — heter det i § 44 mom. 7 — skall han i enlighet med för honom utfärdad instruktion vid besök i skolorna söka förvissa sig om lärjungarnas hälsotillstånd och tillse, att arbetet i skolorna försiggår under bästa möjliga hygieniska förhållanden. Enligt § 29 mom. 3 bör lärare ta aktiv del i den skolhygieniska verksamheten; det åligger honom bland annat att i samarbete med skolläkare, skolsköterska och målsmän vidtaga åtgärder för att bevara lärjungarnas hälsa och fostra dem till sunda levnadsvanor. Då lärjunge synes böra komma under läkarkontroll, skall läraren underrätta skolläkaren därom.

Om ett skoldistrikt anordnar skolhälsovård för folk- och småskolans elever, kan det få statsbidrag till verksamheten enligt bestämmelserna i kungörelsen 1944: 585 angående den statsunderstödda hälsovården vid folk- och småskolor, vissa särskolor samt högre folkskolor. Med tillämpning av dessa bestämmelser har statsunderstödd skolhälsovård anordnats i nästan alla skoldistrikt. Lsåret 1954/55 saknade således endast 12 av de 1 034 skoldistrikt statsunderstödd hälsovård.

Som huvudregel för den statsunderstödda skolhälsovården gäller, att den främst skall vara av förebyggande natur och icke innebära sjukvård i egentlig mening. Ett villkor för statsbidrag är, att hälsovården omfattar skoldistriktets samtliga skolor. Såväl skolläkare som skolsköterska skall vara verksam vid varje skola.

Författningen anger ej närmare hur skolläkare och skolsköterska skall anställas. Det rekommenderas, att vederbörande tjänsteläkare anlitas som skolläkare på mindre orter, under det att vid invånarantal av minst 10 000 en eller flera särskilda skolläkare bör anställas.

I skoldistrikt med högst 20 000 invånare åligger det vederbörande distriktssköterskor att inom ramen för sin tjänstgöringsskyldighet vara skolsköterskor, såvida skoldistriktet icke anställer särskild skolsköterska. I städer med mer än 20 000 invånare bör enligt statsbidragsförfattningen särskilda skolsköterskor anställas, varvid på varje skolsköterska med fulltjänstgöring bör ankomma vården av högst 1 500 barn.

För att rätt till statsbidrag för särskilt anställd skolsköterska skall föreligga erfordras, att distriktets skolsköterskeorganisation blivit godkänd av skolöverstyrelsen.

Skolläkarens åligganden har utförligt angivits i statsbidragsförfattningen. Av denna framgår att det i början av varje läsår skall göras en allmän läkarundersökning av alla lärjungarna i folkskolans första klass, folkskolans tredje eller fjärde klass samt folkskolans avgångsklass ävensom av alla i annan klass nyinskrivna lärjungar. Skoldistriktet må bestämma, att lärjungar även i andra klasser skall läkarundersökas.

Särskild undersökning skall därjämte verkställas av sjuka, klena eller av sjukdom hotade lärjungar (s. k. kontrollbarn), så ofta skolläkaren finner detta behöfligt. Finns heltidsanställd sköterska, bör skolläkaren för till skolhälsovården hörande angelägenheter kunna anträffas inom skolan minst en gång i veckan på bestämd tid.

Rörande skolsköterskans åligganden angives i statsbidragsförfattningen i huvudsak blott att sköterskan skall biträda skolläkaren samt i vissa fall avlägga hembesök. Distriktssköterskas skyldigheter beträffande skolhälsovården är dessutom angivna i 4 § av medicinalstyrelsens den 30 juni 1936 utfärdade normalinstruktion för distriktssköterska. Särskilt anställd sköterskas uppgifter är närmare preciserade i en av skolöverstyrelsen den 20 augusti 1953 utfärdad normalinstruktion, vilken skall tjäna till ledning vid uppgörande av lokala instruktioner.

Beträffande lärares åliggande återfinnes i statsbidragskungörelsen i viss mån samma bestämmelser som i folkskolestadgan. Därutöver angives bland annat, att läraren skall ombesörja vägning och mätning av lärjungarna samt, då så är erforderligt, samråda med skolläkaren vid yrkesvägledning.

För varje lärjunge, som åtnjuter statsunderstödd hälsovård, skall genom vederbörande skolstyrelses försorg föras ett hälsokort enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär.

Ersättningarna åt skolläkare och skolsköterska är i viss mån reglerade i statsbidragsförfattningen. Således skall till skolläkare utgå ett arvode av minst 3 kronor 95 öre för varje lärjunge, som vid vårterminens slut var inskriven och åtnjutit undervisning vid folk- och småskolan. För heltidsanställd skolsköterska förekommer ej några bestämmelser i detta hänseende. För deltidsanställd sköterska är belopp angivna för tjänstgöringstillfällen av olika omfattning. Beloppen har formen av maximigräns för den kostnad, å vilken statsbidrag i vissa fall må beräknas.

Enligt de nuvarande statsbidragsreglerna erhåller skoldistriktet för varje lärjunge statsbidrag i efterskott för budgetår räknat dels till arvode åt skol-läkare med 1 krona 95 öre, dels till arvode åt skolsköterska med 1 krona. Statsbidraget må dock icke överstiga hälften av distriktets verkliga kostnader för skolsköterskas avlönande. Där skolöverstyrelsen funnit endast deltidsanställd sköterska erforderlig inom distrikt med högst 20 000 invånare, må statsbidraget icke heller överstiga hälften av de i det föregående omnämnda arvodesbeloppen för sådan sköterska.

Av övriga för skolhälsovården uppkommande kostnader betalas skol-läkares resekostnader av statsmedel enligt en särskild kungörelse (KK 1945: 17). Kostnaderna för tjänsteresor, vilka företages av särskilt anställd skolsköterska, som icke är distriktssköterska, skall bestridas av vederbörande skoldistrikt. Kostnaderna för de resor, som av distriktssköterska företages i hennes egenskap av skolsköterska, skall ersättas genom vederbörande distriktsvårdsområde, såsom om de företagits i hennes egenskap av distriktssköterska. Skoldistriktet skall bestrida kostnaderna för instrumentell och annan för hälsovården nödvändig utrustning.

Beträffande hälsovården vid *de i folkskolan inbyggda realskollinjerna* gäller detsamma som för folkskolan i övrigt.

Även beträffande skolhälsovården vid *försöksskolan* gäller i allt väsentligt samma bestämmelser som för folkskolan. I kungl. brev den 23 april 1954 har emellertid föreskrivits, att sådan allmän läkarundersökning, varom förmåles i 11 § kungörelsen 1944: 585, skall vid skola, där försök med nioårig enhetsskola bedrivs, ske — förutom av alla i annan klass nyin-skrivna lärjungar — av alla lärjungar i första, fjärde och sjunde klass.

Till skolhälsovård vid *fortsättningsskola* utgår icke statsbidrag, och någon statlig reglering av hälsovården vid denna skolform har överhuvudtaget icke meddelats.

2. Högre kommunala skolor

Bestämmelser om skolhälsovården vid kommunala flickskolor, kommunala realskolor, praktiska kommunala realskolor och högre folkskolor meddelas dels i stadgorna för dessa skolformer, dels i statsbidragskungörelser, som i vissa fall kompletteras av särskilda kungl. brev.

Enligt *stadgan för kommunala flickskolor* (Kfs) skall vid varje sådan skola vara anställd en skolläkare. Vid varje flickskola skall vidare med anställning på heltid eller deltid finnas en skolsköterska. I stadgan meddelas bestämmelser om hur dessa befattningshavare skall tillsättas.

Den skolhygieniska verksamheten skall i likhet med vad som gäller för folkskolan främst vara av förebyggande, hälsovårdande natur. Enligt § 48 åligger det skolläkaren att med uppmärksamhet följa lärjungarnas utveckling och att vidtaga åtgärder för bevarande av ungdomens hälsa och för

dess fostrande till sunda levnadsvanor. Vad som åligger honom för sådant ändamål har utförligt angivits i nämnda paragraf. Han skall bland annat årligen snarast möjligt efter höstterminens början undersöka nyinskrivna lärjungar och lärjungarna i avgångsklasserna samt i övrigt undersöka skolans lärjungar minst en gång vartannat år. Minst en gång varje vecka på tid, som bestämmes av rektor, skall han vara tillstädes inom skolhuset för undersökning av vissa lärjungar.

Skyldighet föreligger för lärjunge att underkasta sig i § 48 angivna läkarundersökningar. Lärjunge har rätt att i varje sin hälsoangelägenhet kostnadsfritt hänvända sig till skolläkaren.

Stadgan för kommunala realskolor (Krs) innehåller i 65 och 84 §§ mot-svarigheter till bestämmelserna i §§ 48 och 67 Kfs. Bland annat den skillnaden föreligger, att vid kommunala realskolor skall skolsköterska ej obligatoriskt anställas, förrän elevantalet uppgår till minst 150.

Skolhälsovården vid kommunala flickskolor och kommunala realskolor är således en *obligatorisk uppgift* för skolornas huvudmän. Så är däremot icke förhållandet beträffande högre folkskolor. Rörande skolläkares och skolsköterskas åligganden, därest sådana anställs, gäller i detta fall bestämmelserna i kungörelsen 1944: 585, alltså detsamma som för folkskolan.

En särställning intar de högre folkskolor, vilka erkänts som *praktiska kommunala realskolor*. Bland annat i fråga om förfarandet vid tillsättande av skolläkare och skolsköterska och om dessa befattningshavares åligganden gäller där bestämmelserna för kommunala realskolor. Överhuvudtaget är skolhälsovården vid praktiska kommunala realskolor organiserad på samma sätt som vid de kommunala realskolorna och den torde även anses som en obligatorisk uppgift för huvudmännen (jfr prop. 1944: 193 s. 79 ff; SU 1944: 138 s. 30).

Till skolhälsovården vid kommunala flickskolor, kommunala realskolor och praktiska kommunala realskolor utgår *s t a t s b i d r a g* enligt bestämmelserna i kungörelsen 1944: 584. Som villkor för statsbidrag gäller bland annat, att hälsovården är anordnad enligt gällande bestämmelser och att kommunen för hälsovården tillhandahåller lämpliga lokaler samt ändamåls-enliga inventarier och i övrigt erforderlig utrustning. Enligt ett annat statsbidragsvillkor skall vid skola med högst 400 under höstterminen närvarande lärjungar till skolläkaren för helt budgetår räknat utgå dels fast arvode med 625 kronor, dels ock rörligt arvode med minst 2 kronor 75 öre för varje under höstterminen närvarande lärjunge. Omfattar skolan under höstterminen mer än 400 lärjungar, skall till skolläkaren utgå för helt budgetår räknat arvode med minst 4 kronor 30 öre för varje under höstterminen närvarande lärjunge.

Skolsköterskas tjänstgöring skall vara av den omfattning, som anges i följande tablå.

Antal elever	Tjänstgöring	
	Antal veckor med heltidstjänst vid höstterminens början	Timmar per vecka under läsåret i övrigt
Högst 200 ¹	1	2
150—200 ²		
201—300	2	2
301—500	3	2
501—700	3	4
701—900	5	8
mer än 900	Enligt best. i skolans reglemente.	

¹ Kommunal flickskola.

² Kommunal realskola och praktisk realskola.

Tjänstgör skolsköterska längre tid än som i tablån angivits, utgår statsbidrag för den överskjutande tjänstgöringen endast i den mån skolöverstyrelsen vitsordar behovet av denna.

Statsbidrag till avlönande av skolläkare utgår med hälften av den i det föregående angivna minimiavlönningen. Till avlönande av skolsköterska utgår statsbidrag med hälften av huvudmannens verkliga kostnader, dock med de begränsningar som följer av de förut angivna reglerna för tjänstgöringens omfattning och av i statsbidragsförfattningen angivna lönebestämmelser.

3. Allmänna läroverk, kommunala gymnasier och försöksgymnasier

Bestämmelserna för hälsovården vid de *allmänna läroverken* återfinnes till huvudsaklig del i läroverksstadgan (Ls) §§ 62, 157, 158 och 189. Hälsovården är i stort sett utformad på samma sätt som vid flertalet högre kommunala skolor. Bestämmelserna om tillsättning av skolläkare och skolsköterska är dock mera utförliga.

Enligt kungl. brev den 24 september 1937 med föreskrifter beträffande kommunalt gymnasium i förening med allmänt läroverk skall lärjungar, som tillhöra *kommunalt gymnasium*, åtnjuta samma förmåner, som på grund av gällande bestämmelser tillkommer lärjungarna å gymnasiet vid de allmänna läroverken. Kommunerna är således skyldiga att anordna skolhälsovård enligt läroverksstadgans bestämmelser. Kostnaderna faller helt på kommunen.

Enligt kungl. brev den 6 juni 1957 angående anslag för budgetåret 1957/58 till de allmänna läroverken m. m. skall för *försöksgymnasium* de för rikets allmänna läroverk gällande bestämmelserna i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Härav följer bland annat, att hälsovården skall anordnas enligt läroverksstadgans bestämmelser med staten som huvudman för verksamheten.

B. Tidigare reformförslag m. m.

Beträffande tillkomsten av gällande bestämmelser på skolhälsovårdens område må anmärkas följande.

De nuvarande bestämmelserna rörande hälsovård vid folkskolan, högre kommunala skolor och allmänna läroverk grundar sig i sina huvuddrag på beslut av 1944 års riksdag (Prop. 1944: 193, SU 138, Rskr 319). Det för riksdagen framlagda förslaget byggde på utredningar av skolöverstyrelsen angående rationalisering och utbyggnad av den skolhygieniska verksamheten.

Beslutet av 1944 års riksdag innefattade icke statsbidrag till avlönande av särskilt anställd skolsköterska vid folkskolan. Frågan upptogs och avgjordes av 1946 års riksdag (Prop. 1946: 1, 8 ht, punkt 172, SU 8, s. 83, Rskr 8, s. 39).

Bestämmelser om statsbidrag till avlönande av skolsköterskor vid högre folkskolor infördes genom beslut av 1947 års riksdag (Prop. 1947: 1, 8 ht, punkt 235, SU 8, s. 73, Rskr 8, s. 41).

Ändringar i de ursprungliga bestämmelserna avseende i första hand beräkningen av statsbidraget har vidare beslutats vid olika riksdagar.

Redan i samband med 1944 års riksdagsbeslut framfördes motionsvis den tanken att en samordning av hälsovården för olika skolor borde eftersträvas.

Samma tanke togs upp i en motion vid 1950 års riksdag (I: 25). I motionen hemställdes om utredning för vinnande av rationellare och mera tillfredsställande organisation av skolhälsovården. Motionären ansåg den enligt hans mening alltför skarpa gränsdragningen mellan olika skolformer vara mindre ändamålsenlig.

Enligt motionärens mening borde i flertalet städer och många tätorter med olika skolformer upprättas en för orten gemensam skolhälsoinstitution med så många lokaler, läkare och sköterskor, som för ändamålet lämpligen kunde erfordras. Läkare och sköterskor skulle därigenom få tillfälle att följa eleven från första skolåret fram till studentexamen, något som allmänt sett måste betraktas som en stor fördel. Om icke detta var möjligt att genomföra, borde en överflyttning av hälsovården till landstingen övervägas.

Statsutskottet uttalade för sin del (utl. nr 8, s. 117), att, sedan riksdagen fattat principbeslut i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 70 till 1950 års riksdag framställda förslag rörande riktlinjerna för det svenska skolväsendets utveckling, avsikten torde vara att upptaga spörsmålen om bland annat skolhälsovården till närmare granskning. På grund härav saknades enligt utskottets mening anledning för riksdagen att påyrka särskild utredning rörande de i motionen berörda spörsmålen.

I 1950 års proposition (nr 70) angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling uttalade departementschefen i huvudsak följande.

En god del av de skolsociala föranstaltandena äro av den art, att de nära höra samman med det sociala arbetet i övrigt och böra vidareutvecklas som naturliga led i detta arbete. Skolans utvidgning med nya obligatoriska årsklasser kommer att automatiskt öka dessa åtgärders omfattning. Sålunda måste inom skolhälsovården antalet klassundersökningar ökas redan på grund av skolpliktstidens förlängning. En effektivisering bör emellertid även därutöver eftersträvas. Det skulle betyda ett framsteg för den unga generationen, om årliga läkarundersökningar allmänt kunde genomföras i skolorna, om läkare och skolsköterskor kunde anställas på villkor, som möjliggjorde för dem att ägna mera tid åt arbetet bland barnen, om skoltandvården kunde utvidgas med mjölk tandvård och i mån av behov med ortodontiska regleringar. Sådana mål kunna uppställas och böra stadigt fasthållas, men tempot i förverkligandet bestämmes icke endast av ekonomiska hänsyn utan framförallt av tillgången på läkare, sköterskor och tandläkare.

Ett annat förslag, som framförts av skolöverstyrelsen vid upprepade tillfällen har syftat till en minskning av det antal barn som det skall ankomma på heltidsanställd sköterska att övervaka. I samband med anslagsäskandena har ett flertal gånger framförts önskemål om att antalet elever per skolsköterska i stället för högst 1 500 vid folkskolan och 1 500—2 500 vid allmänna läroverk och vissa högre kommunala skolor skulle få utgöra 1 000—1 300 respektive 1 200—1 700. Förslagen har icke föranlett något beslut av riksdagen.

Ett förslag av skolöverstyrelsen i petita för budgetåret 1957/58 om att deltidanställd skolsköterska vid kommunala realskolor och praktiska realskolor skulle obligatoriskt anställas vid ett elevantal av 100 i stället för enligt gällande bestämmelser vid minst 150 elever vann icke Kungl. Maj:ts eller riksdagens bifall. Samma förslag har framförts av överstyrelsen även i petita för budgetåret 1958/59.

Frågan om statligt reglerad *hälsovård vid yrkesskolorna* aktualiserades vid 1955 års riksdag genom två likalydande motioner (I: 309) och (II: 341), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till 1956 års riksdag rörande anordnande av statsunderstödd skolhälsovård vid yrkesskolor och folkhögskolor. I det följande beröres frågans behandling huvudsakligen i den del den berör kommunala yrkesskolor.

I de nämnda motionerna anfördes bland annat följande.

Vid anstalter för yrkesundervisning synes sådan skolhälsovård främst böra komma i fråga för elever i heldagskurser om minst fem månaders längd och under förutsättning, att anstalterna är statsunderstödda. I oktober 1954 undervisades i heldagskurser 11 153 elever vid statsunderstödda kommunala anstalter och 3 318 elever vid statsunderstödda enskilda anstalter. Enligt en av överstyrelsen för yrkesutbildning år 1947 företagen utredning, avseende förhållandena under läsåret 1945—1946, fanns särskild skolläkare anställd endast vid 11 anstalter och särskild skolsköterska vid 10 anstalter. Under läsåret inträffade 40 fall av tuberkulos bland eleverna och 18 fall bland personalen. Sistnämnda siffror torde klart bevisa behovet

av reglerad skolhälsovård vid samtliga yrkesskolor. Till dessa torde också böra räknas handelsgymnasierna samt fyra särskilda anstalter, nämligen Grafiska institutet, Bergsskolan, Textilinstitutet och Lennings textiltkniska institut. Vid dessa undervisningsanstalter var under förutnämnda läsår fyra läkare och en skolsköterska anställda och antalet fall av tuberkulos sex bland eleverna och tre bland personalen.

Motionerna utmynnade i yrkande, att riksdagen måtte anhålla om utredning och förslag till 1956 års riksdag om anordnande av statsunderstödd skolhälsovård vid bland annat yrkesskolor.

Statsutskottet (utl. nr 189) ställde sig helt positivt till det framförda förslaget om utredning och uttalade bland annat, att det i princip vore önskvärt, att den förebyggande hälsovården utsträcktes till att omfatta hela skolväsendet. Spörsmålet om vilken utbyggnad och komplettering av gällande system, som med en dylik målsättning kunde komma i fråga, borde enligt utskottets mening göras till föremål för utredning, avseende samtliga förekommande skolformer.

Vid en utredning i ämnet aktualiserades bland annat frågorna, huruvida och i vad mån särskilda statsbidrag kunde bedömas erforderliga för att stimulera verksamheten eller huruvida, såsom var fallet beträffande de flesta skolformer, skolhälsovården borde göras generellt obligatorisk. Ifrågasvarande utredning syntes utskottet lämpligen kunna verkställas av skolöverstyrelsen genom skolöverläkaren efter erforderligt samråd med de övriga ämbetsverk, vilkas förvaltningsområden berördes av problemet.

Riksdagen (skr. nr 389) fattade beslut i överensstämmelse med vad utskottet föreslagit i utlåtandet.

Kungl. Maj:t anbefallde i skrivelse den 13 januari 1956 skolöverstyrelsen att i samråd med medicinalstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, sjöfartsstyrelsen och socialstyrelsen verkställa den i utskottsutlåtandet ifrågasatta utredningen rörande förebyggande hälsovård vid samtliga förekommande skolformer samt att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning. Utredningen pågår.

C. Skolhälsovården och 1957 års statsbidragsreform

I sitt år 1956 framlagda betänkande »Förenklad statsbidragsgivning» (SOU 1956: 8) föreslog allmänna statsbidragsutredningen, att ett antal utgående statsbidrag skulle indragas. Det bidragsbelopp, som kommunerna genom indragningen kunde beräknas komma att förlora, skulle i stället tillföras kommunerna genom i motsvarande mån ökat statsbidrag till avlöning av lärare.

Till de bidrag, som genom detta förfarande skulle komma att indragas, hörde bland annat bidragen till hälsovården vid folk- och småskolor och till arvoden till skolläkare m. m. vid högre folkskolor (KK 1944: 585) samt till

hälsovården vid kommunala flickskolor, kommunala realskolor och praktiska kommunala realskolor (KK 1944:584). Indragningen av det förstnämnda bidraget motiverades av utredningen med att den ifrågavarande verksamheten företedde en jämn utbredning i landets kommuner. De båda bidragen till hälsovården vid högre kommunala skolor kunde avlösas med hänsyn till deras ringa betydelse för kommunernas ekonomi (betänkandet s. 39).

I fråga om behovet av författningsbestämmelser rörande skolhälsovården, sedan statsbidraget indragits, uttalade utredningen, att även om betydelsen av skolhälsovård allmänt torde inses av de kommunala förtroendemännen, det syntes utredningen principiellt motiverat, att föreskrifter av tvingande natur meddelades. I samband med indragning av bidragen till skolhälsovård borde därför till gällande föreskrifter, varigenom respektive skolform närmare reglerades, fogas bestämmelser om skyldighet för vederbörande skolas huvudman att vidtaga erforderliga anordningar för en tillfredsställande skolhälsovård.

I remissvaren över statsbidragsutredningens betänkande av år 1956 var det i första hand *skolöverstyrelsen*, som uppehöll sig vid frågan om lämpligheten att indraga bidragen till skolhälsovård. Överstyrelsen, som i sin argumentering utgick från frågan om vissa bidrags betydelse ur stimulanssynpunkt, ansåg, att bidragen till hälsovården vid folk- och småskolor tills vidare borde bibehållas.

Invändningar mot indragning av bidragen till skolhälsovården gjordes även i remissyttrandena från fyra folkskolinspektörer, länsstyrelsen i Värmlands län, Örebro stad och Sveriges skolkamerala förening.

Departementschefen anslöt sig i propositionen 1957: 112 till statsbidragsutredningens förslag beträffande bidragen till skolhälsovård (s. 51). Mera allmänt uttalade han bland annat följande rörande bidrag, som skulle indragas.

Den kommunala verksamheten befinner sig i ständig utveckling. Ekonomisk stimulans från statens sida behöver inte vara en förutsättning för att kommunerna skall vidtaga önskvärda nya åtgärder. Gentemot de invändningar mot avlösning av ett antal statsbidrag, som remissinstanserna i viss utsträckning gjort, bör även framhållas, att behovet av erforderlig inspektion och rådgivning kommer att tillgodoses också efter en reform, även om detta icke sker i samband med statsbidragsgivningen. Likaså bör erinras om att garantier även i fortsättningen kommer att finnas för verksamhetens behöriga upprätthållande (s. 48).

Beträffande bland annat förslaget att skolhälsovården borde göras till en obligatorisk uppgift för vederbörande kommun, anslöt departementschefen sig i huvudsak till utredningen. Efter att vidare ha uttalat, att det vore lämpligt, att spörsmålet om de ändringar och tillägg till skolförfattningarna, som påkallades av statsbidragsreformen, behandlades av den inom ecklesiastikdepartementet pågående författningsrevisionen på skolväsendets område, framhöll han följande.

Erinras bör, att det här huvudsakligen gäller författningar vilka utfärdas av Kungl. Maj:t i administrativ ordning. Jag vill emellertid understryka det i och för sig självklara förhållandet, att författningsarbetet i fråga icke kan medföra att kommunerna utan riksdagens medverkan åläggas nya uppgifter eller nya ekonomiska förpliktelser. I den mån bestämmelser om dylika ålägganden anses erforderliga — exempelvis på skolhälsovårdens område — torde förslag i ämnet få föreläggas 1958 års riksdag (s. 92).

Statsbidragsutredningen hade föreslagit, att kommun, som efter det nya statsbidragssystemets införande icke frivilligt följde de normerande bestämmelserna för en tidigare särskilt statsunderstödd verksamhet, skulle kunna föreläggas vite. I detta hänseende gick Kungl. Maj:ts förslag i annan riktning. Enligt propositionen borde som påtryckningsmedel mot tredskande kommun i stället viss del av det nya schematiskt beräknade bidraget kunna innehållas (s. 95).

Riksdagen fattade beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (SU 1957: 91; Rskr 239).

D. Skolförfattningssakkunnigas förslag

En revision av bestämmelserna om skolhälsovården vid det obligatoriska skolväsendet och vid högre kommunala skolor är som förut antytts nödvändig på grund av den vid 1957 års riksdag beslutade statsbidragsreformen. Även bortsett härifrån har emellertid de sakkunniga haft anledning att gå in på denna författningsreglering i samband med den allmänna översyn av skolförfattningarna, som föranledes av skolstyrelserreformen. Därvid har även andra skolformer kommit med i bilden, nämligen allmänna läroverk, statliga och kommunala allmänna gymnasier, kommunala handelsgymnasier och kommunala yrkesskolor. Det är påfallande, att den statliga regleringen av skolhälsovården ganska mycket varierar för de olika skolformerna. Handelsgymnasier och yrkesskolor saknar sålunda helt statligt reglerad hälsovård; i yrkesskolstadgan förutsettes dock, att skolläkare kan finnas. Vad övriga här berörda skolformer angår föreligger med hänsyn till regleringens sakliga innehåll en bestämd skillnad mellan å ena sidan folkskolor, försöksskolor och högre folkskolor samt å andra sidan allmänna läroverk och övriga högre kommunala skolor. De viktigaste olikheterna torde bestå i att allmänna läkarundersökningar skall förekomma med tätare mellanrum inom den senare gruppen skolor och att läkarmottagning för eleverna i allmänhet skall hållas en gång i veckan — något som saknar motsvarighet i bestämmelserna för det obligatoriska skolväsendet.

De sakkunniga har vid sitt arbete med skolstadgorna i flera fall funnit det lämpligt att söka åstadkomma större enhetlighet och bättre möjligheter till samordning de olika skolformerna emellan. Givetvis finns även på skol-

hälsovårdens område utrymme för sådana initiativ. De sakkunniga har ansett det särskilt önskvärt, att den nya skolstyrelsen, som skall ha det samlade ansvaret för skolväsendet i kommunen, också får möjligheter att samordna den skolhygieniska verksamheten vid skolorna under styrelsens förvaltning. Därvid har bland annat den tanken framkommit, att det skulle vara till fördel för skolhälsovården, om den finge en och samma huvudman över hela linjen — d. v. s. om skolhälsovården gjordes till en kommunal uppgift även vid de allmänna läroverken och övriga statliga skolformer. Att föreslå en dylik omläggning eller i övrigt ingå på en saklig omprövning av skolhälsovården har de sakkunniga emellertid ansett falla utom ramen för sitt uppdrag. Det torde i stället få ankomma på skolöverstyrelsen att angripa dessa problem i samband med den utredning rörande förebyggande hälsovård vid samtliga förekommande skolformer, som överstyrelsen anbefallts att verkställa. De sakkunniga har därför sett som sin uppgift att endast utarbeta förslag till sådana ändringar av bestämmelserna om skolhälsovård, som påkallas av statsbidragsreformen, och att i anslutning därtill i vissa detaljer förorda lösningar, som betingas av intresset att åstadkomma enhetlighet och samordning. Med hänsyn till skolöverstyrelsens pågående utredning kan den reglering, som nu föreslås, väntas bli gällande endast för ganska begränsad tid.

Såsom förutsattes redan under förarbetena till statsbidragsreformen bör skolhälsovården nu generellt göras till en obligatorisk uppgift för de skolors huvudmän, till vilka särskilt statsbidrag till skolhälsovård icke vidare skall utgå. Vad angår folkskolor, försöksskolor, högre folkskolor och praktiska kommunala realskolor innebär detta formellt sett ett nytt åläggande för kommunerna. I realiteten torde skillnaden emellertid icke bli stor eftersom kommunerna känner ett starkt ansvar för skolhälsovården och endast i mycket få fall underlåtit att anordna sådan. Vidare skall compensation för de indragna särskilda statsbidragen till skolhälsovård enligt det nya statsbidragssystemet utgå i form av ökat bidrag till lärarlönerna.

De sakkunniga utgår ifrån att den förut påtalade skillnaden i regleringens sakliga innehåll mellan å ena sidan folkskolor, försöksskolor och högre folkskolor och å andra sidan bland annat de övriga högre kommunala skolorna måste i huvudsak bestå, åtminstone tills vidare. En genomgripande reform i detta hänseende torde icke kunna genomföras utan ingående prövning av möjligheterna att erhålla ökat antal skolläkare och skolsköterskor.

Enligt de sakkunnigas mening finns nu ej skäl föreslå, att skolhälsovården vid fortsättningsskola regleras genom statliga bestämmelser.

I fråga om de högre kommunala skolorna har de sakkunniga föreslagit, dels att gränsen för anställande av skolsköterska vid kommunal realskola och praktisk kommunal realskola skall sänkas från minst 150 elever till minst 100 elever, dels ock att läkarmottagning ej skall behöva hållas mer

än varannan vecka vid nämnd skola om den har mindre än 100 elever. De sakkunniga har, med hänsyn till att talet 100 gäller vid läroverken och någon gräns ej alls angivits för de kommunala flickskolorna, ansett att det i enhetlighetens intresse bör vara en för de nu nämnda skolorna gemensam gräns i detta avseende.

Ett väsentligt allmänt syfte med statsbidragsreformen är att vidga kommunernas inflytande. Olägenheterna av den nuvarande statliga detaljregleringen genom speciella statsbidragsvillkor har ofta framhållits. Enligt de sakkunnigas mening finns även på skolhälsovårdens område ett icke obetydligt utrymme för ökad kommunal bestämmanderätt. De nya bestämmelserna bör kunna göras ganska kortfattade och endast fastslå grundlinjerna för verksamheten. Råd och anvisningar rörande skolhälsovården bör liksom hittills meddelas av skolöverstyrelsen, men överstyrelsen skall icke därigenom kunna ålägga kommunerna några nya förpliktelser. Länskolnämndernas befattning med skolhälsovården torde få upptagas till behandling i annat sammanhang.

De sakkunniga understryker slutligen att den nuvarande regleringen genom statsbidragsvillkor av kommunalt anställda skolläkares och skolköterskors avlöningsförhållanden helt kommer att bortfalla.

Enligt de grunder, som nu angivits, har de sakkunniga utarbetat förslag dels till bestämmelser om skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet, dels till bestämmelser om skolhälsovård vid högre kommunala skolor. Dessa bestämmelser är avsedda att ingå som kapitel i nya skolstadgar.

De sakkunniga har också framlagt vissa förslag rörande skolhälsovården vid allmänna läroverk, kommunala gymnasier och försöksgymnasier m. m. av i huvudsak följande innehåll.

Enligt de sakkunnigas mening bör läroverksstadgans bestämmelser om skolhälsovård i stort sett kunna bibehållas oförändrade. Vissa detaljändringar anser de sakkunniga dock påkallade. Liksom vid andra skolor under skolstyrelsens förvaltning bör det ankomma på styrelsen att bestämma tid och plats för läkarmottagning (§ 158 1 mom. b). Skolläkares årsberättelse bör insändas även till länskolnämnden (§ 158 1 mom. p). Vidare bör bestämmelser om tillsättning, tjänstledighet, vikariat och avsked även för läroverkens skolläkare och skolköterskor meddelas i allmänna skolstadgan. Läroverksstadgans bestämmelser i dessa delar bör därför utgå (jfr §§ 157 och 189).

Som tidigare framhållits bör man räkna med att skolhälsovården vid de allmänna läroverken alltjämt kommer att bli en statlig uppgift till skillnad från hälsovården vid det obligatoriska skolväsendet och högre kommunala skolor. Till sin utformning torde läroverkens hälsovård liksom hittills komma att nära överensstämma med de högre kommunala skolornas men avvika från det obligatoriska skolväsendets.

Dessa olikheter medför vissa problem i de fall, då samma skolenhet består av en statlig och en kommunal del, alltså kombinationen allmänt läroverk och kommunalt gymnasium samt kombinationen försöksskolas högstadium och statligt gymnasium.

Vad först beträffar *allmänt läroverk och kommunalt gymnasium* så skall de elever, som tillhör gymnasiet, åtnjuta samma förmåner, som tillkommer lärjungarna å gymnasiet vid de allmänna läroverken. I detta hänseende gäller således läroverksstadgans bestämmelser för skolans båda delar. På grund av olikheten i huvudmannaskap föreligger däremot ej någon enhetlighet i fråga om organiserandet av hälsovården.

I samband med enhetsskolans framväxt kommer realskoledelen av högre allmänt läroverk helt eller delvis att ersättas av försöksskolas högstadium. I vissa fall samordnas därvid högstadiet med statligt gymnasium. Härigenom uppkommer således en skola, bestående av *försöksskolas högstadium och statligt gymnasium*. På sådant sätt organiserade skolor, där den statliga delen utgöres av försöksgymnasium, förekommer läsåret 1957/58 på tre orter, nämligen Kärrtorp, Lundby och Nederkalix. Enligt preliminära uppgifter för höstterminen 1957 uppgår elevantalet vid dessa skolor till sammanlagt cirka 1 800, varav 245 vid försöksgymnasiet. Härutöver har i Linköping och Sundsvall ett mindre antal avdelningar av försöksskolans högstadium förlagts till de allmänna läroverken.

För hälsovården vid de här berörda skolornas båda delar gäller bestämmelserna för enhetsskolans högstadium respektive för allmänna läroverk. Härigenom uppkommer skillnader i fråga om hälsovårdens sakliga innehåll. Genom det skilda huvudmannaskapet uppstår därjämte vid organiserandet av skolhälsovården problem av samma art som föreligger för skolor, som består av allmänt läroverk och kommunalt gymnasium.

Uppdelningen av hälsovården på statlig och kommunal huvudman torde i många fall medföra oklarhet om vilka regler, som bör följas vid utformningen av verksamheten. Även om de praktiska anordningarna genom samarbete mellan olika myndigheter kan lösas på ett ändamålsenligt sätt, torde likväl det administrativa bestyr, som uppkommer för hälsovårdens ordnande, bli onödigt omfattande på grund av att såväl statliga som kommunala myndigheter måste inkopplas i många fall.

Behovet av att hälsovården vid de berörda skolorna anordnas efter enhetliga bestämmelser har understrukits av bland andra skolöverläkaren. En sådan enhetlighet skulle kunna åstadkommas genom att kommunen ålades att svara för hälsovården även vid den statliga delen av skolan. Alternativet härtill är en helt statlig hälsovård enligt bestämmelserna i Ls.

Vad först gäller kombinationen allmänt läroverk och kommunalt gymnasium torde helt övervägande skäl tala för att hälsovården organiseras i enlighet med läroverksstadgans bestämmelser. Ett starkt skäl härför är,

att elevantalet vid det allmänna läroverket genomgående är väsentligt större än vid det kommunala gymnasiet. Härtill kommer, att gymnasiet efter i regel ganska kort tid förstatligas, varvid bestämmelserna i Ls under alla förhållanden blir tillämpliga på skolan.

Skulle de nuvarande relationerna i fråga om elevantal läggas till grund för bedömande av hur hälsovården skall organiseras vid skola, som består av enhetsskolans högstadium och statligt gymnasium, borde en kommunalt ordnad hälsovård ligga närmast till hands. Det bör dock framhållas, att de elevantal, som angivits i det föregående, avser skolor, där gymnasiet är under uppbyggnad. Längre fram torde differensen mellan elevantalerna vid den kommunala och statliga delen av skolorna bli väsentligt mindre. Sannolikt kommer gymnasiet att i vissa fall bli den dominerande delen av skolan. Beaktas därutöver önskvärdheten av enhetlighet liksom av att statligt organiserad hälsovård torde möjliggöra en högre standard med tätare läkarundersökningar, synes även vid skolor av detta slag utvägen att organisera hälsovården enligt bestämmelserna för allmänna läroverk böra väljas.

Att hälsovården vid de här berörda skolorna *organiseras* i enlighet med bestämmelserna i Ls innebär att skolans hela elevantal lägges till grund för bestämmande av tjänstgöring samt för fastställande av arvoden. Utbetalningen av löner och ersättningar kommer att ske gemensamt för hela skolan.

Då det gäller *kostnaderna för löner och arvoden* åt skolläkare och skol-sköterska, skulle en ur förenklingssynpunkt tilltalande lösning erhållas, om någon uppdelning icke behövde ske utan staten övertog kostnaderna i dess helhet. Detta skulle emellertid medföra något ökade kostnader för statsverket. En väsentligare invändning mot statligt övertagande av kostnaderna kan emellertid göras, om man beaktar utformningen av det nya statsbidragssystemet för obligatoriska skolor. Detta skulle nämligen medföra, att kommunerna, om staten övertog kostnaderna för hälsovården vid högstadier med anknytning till statligt gymnasium, i viss utsträckning skulle få dubbel kompensation för det indragna bidraget till hälsovården.

De anförda synpunkterna leder till att kommunen bör svara för en del av kostnaderna för ersättningar åt skolläkare och skol-sköterska beträffande skolor, i vilka högstadium och statligt gymnasium ingår. För åstadkommande av enhetlighet bör även vid skolor med kommunalt gymnasium en fördelning av kostnaderna ske.

För fördelningen av kostnaderna kan givetvis olika principer tänkas. Den mest rättvisande torde vara, att kostnaderna fördelas i proportion till elevantalet vid de olika delarna av skolan viss angiven tidpunkt, exempelvis den 15 september, under läsåret.

Är kommunalt gymnasium anknutet till kommunal realskola synes det naturligt att bestämmelserna om skolhälsovård vid högre kommunala skolor blir gällande för hela läroanstalten.

E. Remissyttranden

Följande myndigheter och organisationer har inkommit med yttranden över de sakkunnigas förslag rörande skolhälsovården, nämligen *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *medicinalstyrelsen*, *stadsförbundet*, *landstingsförbundet*, *statstjänstemännens riksförbund* samt *målsmännens riksförbund*. Endast mot detaljer i förslagets utformning har erinringar riktats och de torde ej behöva redovisas här. Åtskilliga synpunkter på skolhälsovårdens organisation har framförts. De är dock av den art, att de bör upptagas i anslutning till den pågående utredningen av denna fråga och saknar således relevans i detta sammanhang.

F. Departementschefen

De sakkunnigas förslag om revision av gällande bestämmelser rörande skolhälsovården innebär inte några väsentliga förändringar och har inte heller till syfte att skapa från ren hälsovårdssynpunkt förbättrade förhållanden. Förslag i sistnämnda riktning torde, om det befines erforderligt, komma att framläggas i den utredning rörande hälsovården vid skolväsendet i dess helhet, som skolöverstyrelsen 1956 fått uppdrag att göra i samråd med åtskilliga andra myndigheter. Med hänsyn till att utredning sålunda pågår, kan den reglering av förhållandena som de sakkunniga nu föreslår antagas inom kort behöva bli föremål för ändringar. De sakkunniga har därför också begränsat sin uppgift till att föreslå sådana ändringar av nuvarande bestämmelser, som påkallas av 1957 års statsbidragsreform och i anslutning härtill förordat vissa lösningar, som gör det möjligt för de lokala skolmyndigheterna att samordna skolhälsovården mellan olika, under styrelsen lydande skolformer. Det kommunala inflytandet på området har ansetts böra få större utrymme än tidigare och därför har de sakkunniga föreslagit, att bestämmelserna göres tämligen kortfattade och endast fastslår grunderna för verksamheten.

Den utgångspunkt, de sakkunniga sålunda valt för sitt arbete i denna del, finner jag helt riktig. Att i detta sammanhang, genom en ändring av författningsbestämmelserna, försöka utjämna olikheterna mellan hälsovården vid å ena sidan folkskoleväsendet och de högre folkskolorna och å andra sidan vid övriga högre kommunala skolor och allmänna läroverk eller i övrigt skapa gynnsammare betingelser för skolhälsovården, skulle med säkerhet inte ge något nämnvärt resultat, eftersom en genomgripande ändring av nuvarande förhållanden förutsätter bättre tillgång, i synnerhet på landsbygden, av läkare och sköterskor med möjligheter att ägna sig åt skolhälsovårdande uppgifter.

Förslagets viktigaste innebörd är, att skolhälsovården göres till en obligatorisk uppgift för huvudmännen för det obligatoriska skolväsendet, högre folkskolor och praktiska kommunala realskolor. Förändringen är emellertid nästan enbart formell och från saklig synpunkt av ringa betydelse, eftersom de kommunala myndigheterna visat sig känna ett starkt ansvar för skolhälsovården och endast i försvinnande få fall underlåtit att ordna sådan.

Det må också framhållas, att ställning i princip till denna fråga togs redan då riksdagen i fjol fattade beslut om grunder för en förenklad statsbidragsgivning. De sakkunnigas förslag är sålunda närmast att betrakta som den nödvändiga konsekvensen av ett redan inträtt läge.

Ett beslut om obligatorisk skolhälsovård för de nu ifrågakommande skolorna medför generellt sett inga kostnadsökningar för kommunerna, då bidrag för ändamålet är inräknat i bidraget till löner åt lärare i folkskolan respektive vid de högre kommunala skolorna. Ett genomförande av förslagen rörande sänkning av gränsen från 150 elever till 100 vid kommunal realskola och praktisk kommunal realskola för anställande av skolsköterska samt för begränsning av läkarmottagning för eleverna till varannan i stället för varje vecka skulle emellertid leda till att skolsköterska komme att finnas vid ytterligare några realskolor och att läkarmottagningar för eleverna i ytterligare några fall skulle hållas varje i stället för varannan vecka samt medföra vissa ehuru obetydliga kostnadsökningar. Då jag delar de sakkunnigas uppfattning att det är önskvärt, att enhetliga bestämmelser i dessa avseenden blir gällande för de kommunala flickskolorna, de kommunala realskolorna och de praktiska kommunala realskolorna inbördes och att bestämmelserna blir desamma som vid de allmänna läroverken, förordar jag den av de sakkunniga föreslagna ändringen.

De sakkunnigas förslag i övrigt rörande bestämmelser om skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet och de högre kommunala skolorna har inte givit mig anledning till erinringar. Inom departementet utarbetade förslag till författningstexter, avsedda att inflyta i blivande skolstadgor för det obligatoriska skolväsendet respektive de högre kommunala skolorna, torde få fogas som *bilagor 2* och *3* till statsrådsprotokollet i detta ärende.

De sakkunnigas förslag att bestämmelserna om hälsovård vid de allmänna läroverken, de kommunala gymnasier och försöksgymnasier ändras så, att den lokala skolstyrelsen i fråga om tillsättning och entledigande av skolläkare och skolsköterska samt i andra liknande avseenden får samma befogenheter som beträffande de högre kommunala skolorna och folkskola, anser jag böra följas.

De sakkunniga har också berört vissa förhållanden som uppkommer, då allmänt läroverk är samordnat med kommunalt gymnasium samt försöksskolas högstadium är samordnat med statligt gymnasium. Förslaget att

skolhälsovården i båda dessa fall skall organiseras i enlighet med de bestämmelser, som gäller för allmänt läroverk, finner jag motiverat och ger det min anslutning. Såsom de sakkunniga påvisat, gör statsbidragssystemets utformning det emellertid mindre lämpligt att staten i dylika fall helt övertar kostnaderna för skolhälsovården. Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att en kostnadsfördelning bör ske i proportion till relevantalet vid den statliga respektive kommunala delen av skolan.

IV. Statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare

A. Inledning

Sedan riksdagen under året 1957 fattat beslut om såväl utformningen av statsbidragssystemet för skolväsendet som om de kommunala skolledarnas avlöningsförhållanden, torde ställning nu lämpligen böra tagas till den ännu olösta frågan om statsbidrag till kostnaderna för avlöande av de kommunalt anställda skolledarna av olika slag. I det följande behandlas frågorna rörande statsbidrag till kostnaderna för skolchefer, för rektorer och studierektorer inom det obligatoriska skolväsendet samt för tillsynslärare. Som bakgrund till det framlagda förslaget om statsbidragsbestämmelsernas utformning torde, förutom en kort redogörelse för nuvarande bestämmelser av detta slag, en översikt böra lämnas över de förändringar som i vissa närliggande hänseenden äger rum i samband med skolstyrelserreformens ikraftträdande den 1 juli 1958.

B. Nuvarande förhållanden m. m.

1. Nuvarande anställnings- och statsbidragsförhållanden för kommunala skolledare och biträdande skolledare

I varje skoldistrikt med minst tio läraravdelningar skall finnas en *distriktsöverlärare*. Distriktsöverlärartjänst är sedan den 1 juli 1954 en ordinarie heltidstjänst och tillhör numera någon av lönegraderna ABp 18—23. Tjänstinnehavare är underkastad avlöningsreglementet för folkskolan (Arf) och skall inneha ordinarie folkskollärartjänst i distriktet, vilken föres över stat. Distriktsöverlärartjänster tillsättes genom förordnande för i regel sex år. Förordnandeperioden är gemensam för alla tjänster. Den första perioden började den 1 juli 1954.

Innehavare av distriktsöverlärartjänst är underkastad folkskolans pensionsreglementen. Pension utbetalas genom statens pensionsanstalt. Skoldistriktet och distriktsöverlärarna erlägger ej några pensionsavgifter.

Statsbidrag till kostnaderna för avlönande av distriktsöverlärare och av sådan vikarie å distriktsöverlärartjänst, som det åligger skoldistriktet att anställa, utgår med 78 procent av skoldistriktets kostnader enligt gällande avlöningsbestämmelser. Särskilda bestämmelser gäller dock om ersättning för sjukvård och flyttning.

Kommunal folkskolinspektör må finnas i stället för distriktsöverlärare, om skoldistriktets skolväsen är av större omfattning. Sådan inspektör förordnas för viss tid. Har han innehaft förordnande i ett skoldistrikt minst tre år i följd, kan han förordnas med fastare anställning. Kommunal folkskolinspektör får icke samtidigt med inspektörstjänsten inneha lärartjänst. Upphör inspektörsförordnandet, har han alltså icke någon lärartjänst att automatiskt falla tillbaka på. Lön och pension bestämmas av skoldistriktet utan någon statlig reglering och statsbidrag utgår ej heller till kostnaderna för dessa inspektörstjänster.

Annan överlärare än distriktsöverlärare må, om så erfordras, finnas i skoldistriktet med kommunal folkskolinspektör. Annan överlärare förordnas för viss tid. Han innehar och uppehåller samtidigt med överlärarebefattningen ordinarie folkskollärartjänst. Undervisningsskyldigheten på denna är emellertid nedsatt och särskilt överlärararvode utgår. Detta arvode bestämmas och betalas helt av distriktet och är inte statligt reglerat. Statsbidrag utgår emellertid *dels* till annan överlärarens lön som folkskollärare enligt eljest gällande bestämmelser d. v. s. med hela kostnaden för lönen med avdrag för visst belopp per tjänst *dels* till lön åt den, som fullgör de timmar, varmed överlärarens undervisningsskyldighet som folkskollärare nedsatts.

Annan överlärare erhåller på sin folkskollärartjänst pension från statens pensionsanstalt enligt folkskolans pensionsreglementen utan att överläraren eller distriktet behöver erlägga pensionsavgifter. Särskild tilläggs-pension med anledning av överlärarebefattningen kan utgå, om skoldistriktet så beslutar. Denna är ej statligt reglerad.

Skolsekreterare må finnas i skoldistriktet, som ej har distriktsöverlärare eller kommunal folkskolinspektör. Skolsekreterare förordnas tillsvidare eller för viss tid, högst 3 år. Arvodet är lägst 40 kronor och statsbidraget 20 kronor för läraravdelning och år.

Tillsynslärare må finnas vid skola, där två eller flera lärare tjänstgör. Han utses bland lärarna i denna skola och åtnjuter av skoldistriktet fastställt och helt bekostat arvode. I vissa fall nedsättes tillsynslärarens undervisningsskyldighet ett mindre antal veckotimmar. Statsbidrag utgår efter medgivande av skolöverstyrelsen i begränsad omfattning till lönekostna-

derna för den, som fullgör de timmar, varmed undervisningsskyldigheten nedsatts.

Studieledare vid försöksskola skall antingen tjänstgöra på låg- och mellanstadierna eller på högstadiet. För anställande av studieledare i försöksdistrikt med mindre än 20 läraravdelningar eller för anställande av mera än en studieledare fordras skolöverstyrelsens medgivande. Till studieledare må i regel förordnas endast den, som innehar lärartjänst i försöksdistriktet. Studieledare anställs medelst förordnande tillsvidare.

Undervisningsskyldigheten för lärare som är studieledare, skall för varje läsår av skolöverstyrelsen nedsättas inom följande intervaller.

Högstadiet		Låg- och mellanstadiet	
antal avdelningar	nedsättning veckotimmar	antal avdelningar	nedsättning veckotimmar
4—9	4—6	8—19	4—8
10—14	6—8	20—29	6—10
15—	8—12	30—	8—14

Studieledararvodet för lärare är följande.

Antal avdelningar		Studieledararvode kronor
högstadiet	låg- och mellanstadiet	
4—9	8—19	1 920
10—14	20—29	2 940
15—	30—	3 780

För studieledare vid försöksskola utgår statsbidrag med 100 procent av studieledararvodet och av den kostnad, som föranledes av nedsättning i undervisningsskyldigheten.

För *studieledare vid realskollinjer* inbyggda i folkskolan gäller liknande bestämmelser som vid försöksskolan. Nedsättningen av undervisningsskyldigheten och studieledararvodet för lärare, som är studieledare framgår av följande uppställning.

Antal avdelningar	Nedsättning veckotimmar	Studieledararvode kronor
1—9	4—6	1 920
10—14	6—8	2 940
15—	8—12	3 780

Till arvode åt sådan studieledare samt till den kostnad, som föranledes av nedsättning av studieledarens undervisningsskyldighet utgår statsbidrag med 78 procent av skoldistriktets kostnader.

Rektor vid högre kommunal skola tillhör någon av lönegraderna ABp 23—26 och är underkastad statens allmänna avlöningsreglemente (Saar). Sådan rektor förordnas för i regel sex år. Den senaste för alla rektorer gemensamma förordnandeperioden började den 1 juli 1955. Pensionsreglementet för de högre kommunala skolorna är tillämpligt på dessa rektorer och pension utgår från statens pensionsanstalt. Pensionsavgifter erlägges ej men i stället minskas statsbidraget med vissa belopp motsvarande tidigare pensionsavdrag.

Statsbidrag utgår med 78 procent av lönekostnaderna med nämnda minskning.

2. Skolledarorganisationen efter den 1 juli 1958

Enligt riksdagens principbeslut år 1956 om skolväsendets lokala ledning skall ansvaret för det obligatoriska skolväsendet efter den 1 juli 1958 åvila *kommunerna*. Därmed bortfaller begreppet skoldistrikt.

I varje kommun skall finnas en *skolstyrelse*, gemensam för obligatoriska skolor, högre kommunala skolor, kommunala yrkesskolor, allmänna läroverk, statliga och kommunala allmänna gymnasier och kommunala handelsgymnasier, som finns i kommunen. Konungen kan medgiva att flera eller färre skolor än de angivna skall höra under skolstyrelsen (5 och 6 §§ skolstyrelselagen 1956: 614).

Skolledarorganisationen i en kommun skall bestämmas med hänsyn till skolväsendets omfattning, vilket i sin tur skall beräknas med användning av ett *poängsystem*, som i grova drag innebär, att varje klassavdelning på högre stadier åsättes 1 1/2 poäng och annan klassavdelning 1 poäng.

I varje kommun skall finnas en *skolchef*, som närmast under skolstyrelsen skall vara ledare för skolväsendet i kommunen. Endast då skolväsendet omfattar högst sex läraravdelningar eller eljest särskilda skäl föreligger, må skolöverstyrelsen på framställning av kommunens fullmäktige medgiva undantag från denna regel.

Om kommunens skolväsen omfattar minst 150 poäng, skall skolchefen i denna egenskap inneha en heltidstjänst som *skoldirektör*. Är poängtalet minst 130, må sådan tjänst inrättas efter medgivande av Kungl. Maj:t. Är poängtalet minst 500, må efter medgivande av Kungl. Maj:t en eller flera heltidstjänster inrättas såsom *biträdande skoldirektörer*.

Om kommuns skolväsen ej är av den omfattning att skoldirektörstjänst skall inrättas men det inom kommunens skolväsen finns minst två heltidsanställda rektorer, skall en av dem utses att såsom *förste rektor* tillika vara skolchef. Han skall samtidigt fullgöra sin rektorstjänst. Undervisningskyldigheten skall dock i regel nedsättas och visst arvode för skolchefskapet skall utgå. Det är att märka, att tjänstebenenämningen överlärare och distriktsöverlärare skall ersättas med tjänstebenenämningen rektor.

Om läroverksrektor vid högre allmänt läroverk med minst 600 elever förordnas som förste rektor skall ordinarie lärare vid läroverket kunna förordnas som *biträdande rektor* för att avlasta rektor en del av hans arbetsuppgifter. Biträdande rektor skall erhålla nedsättning i sin undervisningskyldighet samt visst arvode.

I kommun, där det endast finns en heltidsanställd rektor (en befattningshavare motsvarande nuvarande distriktsöverlärare), skall denne vara *rektor tillika skolchef*. Han är då rektor vid det obligatoriska skolväsendet och andra skolformer finns ej i kommunen, bortsett eventuellt från mindre yrkesskola utan heltidsanställd rektor. Denna form av skolchefskap torde komma att finnas i 700—800 kommuner.

Omfattar det obligatoriska skolväsendet i en kommun minst 50 poäng, ökas antalet rektorer vid detta skolväsen på sätt som framgår av följande uppställning.

Antal rektorer	Lägsta poängtal i det obligatoriska skolväsendet, vid vilket vidstående antal rektorer	
	skall finnas	må finnas efter medgivande av Kungl. Maj:t
2	71	50
3	111	90
4	151	130
5	201	180
ytterligare 1	för varje ytterligare 50-tal poäng	

Föreligger särskilda skäl, kan antalet rektorer efter medgivande av Kungl. Maj:t sättas lägre än som framgår av uppställningen.

Studieledarna föreslås få benämningen *studierektorer*. Denna befattningstyp antages bli vanlig.

Nuvarande *skolsekreterare* förutsättes automatiskt bortfalla genom tillkomsten av skolchefstjänster.

Inom det obligatoriska skolväsendet skall vid varje skolanläggning med minst tre läraravdelningar, till vilken rektor ej är knuten, en av lärarna vara *tillsynslärare*. Är rektor tillika skolchef eller förste rektor knuten till skolanläggning med minst 11 avdelningar och är poängtalet för kommunens skolväsen minst 15, skall dock tillsynslärare finnas vid anläggningen. En precisering av tillsynslärarnas arbetsuppgifter och ställning skall komma till stånd. Ersättning till tillsynslärare skall utgå i form av arvode. Undervisningsskyldigheten skall nedsättas enligt hittills av skolöverstyrelsen tillämpade grunder.

Beträffande *rektorstjänsterna vid högre kommunala skolor* har ej föreslagits någon ändring.

3. De kommunala skolledarnas och biträdande skolledarnas löneförhållanden efter den 1 juli 1958

Den hösten 1957 beslutade löneregleringen för skolledare m. fl., vilken träder i kraft den 1 juli 1958, innebär väsentligen följande.

Skoldirektör skall hänföras till avlöningsgrupp och lönegrad samt åtnjuta avlöningsförstärkning på sätt framgår av följande uppställning:

Poängtal för skolor under skolstyrelsens förvaltning	Avlöningsgrupp	Lönegrad	Avlöningsförstärkning för år
lägre än 400	I	Bp 1	3 600 kronor
400 eller högre	II	Bp 1	4 800 kronor

Löneställningen för skoldirektör i Stocholm, Göteborg eller Malmö skall dock bestämmas av kommunen.

Enligt preliminära beräkningar skulle till avlöningsgrupp II komma att hänföras skoldirektörstjänsterna i Norrköping, Hälsingborg, Västerås, Örebro, Linköping, Borås, Uppsala och Jönköping.

För *biträdande skoldirektörer* i Stockholm, Göteborg och Malmö skall gälla motsvarande anordning som för skoldirektörer därstädes. Biträdande skoldirektörer i andra kommuner skall åtnjuta lön enligt lönegrad Bp I jämte 1 200 kronor i avlöningsförstärkning.

Till *förste rektor* utgår särskilt årsarvode om 1 800 kronor i kommun, vars skolväsen omfattar minst 100 poäng och eljest med 1 200 kronor.

För *rektorer* vid det obligatoriska skolväsendet i kommuner med försöksverksamhet eller med i folkskolan inbyggd realskollinje skall gälla följande lönegrader m. m.

Poängtal för det obligatoriska skolväsendet (avser i kommun med flera rektorstjänster medeltalet per tjänst)	Avlöningsgrupp	Lönegrad för rektor behörig till		
		ordinarie adjunktstjänst	ordinarie ämneslärartjänst	ordinarie folkskollärary-, småskollärary- eller övningslärartjänst
—19,5	I	ABp 25	ABp 23	ABp 20
20—29,5	II	ABp 25	ABp 24	ABp 22
30—59,5	III	ABp 26	ABp 25	ABp 24
60—	IV	ABp 26 jämte avlöningsförstärkning om 1 200 kr.	ABp 26	ABp 26

För *rektorer* inom det obligatoriska skolväsendet i andra fall skall gälla oförändrade lönegrader m. m., nämligen

Poängtal för det obligatoriska skolväsendet (avser i kommun med flera rektorstjänster medeltalet per tjänst)	Avlöningsgrupp	Lönegrad
— 9	I	ABp 18
10—19	II	ABp 19
20—29	III	ABp 20
30—44	IV	ABp 21
45—59	V	ABp 22
60—	VI	ABp 23

Rektor tillika skolchef skall uppbara ett särskilt årsarvode om 1 200 kronor utöver lönen enligt ovan angiven lönegrupp.

För *studierektorer* skall nuvarande arvoden alltjämt gälla.

För *tillsynslärare*, som kommun är skyldig att anställa, skall årsarvodet vara 360 kronor för 3 poäng samt 70 kronor för varje ytterligare poäng till och med 10 samt 50 kronor för varje ytterligare poäng från och med 11. I de fall, då kommun ej är skyldig förordna tillsynslärare, men sådan likväl förordnas, blir det kommunens sak att bestämma om ersättningen.

Löneförhållandena för *rektorerna vid högre kommunala skolor* har inte berörts i samband med förevarande lönegrupp.

Förordnandeperioden för innehavare av tjänst som skoldirektör, biträdande skoldirektör och rektor vid obligatorisk skola skall vara sex år. Första förordnandeperioden skall dock endast omfatta treårsperioden den 1 juli 1958—den 30 juni 1961. Förste rektor skall förordnas tillsvidare.

4. Skolstyrelseutredningens förslag om statsbidrag m. m.

Skolstyrelseutredningen föreslog, att statsbidrag med 78 procent skulle utgå till skoldirektörernas och rektorernas vid det obligatoriska skolväsendet löner samt till kostnaderna för arvode och nedsatt undervisningsskyldighet för förste rektor. Till kostnader för studierektor i försöksdistrikt skulle statsbidrag utgå med 100 procent och till studierektor vid inbyggd realskollinje med 78 procent. För tillsynsläraryrvodena föreslogs statsbidrag med 50 procent.

Skolöverstyrelsen förordade i sitt remissyttrande över skolstyrelseutredningens förslag, att bidrag till skolledare i princip borde utgå efter samma grunder som gällde för lärare i läroämnena eller klasslärare vid skolformen ifråga. För skoldirektörer borde utgå ett fast belopp för tjänst och år, förslagsvis 20 000 kronor. Detsamma borde gälla ifråga om biträdande skoldirektör. Till förste rektors arvode borde statsbidrag ej utgå. För rektor vid obligatorisk skola borde utgå statsbidrag med 100 procent med visst

avdrag per tjänst, vilket borde vara större än för folkskollärare. För studierektor borde bidrag för nedsättning av undervisningsskyldigheten utgå enligt de grunder, som gällde för skolformen där studierektorn var anställd som lärare, och bidrag till studierektorsarvodet utgå enligt de grunder som eljest tillämpades vid den skolform, där han var studierektor.

Beträffande tillsynslärare ifrågasatte överstyrelsen, om statsbidrag överhuvudtaget borde utgå till kostnaderna för deras arvoden, då detta endast skulle göra statsbidragssystemet mera invecklat. Staten borde helt svara för kostnaderna för tillsynslärarnas nedsatta undervisningsskyldighet, medan kommunerna själva helt svarade för arvodeskostnaderna.

Allmänna statsbidragsutredningen uttalade i sitt remissyttrande bland annat följande.

Endast i den mån de av skolstyrelseutredningen föreslagna statsbidragen till löner och arvoden åt vissa befattningshavare kunna tekniskt inordnas under statsbidragsutredningens blivande förslag kan statsbidragsutredningen underlåta att avstyrka desamma. På vad sätt ett sådant inordnande är möjligt kan icke redovisas utan att för utredningens blivande förslag lämnas en detaljerad redogörelse, men i vart fall förutsättes för inordnandet andra bidragsregler än de av skolstyrelseutredningen föreslagna. Med anledning av skolstyrelseutredningens förslag om statsbidrag till vissa arvoden må nämnas, att statsbidrag till arvoden, bortsett från ett par fall, där särskilda synpunkter gjort sig gällande, enligt statsbidragsutredningens förslag icke skola medtagas i bidragsunderlaget. Samma skäl som tala mot bibehållandet av dylika bidrag tala även mot det föreslagna införandet av nya arvodesbidrag. Varken med hänsyn till deras ekonomiska betydelse eller från andra synpunkter synes tillräckliga motiv kunna hämtas för den komplicerande av statsbidragsutredningens förslag som deras införande skulle föra med sig.

I *propositionen 1956:182* (s. 132 f) framhölls, att skolstyrelseutredningens förslag kommit i ett nytt läge, sedan allmänna statsbidragsutredningen avgivit sitt betänkande om förenklad statsbidragsgivning (SOU 1956:8). Kostnaderna för den föreslagna skolläroorganisationen borde emellertid i princip fördelas mellan stat och kommun efter de grunder skolstyrelseutredningen förordat. Självfallet borde dock de bidrag utredningen föreslagit anpassas efter och med eventuella jämkningar inarbetas i det bidragssystem, som kunde komma att bli en följd av allmänna statsbidragsutredningens nämnda förslag, i vad dessa rörde skolväsendet.

I det av *riksdagen* bifallna utskottsutlåtandet (KSU 1956:1 s. 116) uttalades: »I avvaktan på ett definitivt ställningstagande i statsbidragsfrågan anser sig utskottet böra godtaga departementschefens förslag. Med hänsyn till de skiftande statsbidragsförhållandena på skolans område vill utskottet dock uttala angelägenheten av att vid den definitiva utformningen av statsbidragssystemet alla möjligheter till förenklingar beaktas.»

5. Statsbidrag till skolväsendet efter den 1 juli 1958

Riksdagens principbeslut (Prop. 1957:112) angående grunder för en förenklad statsbidragsgivning innebär, att 27 speciella driftbidrag från och med den 1 juli 1958 skall ersättas av två bidrag, dels ett lärarlönebidrag, dels ett högre skolbidrag. Minskningen av antalet bidrag sker genom att dels nio speciella bidrag *avlöses*, d. v. s. indrages mot att kommunerna erhåller kompensation genom höjning av ett eller flera kvarstående bidrag, dels 18 bidrag *sammanföres*, varav 14 till lärarlönebidraget och 4 till högre skolbidraget. Av de sålunda avlösta eller sammanförda 27 bidragen utgår alla utom två från anslag under åttonde huvudtiteln i riksstaten.

De båda nya statsbidragen skall grunda sig på en schematisk beräkning med ledning av de väsentligaste utgiftsfaktorerna.

Lärarlönebidraget skall bygga på ett bidragsunderlag, som främst är beroende av antalet statsbidragsberättigande tjänster och lärarnas löneklassplacering. Som hel statsbidragsberättigande tjänst skall räknas varje för redovisningsåret inrättad ordinarie eller icke-ordinarie distriktsöverlärar-, föreståndarinne-, folk- eller småskollärartjänst samt ordinarie övningslärartjänst, vare sig tjänsten uppehållits av innehavaren eller vikarie. Varje veckotimme, som enligt fastställd timplan fullgöres utöver antalet veckotimmar för de förut angivna hela statsbidragsberättigande tjänsterna, skall ingå i bidragsunderlaget med $\frac{1}{30}$ tjänst. Visst undantag skall dock gälla för fyllnadstjänstgöring. Vidare gäller, att hel eller del av statsbidragsberättigande tjänst, som innehas av pensionerad lärare, inräknas i bidragsunderlaget endast med $\frac{2}{3}$.

Anordning för undervisningens behöriga upprätthållande, som varit vidtagen kortare tid än hela läsåret, dock minst en hel termin, skall inräknas i antalet statsbidragsberättigande tjänster med hälften av vad som skulle blivit fallet, om anordningen bestått hela läsåret.

Beträffande fortsättningsskolan skall en undervisningstimme, som är upptagen i fastställd plan, motsvara $\frac{1}{1080}$ statsbidragsberättigande tjänst.

Årslönen skall beräknas efter den löneklass tjänstinnehavaren tillhör vid vårterminens början.

Lön till vikarie för tjänstledig lärare skall i regel ej inräknas i bidragsunderlaget. Då tjänstinnehavare varit sjukledig hela läsåret eller under minst 30 dagar i följd varit tjänstledig för studier eller offentligt uppdrag med högst B-avdrag å lön, skall dock bidragsunderlaget uppräknas med de faktiska lönekostnaderna för vikarien minskat med avdragen på tjänstinnehavarens lön.

Arvodestillägg inräknas i regel ej i bidragsunderlaget. Kallortstillägg, provisoriskt extra tillägg och finskspråktillägg skall dock i sin helhet inräknas i bidragsunderlaget eftersom de berör endast vissa kommuner.

Från det sålunda framräknade bidragsunderlaget skall avdragas visst belopp för varje tjänst, *kommunandelen*. Dess belopp är detsamma för alla

olika slag av tjänster, men det skall liksom nuvarande avdrag inom folkskolan vara hyresgrupperat. Kommunandel skall även med $\frac{1}{30}$ avdragas från bidragsunderlaget för varje veckotimme utöver heltidstjänst. De belopp som i propositionen framräknats som bidragsandel för hyresgrupperna 1—5 är respektive 557, 800, 980, 1 216 och 1 452 kronor. Beloppen skall dock avrundas till närmaste hela tiotal kronor.

Kommunandelen har uträknats på sådant sätt att kommunerna tagna som en helhet tillföres samma statsbidragsbelopp som enligt gällande bestämmelser. Detta innebär, att kommunerna får bidrag även till kostnader som ej inräknas i bidragsunderlaget, t. ex. vissa arvoden och statsbidrag, som avlösts. Däremot erhålles icke genom lärarlönebidraget täckning för kostnader för sjukvård, som bestrides enligt avlösningsreglementena. Dessa kostnader skall alltjämt ersättas av statsmedel efter detaljgranskning.

Beträffande *högre skolbidraget* skall bidragsunderlaget beräknas på samma sätt som motsvarande underlag för lärarlönebidraget. Dock skall det arvode, som utgår till folkskollärare, som tjänstgör vid högre kommunal skola, inräknas i bidragsunderlaget med det belopp, som faktiskt utbetalas till läraren. Statsbidraget skall utgöra 79 procent av bidragsunderlaget. Dock är att märka, att för närvarande från statsbidraget avdrages vissa huvudmannaaavgifter för lärarnas pensionering.

Ytterligare kostnadselement kan längre fram tänkas komma i fråga, som är av beskaffenhet att böra påverka bidragsunderlagets och bidragsandelens beräkning. I propositionen (s. 81) erinrades om att skolstyrelseutredningen föreslagit särskilt statsbidrag till kostnaderna för den lokala fackliga skolledningen samt att bidragsreglerna för löner vid den inbyggda realskolan har anknytning till såväl bidraget för folkskolan som för högre kommunala skolor. Dessa frågor vore avsedda att övervägas inom vederbörande fackdepartement.

Med hänsyn till de nya statsbidragens övervägande karaktär av lönebidrag på skolväsendets område skall de utgå från lämpligt anslag under åttonde huvudtiteln.

Riksdagen har även fattat principbeslut (Prop. 1957:122; SU 104; Rskr 274) om *statsbidrag till högstadiet av försöksskolan*, vilket innebär, att statsbidrag skall utgå efter samma grunder som lärarlönebidraget. Bidragsunderlaget skall således beräknas på löneklasslönen för adjunks- och ämneslärartjänster m. m. Kommunens kostnad för varje tjänst skall vara densamma som för tjänst inom folkskolan.

Emellertid föreslås vissa specialbestämmelser för försöksskolan. Bidragsunderlaget för yrkeslärare skall för varje veckotimme beräknas till visst av Kungl. Maj:t fastställt belopp oavsett yrkeslärarens lön och för varje fullt 35-tal veckotimmar verkställas avdrag med för varje statsbidragsberättigande tjänst fastställt avdragsbelopp.

Arvodet till studieledare skall inräknas i bidragsunderlaget, d. v. s. statsbidrag utgå med 100 procent för detta arvode.

Fortlöpande pensionsavgifter till statens pensionsanstalt för lärare i läroämnena vid försöksskolan skall av staten inbetalas direkt till pensionsanstalten.

Särskilt försökskostnadsbidrag skall utgå med visst belopp per elev.

C. Departementspromemorian

Det inom ecklesiastikdepartementet utarbetade förslaget till statsbidragsbestämmelser rörande vissa skolledare och biträdande skolledare innehåller i huvudsak följande.

Den nya skolledarorganisationen innebär väsentligen den ändringen att skoldirektörer och biträdande skoldirektörer tillkommer i de största kommunerna, att samtliga överlärare skall benämnas rektorer och antalet rektorstjänster i samband därmed ökas med cirka 200, att rektorstjänster i kommuner med försöksskola eller inbyggd realskollinje uppflyttas i lönegrad, att vissa arvoden m. m. skall utgå utöver löneklasslönen, samt att tillsynsläroarorganisationen blir obligatorisk.

Skoldirektörer och *biträdande skoldirektörer* torde komma att finnas till ett antal av omkring 70 i cirka 50 kommuner. Kommunernas andel i lönekostnaderna för dessa befattningshavare kan ej inräknas med visst belopp i kommunandelen, eftersom kostnaderna då skulle fördelas på alla kommuner och inte läggas på det fåtal kommuner, som kommer att ha dylika tjänster.

Statens andel torde här lämpligen böra bestämmas efter samma grund som vid högre kommunala skolor eller till 79 procent. I detta fall torde dock i bidragsunderlaget få inräknas icke blott löneklasslön utan även avlöningsförstärkning. Tjänsterna i Stockholm, Göteborg och Malmö är ej statligt lönerulerade. För dem bör statsbidrag beräknas efter samma grunder som för motsvarande statligt reglerade tjänster i avlöningsgrupp II. Statsbidrag till kostnaderna för skoldirektörstjänsterna bör lämpligen belasta driftbidraget till folkskolor m. m.

Beträffande de icke statligt reglerade tjänsterna möter det svårigheter att beräkna det statsbidrag för vikarier, som eljest utgår vid längre tids tjänstledighet. Att införa olika beräkningsgrunder för dessa tjänster och övriga direktörstjänster är emellertid icke lämpligt. Direktörstjänsterna är en i statsbidragshänseende fristående grupp. De finns endast i stora kommuner, för vilkas ekonomi vikariekostnaderna ej är av större betydelse. Med hänsyn härtill förordas, att statsbidrag ej utgår till vikariekostnader.

Med nuvarande löner uppgår löneklasslön och avlöningsförstärkning för dessa omkring 70 tjänster till cirka 2 690 000 kronor, varav 79 procent utgör 2 125 000 kronor.

Beträffande rektorer vid folkskolor och försöksskolor är att märka, att nuvarande distriktsöverlärare redan inordnats i det nya statsbidragssystemet. Sålunda skall 100 procent statsbidrag utgå på löneklasslönen med visst avdrag per tjänst. Detta avdragsbelopp är detsamma som för alla lärartjänster. Vid beräkningen av avdragsbeloppet har emellertid hänsyn tagits till att kommunerna för närvarande svarar för 22 procent av de sammanlagda lönekostnaderna för distriktsöverlärarna. Statsbidragets totalbelopp har alltså ej ändrats.

Genom den nya skolledarorganisationen tillkommer nya rektorstjänster i flertalet kommuner, som nu ej har distriktsöverlärare, och i större kommuner blir antalet rektorstjänster i stort sett proportionellt mot omfattningen av de obligatoriska skolorna. Enligt principerna för det nya bidraget till folkskolor m. m. talar då än starkare skäl för att inväga de nyttillkommande rektorstjänsterna i bidragsunderlaget med 100 procent och verkställa erforderlig korrigerings av kommunandelen.

Häri genom skulle bidragsunderlaget öka med det antal miljoner kronor (mkr), som framgår av följande uppställning.

	mkr	mkr
1 060 rektorer vid folkskolan	24,63	
248 rektorer vid enhetsskolan	<u>7,50</u>	32,13
avgår		
965 distriktsöverlärare	22,44	
150 annan överlärare (lärarlöner)	<u>2,62</u>	25,06
Nettoökning summa mkr		<u>7,07</u>

Vid beräkning av det belopp, varmed rektorernas avlöning skall belasta kommunandelens totalsumma, bör viss hänsyn tagas till att vikariekostnaderna för rektorer är högre än för lärare på grund av semestervikarier. Med hänsyn härtill beräknas kommunandelen av löneklasslönen till 20 procent mot 21 procent vid högre kommunala skolor. Däremot bortses från den undervisningsskyldighet, som är förenad med de nya rektorstjänsterna, då denna torde motvägas av en viss allmän sänkning av rektorernas undervisningsskyldighet. I enlighet härmed skulle kommunandelen ökas med följande belopp.

	mkr	mkr
20 procent av rektorernas löneklasslön om 32,13 mkr	—	6,43
avgår		
20 procent av distriktsöverlärarnas löneklasslön om 22,44 mkr	4,49	
kommunandel för annan överlärare (150 × 980)	<u>0,15</u>	4,64
Nettoökning summa mkr		<u>1,79</u>

Enligt löneregleringen utgår *arvoden* utöver löneklasslön till annan skolchef än skoldirektör och i vissa fall avlöningsförstärkning till adjunkt-kompetent rektor vid enhetsskola och folkskolor med inbyggd realskola. För dessa arvoden m. m. bör kommunerna enligt 1956 års riksdagsbeslut erhålla statsbidrag motsvarande 78 procent av kostnaden.

Tre olika alternativ för inarbetandet av dessa arvoden i statsbidraget kan tänkas. Arvodena kan enligt ett alternativ ingå i bidragsunderlaget till 100 procent och kommunandelen korrigeras med hänsyn härtill. Enligt ett annat alternativ kan arvodena ingå i bidragsunderlaget till 79 procent liksom vid högre kommunala skolor. I så fall skall kommunandelen ej korrigeras. Enligt ett tredje alternativ inräknas arvodena ej alls i bidragsunderlaget men kommunandelen sänkes med belopp motsvarande 79 procent av arvodena.

Det tredje alternativet överensstämmer bäst med principerna för det nya statsbidragssystemet. Det har särskilt framhållits (prop. 1957: 112 s. 75), att det saknas anledning att komplicera bidragssystemet genom att utöver vissa ersättningar (kallortstillägg m. m.) inräkna övriga särskilda kostnader, för vilka gäller, att de antingen fördelar sig tämligen likformigt på olika skoldistrikt eller också är av förhållandevis ringa ekonomisk betydelse. Dessa skulle i stället beaktas vid bestämmande av kommunandelen.

Ifrågavarande arvoden till skolchefer m. m. saknar betydelse för kommunernas ekonomi och de fördelar sig på nästan alla kommuner. På grund härav förordas det tredje alternativet, enligt vilket arvodena ej skulle ingå i bidragsunderlaget utan kommunandelen i stället korrigeras.

Dessa arvoden kan uppskattas till 0,29 mkr för 224 förste rektorer och 0,90 mkr för 750 rektorer tillika skolchefer eller sammanlagt till 1,19 mkr. Härav skulle 79 procent eller 0,94 mkr ingå i kommunandelen som minskande post. Eftersom avlöningsförstärkning till adjunkt-kompetent rektor i förut angivet fall är av ringa ekonomisk betydelse, torde man helt kunna bortse från denna utgift.

Till *arvode* åt 49 *studierektorer vid försöksskolor* utgår nu statsbidrag med 100 procent med cirka 0,13 mkr. Enligt beslut av 1957 års riksdag skall detta bidrag inräknas i bidragsunderlaget. Det är emellertid avsett, att studierektorsorganisationen skall få stor utbredning i den blivande enhetsskolan. Sedan så blivit fallet bör prövas, om icke dessa arvoden bör borttagas från bidragsunderlaget och i stället ingå i kommunandelen som minskande post.

Tillsynsläroarvoden kommer att utgå i varje kommun och statsbidraget bör enligt 1956 års riksdagsbeslut utgöra 50 procent. Dessa arvoden fyller alla villkor för att bli kompenserade genom minskning av kommunandelen, varför denna lösning förordas. Antalet tillsynslärare uppskattas till 2 850 och arvodena till 1,46 mkr. Statsbidraget skulle alltså utgöra 0,73 mkr, vilket belopp skulle frånräknas kommunandelen.

Enligt ovanstående förslag skulle således kommunandelens totalbelopp ökas med 1,79 mkr på grund av höjda kostnader för rektorslöner och minskas med (0,94 + 0,73 =) 1,67 mkr med hänsyn till arvoden till skolchefer, rektorer och tillsynslärare. Dessa beräkningar har förts så långt det i nuvarande läge är möjligt, men kan givetvis ej göra anspråk på full exakthet. I stort sett kan emellertid de faktorer, som skulle föranleda höjning respektive sänkning av kommunandelen, anses väga jämnt. Någon ändring av de av riksdagen beslutade beloppen för kommunandelen per tjänst bör alltså ej ske på grund av det här framförda förslaget.

Det bör anmärkas, att frågan om statsbidrag till kommunernas kostnader för *pensionering* av skolledare torde få upptagas i samband med den närmare regleringen av deras pensionsförhållanden.

D. Remissyttranden

Statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen samt *länsstyrelserna i Malmöhus och Jämtlands län* har inte funnit anledning till erinringar mot förslagen. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* har uttalat, att det torde kunna förväntas, att de redan nu befintliga yrkesskoldirektörstjänsterna i Stockholm och Göteborg blir biträdande skoldirektörstjänster. *Överstyrelsen* har förutsatt, att statsbidrag till dessa tjänster och till dylika tjänster, som inrättas i andra kommuner, kommer att utgå enligt de i *pro-memorian* föreslagna grunderna.

Länsstyrelsen i Stockholms län har ansett sig kunna i allt väsentligt tillstyrka förslaget, men har funnit en särskild bestämmelse om statsbidrag till vikariekostnaderna för tjänstledig rektor vara önskvärd, då de föreslagna villkoren i annat fall skulle kunna bli ogynnsamma för ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner. En liknande invändning har gjorts av *stadsförbundet*, som menar att otillräckliga skäl anförts för att statsbidrag inte skall utgå till kostnaderna för vikarier på skoldirektörstjänsterna. Förbundet anser, att en ändring av förslaget på den punkten är påkallad men har i övrigt inga erinringar.

Landskommunernas förbund och *tjänstemännens centralorganisation* lämnar förslaget utan erinran liksom *statstjänstemännens riksförbund*, som framhåller, att det funnit den föreslagna omläggningen av bidragsgivningen innebära en förenkling i rätt riktning.

E. Departementschefen

Fråga är nu om bestämmelser rörande statsbidrag dels till kostnaderna för avlöning åt skoldirektörer, biträdande skoldirektörer, rektorer som tillika är skolchefer samt rektorer vid enhet av det obligatoriska skolväsendet, dels till kostnaderna för arvoden åt förste rektorer och tillsyns-

lärare. Vid utformandet av bestämmelser härom måste utgångspunkten vara riksdagens uttalande 1956 (KSU 1956: 1; Rskr 1956: 420) enligt vilket fördelning mellan stat och kommun av kostnaderna för den beslutade skolläroorganisationen i princip borde bli sådan, att staten svarade för 78 procent, utom vad gäller arvodeskostnaderna för tillsynslärare, vilka staten förutsattes skola ersätta till 50 procent. Vid den definitiva utformningen av statsbidragssystemet borde dock, framhöll utskottet, alla möjligheter till förenklingar beaktas. Det senare uttalandet torde närmast ha föranletts av allmänna statsbidragsutredningens i början av år 1956 framlagda men för det dåvarande ännu ej behandlade betänkande om förenklad statsbidragsgivning.

Från den sålunda angivna utgångspunkten har i den inom ecklesiastikdepartementet utarbetade promemorian föreslagits, att statsbidrag till kostnaderna för avlöning åt skoldirektör och biträdande skoldirektör skall utgå med 79 procent av utgående lön, d. v. s. av lön enligt vederbörlig löneklass jämte avlöningsförstärkning. Då av statsmakterna beslutade avlöningsbestämmelser inte gäller för dessa befattningshavare i rikets tre största kommuner föreslås dock, att bidrag i dessa fall skall utgå till kostnaderna för skoldirektör som om tjänsten varit placerad i avlöningsgrupp II och för biträdande skoldirektör som om lön utgått enligt för riket i övrigt gällande bestämmelser. Att procenttalet 79 valts i stället för 78 beror på att den förra procentsatsen enligt den i fjol beslutade statsbidragsreformen skall tillämpas vid beräkning av bidraget till lönekostnader för lärare vid högre kommunala skolor. Anledningen till denna höjning i sin tur är, att kommunerna därigenom skall erhålla kompensation för dels två avlösta bidrag dels en viss obetydlig minskning av bidragsunderlaget, som inträder vid den ändrade metoden för beräkning av detta. I och för sig föreligger således intet skäl att frångå den ursprungligen tänkta kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, när det gäller skoldirektörerna, men det torde böra ske för att en enhetlig procentsats skall erhållas, vilket får anses ligga i linje med förenklingssträvandena. Jag har särskilt velat understryka detta förhållande med anledning av att stadsförbundet i sitt yttrande över departementspromemorian, i motsats till vad däri föreslagits, ansett att statsbidrag skall utgå även till kostnaderna för vikarier på skoldirektörstjänsterna.

Bidrag till vikariekostnaderna kan beräknas antingen på det sättet att bidragsprocenten höjes eller att kostnaderna till sitt faktiska belopp inräknas i bidragsunderlaget. Att införa en ny procentsats i bidragssystemet för detta ändamål synes mig vara klart olämpligt och en tillämpning av det andra alternativet skulle strida mot den schabloniserande beräkningsmetod på vilken det nya statsbidragssystemet bygger.

Enär statsbidrag således föreslagits utgå med en procent mer än som ursprungligen i princip förutsatts och därigenom viss kompensation er-

hålles för de ifrågavarande vikariekostnaderna, vilka dessutom kan antagas komma att variera betydligt från fall till fall, finner jag, med hänsyn tagen jämväl till de för de ifrågavarande kommunernas ekonomi helt obetydliga belopp det här rör sig om, icke skäl förorda avvikelser från förslaget i departementspromemorian, vilket i detta avseende får anses vara väl avvägt och praktiskt utformat.

Tjänsterna för rektorer, som tillika är skolchefer, är likartade med de nuvarande distriktsöverlärartjänsterna. Dessa senare ingår som statsbidragsberättigande tjänster vid beräkning av bidragsunderlaget enligt det statsbidragssystem, som skall tillämpas från den 1 juli i år. Vid detta systems utformning har hänsyn tagits till att statsbidrag för närvarande utgår med 78 procent till lön åt distriktsöverlärare. Det är således helt naturligt, att de mot dessa svarande rektorstjänsterna nu föreslås på motsvarande sätt blir statsbidragsberättigande och att detsamma blir fallet med rektorstjänsterna vid enhet av det obligatoriska skolväsendet. En approximativ beräkning enligt denna förutsättning ger vid handen, att den sammanlagda ökningen av bidragsunderlaget för beräkningen av statsbidraget till kostnaderna för den nya skolledarorganisationen inom det obligatoriska skolväsendet skulle uppgå till 7,07 miljoner kronor. Med fördelning mellan stat och kommun av totalkostnaden enligt förut angivna grunder blir kostnadsökningen 1,79 miljoner kronor för kommunerna, vilket skulle medföra en viss ökning av den vid fjolårets riksdag beslutade kommunandelen per bidragsberättigande tjänst. I bidragsunderlaget har emellertid, i överensstämmelse med principerna för det nya statsbidragssystemet, inte inräknats de särskilda arvoden av 1 200 kronor som skall utgå till rektor tillika skolchef. I enlighet med nämnda principer har överhuvudtaget inga arvodeskostnader inräknats i bidragsunderlaget. Med utgångspunkt i att staten skall bidra med 79 procent av kostnaderna för arvoden till rektor, som tillika är skolchef, samt till förste rektor och med 50 procent av kostnaderna för arvoden till tillsynslärare har summan av statsbidragsbeloppet för arvodeskostnader framräknats och befunnits uppgå till omkring 1,67 miljoner kronor. Då detta belopp mycket nära svarar mot den ökade kommunandelen av *lön*ekostnaderna för skollärdarna inom det obligatoriska skolväsendet, har en kvittning mellan stat och kommun ansetts kunna ske och den för varje statsbidragsberättigande tjänst fastställda kommunandelen kunna förbli oförändrad. Av den beräknade sammanlagda kostnadsökningen för förste rektorer, rektorer tillika skolchefer, rektorer vid enhet av det obligatoriska skolväsendet samt tillsynslärare, cirka 9,72 miljoner kronor, skulle vid en tillämpning av det i promemorian framlagda förslaget omkring 73 procent falla på staten och 27 procent på kommunerna.

Om man härvid håller i minnet, att kostnaderna för tillsynslärare skall fördelas med hälften var på stat och kommun, synes det i departements-

promemorian föreslagna systemet, som är mycket enkelt och lättillämpat och i den delen fyller alla anspråk, även kunna sägas innebära en helt tillfredsställande praktisk tillämpning av de av 1956 års riksdag förutsatta fördelningsprinciperna. Jag anser således det framlagda förslaget även i detta avseende vara väl lämpat att läggas till grund för utarbetandet av detaljbestämmelser i ämnet och förordar att så sker.

Någon särskild bestämmelse om statsbidrag till vikariekostnader för tjänstledig rektor anser jag, i motsats till länsstyrelsen i Stockholm, inte erforderlig, då hänsyn till sådana kostnader tagits vid utformningen av det vid 1957 års riksdag beslutade nya statsbidragssystemet och någon ändring i den därvid gjorda avvägningen av kommunandelen per bidragsberättigande tjänst inte kommer att ske enligt av mig nu förordade förslag.

V. Departementschefens hemställan

Under återopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat meddela bestämmelser angående *dels* allmän skolplikt, *dels* ock skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet, högre kommunala skolor och vissa andra skolformer, att gälla från och med den 1 juli 1958;

II. godkänna av mig i det föregående förordade grunder för statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare, att gälla från och med den 1 juli 1958.

Vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämmer, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Sten G. Olsson

Förslag
till bestämmelser om allmän skolplikt m. m.

Inledande bestämmelser

1 §.

För barn, som äro bosatta här i riket, gäller *allmän skolplikt* enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Särskild skolplikt enligt vad därom stadgas gäller dock för fjällsamers barn, för blinda och döva samt för vissa psykiskt efterblivna.

2 §.

Varje skolpliktigt barn äger rätt att erhålla undervisning i obligatorisk skola och är skyldigt att delta i dylik undervisning, om ej annat följer av 7—10 §§.

3 §.

Den kommun där skolpliktigt barn är kyrkobokfört (*hemkommunen*) skall i första hand sörja för barnets undervisning i obligatorisk skola.

Vistas skolpliktigt barn i kommun utan att vara där kyrkobokfört, åligger det den kommunen att sörja för barnets undervisning i obligatorisk skola

a) om barnet skall kyrkobokföras i kommunen men sådan åtgärd ej hunnit vidtagas,

b) om barnet saknar hemkommun eller tillhör zigenarfamilj utan stadigvarande vistelseort,

c) om barnet är intaget i barnhem eller liknande anstalt i kommunen eller inackorderats eller eljest för längre tid vistas i enskilt hem därstädes, eller

d) om, i annat fall än nu sagts, med hänsyn till barnets bästa särskilda skäl äro till att barnet under vistelsen mottages för undervisning.

Angående skyldighet för kommun att vid samverkan på skolväsendets område för undervisning mottaga barn från annan kommun stadgas i 2 § skolstyrelselagen.

Skolpliktens omfattning och fullgörande

4 §.

1 mom. Allmän skolplikt inträder från och med höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sju år.

2 mom. Barn, som vid läkarundersökning och prövning i övrigt befinnes vara väl skolmoget, må efter skolstyrelsens medgivande börja i folkskola eller försöksskola höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sex år.

3 mom. Är barn ej skolmoget, när skolplikten inträder, må skolstyrelsen uppskjuta barnets skolgång ett läsår, om ej vårdnadshavaren motsätter sig detta.

5 §.

1 mom. Folkskolan omfattar sju obligatoriska årskurser eller det högre antal, som Kungl. Maj:t på framställning av kommunen medgiver.

2 mom. Skolplikt i fortsättningsskola föreligger endast för den vars skolplikt i folkskola upphört efter årskurs 7 eller tidigare.

Fortsättningsskolan omfattar för den, som genomgått årskurs 7 med de vitsord som angivas i 11 § 1 mom., lägst 180 lärotimmar och för annan lägst 360 lärotimmar. Kommun äger besluta om högre timantal för fortsättningsskolan, dock högst 540 lärotimmar, och om uppdelning av skolan på två årskurser om lägst 120 lärotimmar vardera.

3 mom. Försöksskolan omfattar, fullt utbyggd, nio obligatoriska årskurser. Antalet ökas till nio i den ordning skolöverstyrelsen bestämmer.

6 §.

Den allmänna skolplikten omfattar det antal årskurser som är obligatoriskt i barnets hemkommun eller, om barnet ej är kyrkobokfört, i den kommun där det vistas.

Går barn i obligatorisk skola annorstädes än i hemkommunen, äger dock länskolnämnden, om särskilda skäl äro därtill, bestämma, att antalet obligatoriska årskurser på skolorten skall gälla för barnet.

7 §.

1 mom. Allmän skolplikt må utom i obligatorisk skola fullgöras

a) i allmänt läroverk, högre kommunal skola och statligt eller kommunalt allmänt gymnasium samt

b) i annan skola, offentlig eller enskild, om där meddelad undervisning väsentligen motsvarar undervisningen i obligatorisk skola eller skola, som avses under a), dock att beträffande enskild skola skall iakttagas vad i 8 § sägs.

2 mom. Elev, som nöjaktigt inhämtat årskurs 8 av folkskola eller försöksskola, må helt eller delvis fullgöra sin återstående skolplikt i yrkesskola, såvida läroplanen fastställts av överstyrelsen för yrkesutbildning eller, om skolan ej står under nämnda överstyrelsens tillsyn, för skolpliktens fullgörande godkänts av skolöverstyrelsen.

3 mom. Skolplikt i fortsättningsskola må efter skolstyrelsens bestämmande fullgöras i yrkesskola eller genom skolgång i årskurs 8 eller 9 av folkskola eller försöksskola det antal lärotimmar, som gäller för fortsättningsskolan. Kan eleven ej tillgodogöra sig dylik undervisning, må han i stället hänvisas till årskurs 7 eller lägre årskurs av folkskola eller försöksskola för skolgång nämnda antal lärotimmar.

8 §.

1 mom. I enskild skola må skolplikt fullgöras endast om skolan uppbär statsunderstöd eller godkänts av skolstyrelsen i den kommun, där skolan är belägen.

Barn, som ej uppnått skolpliktsåldern, må ej utan skolstyrelsens medgivande intagas i sådan årskurs i enskild skola som motsvarar årskurs 1 eller högre i folkskola eller försöksskola. Därvid skall 4 § 2 mom. äga motsvarande tillämpning.

2 mom. Som förutsättning för godkännande av enskild skola skall gälla, att skolan förestås av person, vilken är känd för hedrande vandel och äger erforderlig skicklighet för undervisningen.

Godkänd skola skall beträffande skolpliktiga elever och barn, som avses i 1 mom. andra stycket, stå under skolstyrelsens inseende. Finner skolstyrelsen, att skolans verksamhet icke bedrivs på tillfredsställande sätt, och vinnes ej rättelse genom hänvändelse till skolans ledning, skall styrelsen återkalla godkännandet.

9 §.

Beredes skolpliktigt barn i hemmet eller annorstädes enskild undervisning, som väsentligen motsvarar undervisningen i obligatorisk skola eller skola, som avses i 7 § 1 mom. a), skall skolstyrelsen medgiva barnet befrielse från skolgång.

Skolstyrelsen äger i dylikt fall kalla barnet till prövning inför lämplig person, som styrelsen utsett härtill. Uteblir barnet utan giltigt förfall eller befinnes vid prövningen att barnet ej erhållit tillfredsställande undervisning och vinnes ej rättelse på annat sätt, skall styrelsen ålägga barnet skolgång.

10 §.

Den som på grund av lyte, sjukdom eller liknande omständighet ej kan delta i vanlig skolundervisning skall delta i annan för honom lämpad undervisning, som beredes honom genom det allmännas försorg eller eljest med stöd av allmänna medel.

11 §.

1 mom. Skolplikt i folkskola eller försöksskola är fullgjord, då elev genomgått den högsta för honom obligatoriska årskursen i sådan skola eller motsvarande årskurs i annan i 7 § 1 mom. avsedd skola och därvid erhållit godkända vitsord i alla för eleven ifrågakommande läroämnen på folkskolans eller försöksskolans läroplan respektive i motsvarande ämnen i annan skola eller erhållit lägre vitsord än godkänd endast i engelska och i högst två andra läroämnen. Har elev därvid ej godkänts i matematik och i en ämnesgren av modersmålet, skall han dock ha erhållit lägst vitsordet godkänd i den andra grenen av modersmålet och i alla övriga läroämnen utom engelska. Har elev godkänts i matematik, må han anses ha fullgjort sin skolplikt.

även om han underkänts i båda ämnesgrenarna av modersmålet samt i engelska och ytterligare ett läroämne. I skola, där modersmålet ej är delat i ämnesgrenar, erfordras lägst godkänt vitsord i minst ett av ämnena matematik och modersmålet.

De i detta moment avsedda vitsorden må även ha förvärvats vid provning, som avses i 0 kap. 0 §.

2 mom. I fall som avses i 7 § 2 mom. är skolplikten fullgjord, då elev nöjaktigt genomgått där avsedda kurser i yrkesskola.

3 mom. Om särskilda skäl äro därtill, må skolstyrelsen medgiva elev, vars skolplikt omfattar åtta eller nio årskurser i folkskola eller försöksskola, att utan hinder av vad i 1 och 2 mom. sägs avsluta sin skolgång med utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller 15 år.

12 §.

1 mom. Skolplikt i fortsättningsskola är fullgjord, då elev genomgått för honom obligatoriska fortsättningsskolkurser eller årskurs 8 av folkskola eller motsvarande årskurs av annan skola eller erhållit särskild utbildning, som godkännes av skolstyrelsen.

2 mom. Fortsättningsskolkurs må anses fullgjord även om eleven av sjukdom eller annat tvingande skäl hindrats deltaga i undervisningen under någon mindre del av kursen. Har eleven i större utsträckning eller av annan anledning än nyss sagts uteblivit från kursen, skall han efter skolstyrelsens bestämmande helt eller delvis genomgå ny kurs.

3 mom. Om särskilda skäl äro därtill, må skolstyrelsen medgiva elev uppskov med genomgång av fortsättningsskolkurs eller befria honom från skolplikt i fortsättningsskola.

13 §.

Den allmänna skolplikten upphör senast med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår, då barnet fyller 16 år.

Omfattar skolplikten i folkskola endast sju årskurser, upphör dock skolplikten i denna del senast med utgången av vårterminen det kalenderår, då barnet fyller 15 år.

14 §.

Har elev i obligatorisk skola ej före skolpliktens upphörande genomgått alla i kommunen obligatoriska årskurser, äger han genomgå återstående kurser, om han har förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen.

Tillsynsbestämmelser

15 §.

Skolstyrelsen skall tillse att skolpliktiga elever i kommunens obligatoriska skolor fullgöra sin skolgång,

att i kommunen kyrkobokförda skolpliktiga, som ej gå i kommunens obligatoriska skolor, på annat sätt få föreskriven undervisning samt att zigenarbarn, som avses i 3 § andra stycket b), så snart ske kan intagas i kommunens obligatoriska skolor.

16 §.

Vårdnadshavaren och annan som har skolpliktigt barn i sin vård skall övervaka, att barnet besöker skolan.

17 §.

Underlåter skolpliktig elev i obligatorisk skola att fullgöra skolgången och vinnes ej rättelse genom hänvändelse till den som har eleven i sin vård eller genom annan lämplig åtgärd från skolledningens sida, skall skolstyrelsen anmäla förhållandet för länskolnämnden.

Beror underlåtenheten på tredska av den som har eleven i sin vård, äger länskolnämnden vid vite förelägga den tredskande att regelbundet hålla eleven i skolan. Beslut härom går i verkställighet utan hinder av besvär. Följes ej föreläggandet, må nämnden utdöma vitet. Detta må ej förvandlas till frihetsstraff.

Har åtgärd enligt andra stycket ej åsyftad verkan eller äro eljest synnerliga skäl därtill, äger länskolnämnden förordna, att eleven skall hämtas till skolan med biträde av polismyndighet. Beslut härom går i verkställighet utan hinder av besvär.

18 §.

Är skolpliktig elev vid icke-obligatorisk skola utan giltigt förfall frånvarande i större utsträckning, skall skolans ledning anmäla förhållandet för skolstyrelsen i elevens hemkommun. På skolstyrelsen ankommer att pröva, om eleven skall åläggas fullgöra skolplikten i obligatorisk skola.

19 §.

1 mom. Länsbyrå för folkbokföringen skall årligen iordningställa avtryckskort (*skolkort*) över sådana i länsbyråns tryckande register upptagna barn, som under året fylla sju år. Skolkort skall före den 1 april samma år sändas till skolchefen i barnets hemkommun.

Beträffande barn, som under året fylla lägst 7 och högst 16 år, skall länsbyrå genom avtryckskort underrätta skolchef om sådana registreringsåtgärder, om vilka denne bör få kännedom. Sådant avtryckskort skall snarast efter registreringsåtgärden sändas till skolchefen i den kommun, där barnet är eller — då underrättelsen avser flyttning till annan kommun — före flyttningen var kyrkobokfört.

2 mom. Vad i 1 mom. sägs om länsbyrå skall, om ej riksbyrå för folkbokföringen annat föreskriver, äga motsvarande tillämpning beträffande mantalsverket i Stockholm samt de lokala skattemyndigheterna i Göteborg och Malmö.

3 mom. Närmare föreskrifter om tillämpningen av denna paragraf utfärdas av riksbyrån för folkbokföringen efter samråd med skolöverstyrelsen.

20 §.

1 mom. Skolchefen skall låta föra erforderliga anteckningar över dels de skolpliktiga barn, som äro kyrkobokförda i kommunen, dels eleverna i kommunens obligatoriska skolor.

För varje läsår antecknas, på vad sätt de i kommunen kyrkobokförda skolpliktiga barnen under läsåret fullgjort sin skolplikt. Skolchefen äger rätt att från andra skolor infordra härför erforderliga uppgifter.

2 mom. Har skolchef mottagit avtryckskort enligt 19 § utvisande, att barn kyrkobokförts i annan kommun, skall han snarast låta sända kortet till skolchefen i sistnämnda kommun jämte uppgift om vilken skola och årskurs barnet tillhört.

21 §.

Fullgör barn sin skolplikt i skola annorstädes än i hemkommunen, skall skolans ledning snarast skriftligen underrätta skolchefen i barnets hemkommun om intagningen och den årskurs, till vilken barnet hänförs.

Skolans ledning skall därefter vid början av varje läsår skriftligen underrätta skolchefen om den årskurs barnet tillhör.

Då barnet avgår från skolan, skall skolchefen skriftligen underrättas härom.

Förslag

till bestämmelser om skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet

1 §.

För folkskolans och försöksskolans elever skall hälsovård anordnas enligt vad nedan sägs.

Skolhälsovården har till ändamål att bevara elevernas hälsa och fostra dem till sunda levnadsvanor. Den hälsovårdande verksamheten skall främst vara av förebyggande natur och ej innebära sjukvård i egentlig mening.

2 §.

Vid varje skola skall hälsovården ombesörjas av såväl skolläkare som skolsköterska.

För skolhälsovården skall tillhandahållas erforderlig utrustning.

3 §.

I kommun med högst 20 000 invånare åligger det distriktssköterska att inom ramen för sin tjänstgöringsskyldighet vara verksam som skolsköterska vid det obligatoriska skolväsendet.

Där förhållandena det påkalla, skall en eller flera särskilda skolsköterskor vara anställda. På heltidsanställd skolsköterska bör därvid ej ankomma mer än 1 500 elever.

4 §.

Om tillsättning av skolläkar- och skolsköterskebefattningar så ock om tjänstledighet, vikariat och avsked för innehavare av dylik befattning stadgas i allmänna skolstadgan.

5 §.

1 mom. I början av varje läsår skola eleverna i första årskursen och övriga nyinskrivna elever läkarundersökas. Därutöver skola eleverna läkarundersökas minst två gånger under skoltiden.

2 mom. Klena, sjuka eller sjukdomshotade elever (kontrollbarn) skola undersökas så ofta skolläkaren finner det erforderligt. Undersökning skall även ske av elever, som skolledare, lärare, skolsköterska eller vårdnadshavare särskilt hänvisat till skolläkaren eller som denne eljest finner vara i behov därav.

Där förhållandena det medgiva, bör regelbundet återkommande läkarmottagning för eleverna hållas på tid och plats som skolstyrelsen bestämmer.

6 §.

Det åligger elev att underkasta sig läkarundersökning, som i 5 § sägs. Elev äger kostnadsfritt anlita skolhälsovården.

7 §.

För varje elev skall föras ett hälsokort, upprättat enligt fastställt formulär.

Övergår elev till annan skola, skall hälsokortet jämte därtill hörande handlingar ofördröjligen översändas till den nya skolan.

8 §.

1 mom. Det åligger skolläkare att med uppmärksamhet följa elevernas själsliga och kroppsliga utveckling, aktgiva på deras hälsotillstånd och i samarbete med skolans ledning, lärare och skolsköterska ävensom föräldrar och andra, som ha elever i sin vård, vidtaga åtgärder för att bevara elevernas hälsa.

Skolläkare skall för varje läsår avgiva berättelse över sin verksamhet. Berättelsen skall utarbetas enligt fastställt formulär och före den 1 september i tre exemplar ingivas till länskolnämnden, som har att inom två veckor översända ett exemplar till vardera av skolöverstyrelsen och förste provinsialläkaren eller, i stad som ej tillhör landstingskommun, förste stadsläkaren.

2 mom. Närmare föreskrifter om skolläkares skyldigheter skola meddelas i en av skolöverstyrelsen fastställd normalinstruktion.

Skolstyrelsen äger besluta om avvikelser från normalinstruktionen. Dessa skola dock för att bli gällande godkännas av överstyrelsen eller, efter överstyrelsens bemyndigande, av länskolnämnden.

Om rätt för skolläkare att deltaga vid skolstyrelsens sammanträden föreskrives i allmänna skolstadgan.

9 §.

1 mom. Det åligger skolsköterska att biträda skolläkaren i den hälsovårdande verksamheten. Hon skall vid behov besöka elevernas hem för att inhämta upplysningar och lämna råd i hälsovårdande syfte.

2 mom. I fråga om normalinstruktion för särskilt anställd skolsköterska skall 8 § 2 mom. äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Angående resekostnadsersättning åt skolläkare för resor i tjänsten gäller vad därom särskilt stadgas.

Kostnaderna för resor, som distriktssköterska företager i egenskap av skolsköterska, ersättas genom distriktsvårdsområdet.

Förslag

till bestämmelser om skolhälsovård vid högre kommunala skolor

1 §.

För flickskolas och realskolas elever skall hälsovård anordnas enligt vad nedan sägs.

Skolhälsovården har till ändamål att bevara elevernas hälsa och fostra dem till sunda levnadsvanor. Den hälsovårdande verksamheten skall främst vara av förebyggande natur och ej innebära sjukvård i egentlig mening.

Beträffande hälsovård vid högre folkskola skall gälla vad som är stadgat för folkskolan.

2 §.

Vid varje skola skall finnas skolläkare och vid skola med minst 100 elever även skolsköterska.

För skolhälsovården skall tillhandahållas lämplig lokal med erforderlig utrustning.

3 §.

Skolsköterska kan vara heltids- eller deltidsanställd.

Deltidsanställd sköterska skall vara verksam vid skolan dels med heltidstjänstgöring under en sammanhängande period i början av varje läsår, dels visst antal timmar i veckan under läsåret i övrigt.

4 §.

Om tillsättning av skolläkar- och skolsköterskebefattningar så ock om tjänstledighet, vikariat och avsked för innehavare av dylik befattning stadgas i allmänna skolstadgan.

5 §.

1 mom. I början av varje läsår skola alla nyinskrivna elever och eleverna i skolans avgångsklasser läkarundersökas. Därutöver skola eleverna läkarundersökas minst en gång vartannat år.

2 mom. Minst en gång i veckan skall läkarmottagning för eleverna hållas på tid och plats som skolstyrelsen bestämmer. Har skolan mindre än 100 elever, må dock mottagningen begränsas till en gång varannan vecka.

Vid mottagning som nyss sagts skall läkarundersökning ske av elever, som äro klena, sjuka eller sjukdomshotade, samt av elever, som av skolledare, lärare, skolsköterska eller vårdnadshavare hänvisats till skolläkaren eller som denne eljest finner vara i behov av undersökning.

6 §.

Det åligger elev att underkasta sig läkarundersökning, som i 5 § sägs. Elev äger kostnadsfritt anlita skolhälsovården.

7 §.

För varje elev skall föras ett hälsokort, upprättat enligt fastställt formulär.

Övergår elev till annan skola, skall hälsokortet jämte därtill hörande handlingar ofördröjligen översändas till den nya skolan.

8 §.

1 mom. Det åligger skolläkare att med uppmärksamhet följa elevernas själsliga och kroppsliga utveckling, aktgiva på deras hälsotillstånd och i samarbete med skolans ledning, lärare och skolsköterska ävensom föräldrar och andra, som ha elever i sin vård, vidtaga åtgärder för att bevara elevernas hälsa.

Skolläkare skall för varje läsår avgiva berättelse över sin verksamhet. Berättelsen skall utarbetas enligt fastställt formulär och senast en månad efter läsårets slut i tre exemplar ingivas till länskolnämnden, som har att inom två veckor översända ett exemplar till vardera av skolöverstyrelsen och förste provinsialläkaren eller, i stad, som ej tillhör landstingskommun, förste stadsläkaren.

2 mom. Närmare föreskrifter om skolläkares skyldigheter skola meddelas i en av skolöverstyrelsen fastställd normalinstruktion.

Skolstyrelsen äger besluta om avvikelser från normalinstruktionen. Dessa skola dock för att bliva gällande godkännas av överstyrelsen eller, efter överstyrelsens bemyndigande, av länskolnämnden.

Om rätt för skolläkare att delta vid skolstyrelsens sammanträden föreskrives i allmänna skolstadgan.

9 §.

1 mom. Det åligger skolsköterska att biträda skolläkaren i den hälsovårdande verksamheten vid skolan. Hon skall vid behov besöka elevernas hem för att inhämta upplysningar och lämna råd i hälsovårdande syfte.

2 mom. Beträffande normalinstruktion för skolsköterska skall 8 § 2 mom. äga motsvarande tillämpning.

INNEHALLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Inledning	3
II. Skolplikt	5
A. Nuvarande förhållanden	5
1. Inledning	5
2. Vilka är skolpliktiga?	5
3. Skolpliktens omfattning och fullgörande	7
4. Vilken skolpliktstid gäller?	10
5. Skolplikten vid lyte eller sjukdom	11
6. Enskilda skolor och undervisning i hemmet	11
7. Tillsynsbestämmelser	12
8. Uppgifter från folkbokföringen m. m.	14
B. Skolförfattningssakkunnigas förslag	16
1. Inledning	16
2. Skolplikt — rättigheter och skyldigheter	16
3. Skolpliktens omfattning och fullgörande	19
4. Rätt att delta i obligatorisk undervisning efter skolpliktens slut	25
5. Tillsynsbestämmelser	25
6. Uppgifter från folkbokföringen	26
C. Remissyttranden	26
D. Departementschefen	28
III. Skolhälsovård	36
A. Nuvarande förhållanden	36
1. Obligatoriska skolor	36
2. Högre kommunala skolor	38
3. Allmänna läroverk, kommunala gymnasier och försöksgymnasier	40
B. Tidigare reformförslag m. m.	41
C. Skolhälsovården och 1957 års statsbidragsreform	43
D. Skolförfattningssakkunnigas förslag	45
E. Remissyttranden	50
F. Departementschefen	50

IV. Statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare	52
A. Inledning	52
B. Nuvarande förhållanden m. m.	52
1. Nuvarande anställnings- och statsbidragsförhållanden för kommunala skolledare och biträdande skolledare	52
2. Skolledarorganisationen efter den 1 juli 1958	55
3. De kommunala skolledarnas och biträdande skolledarnas löneförhållanden efter den 1 juli 1958	57
4. Skolstyrelseutredningens förslag om statsbidrag m. m.	58
5. Statsbidrag till skolväsendet efter den 1 juli 1958	60
C. Departementspromemorian	62
D. Remissyttranden	65
E. Departementschefen	65
V. Departementschefens hemställan	68

Bilagor.

1. Förslag till bestämmelser om allmän skolplikt m. m.	69
2. Förslag till bestämmelser om skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet	75
3. Förslag till bestämmelser om skolhälsovård vid högre kommunala skolor	77